

Dinamització de la població en una zona rural. Participació i desenvolupament. Estudi d'un cas

Eulàlia Guiu i Puget

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Departament de Teoria i Història de l'Educació
Universitat de Barcelona
Investigació en l'Educació de persones adultes. Període 1992-1994

**Dinamització de la població en una zona rural
' Participació i desenvolupament. Estudi d'un cas**

Per optar al títol de doctor en Pedagogia

Sr... E...àlia G i ... Puget

Director: Dr. Adalberto Ferrández Arenaz

Tutor: Dr. Miquel Martínez Marín

**Al meu pare
Al meu fill
I al pare del meu fill
Tres enamorats del Priorat**

**A la meva mare
Pel seu constant suport logístic**

Agraïments:

Als participants en el curs de doctorat "Investigació en l'educació d'adults".

A Salustià Álvarez, Joan Queralt, Joan Reig, Ricard Passanau, Marta Álvarez, José Luís Rodríguez, Josep Ruzafa, Sela, Martí i les meves germanes.

Als companys del Consorci, Teresa González, Joan Carles Lacueva, Laura Masip i Jordi Cáceres.

A tots els que han estat representants en el Consorci i participants en les diverses trobades del LEADER Priorat.

A tots els companys del Consell Comarcal del Priorat, als dels altres grups LEADER de Catalunya i als del DARP.

A Lluís Lavilla, Nicole Luchman, Camilo Mortuagua, Cristina Wagner i altres participants del projecte Leonardo.

Als companys de Pedagogia Aplicada de l'UAB, de Pedagogia de l'UdG, de Geografia de l'URV i d'Economia Aplicada de l'UAB.

A Adalberto Ferrández, Miquel Martínez i Jaume Trilla.

ÍNDEX

ACRÒNIMS I ABREUJAMENTS

INTRODUCCIÓ 1

Primera part

MARC CONCEPTUAL DE REFERÈNCIA

1. Paradigma en què se situa l'estudi.	15
2. El desenvolupament sostenible	29
2.1. Història de les intervencions per al desenvolupament rural	30
2.2. Plans, projectes per al desenvolupament sostenible, organitzacions i professionals	37
2.2.1 Els Projectes per al desenvolupament	37
2.2.2 Les Organitzacions que participen en projectes per al desenvolupament	41
2.2.3 Els professionals del desenvolupament	44
2.2.4. Com es poden millorar els projectes de Desenvolupament?	48
2.3. Fases en un projecte de Desenvolupament	50
2.3.1 El model que plantegem	60
3. La participació en els projectes per al Desenvolupament	61
3.1. Concepte de participació	61
3.2. Dimensions de la participació	62
3.2.1 Primera dimensió: Que	63
3.2.2 Segona dimensió: Qui	66
3.2.3 Tercera dimensió: Com	68
3.2.4 Quarta dimensió: Context	74
3.3. Cóm es pot millorar la participació	76

4. La "Participatory Rural Appraisal", PRA	83
4.1 Principis de la PRA	84
4.1.1 Tècniques de la PRA	88
4.2 Dificultats en l'aplicació de la PRA	107
4.3 Com fer-ho per superar les dificultats de l'aplicació de la PRA	110
4.4 Reptes de la PRA	115
4.4.1 Reptes a nivell dels facilitadors	117
4.4.2 Reptes a nivell de la comunitat	120
4.4.3 Reptes a nivell d'organització	121
4.4.4 Reptes a nivell de projecte-programa	122
4.4.5 Reptes de la PRA a nivell polític	124
4.4.6 Reptes a nivell de l'agència donant	125
4.4.7 Conclusions dels reptes	127
4.5 Aspectes a treballar en futures recerques	128
4.6 Tècniques i mètodes propers a la PRA	130
5. Educació i Desenvolupament	137
6. Un model d'intervenció. L'Iniciativa Comunitària LEADER	155
6.1 Que és el LEADER?	155
6.2 LEADER a Catalunya	159
6.3 Període 2000-2006: Agenda 2000 i LEADER +	159

Segona part

MARC METODOLÒGIC. DISSENY DE L'ESTUDI

7. Paradigma metodològic	165
7.1 Estudi d'un cas	165
7.2 Població	173

7.3 Variables de la investigació	179
7.4 Validesa i fiabilitat	184

Tercera part

MARC APLICAT. ESTUDI D'UN CAS

8. Instruments per a la recollida de dades	187
8.1 Observació com a participant	188
8.2 La documentació	193
8.3 El qüestionari	194
8.3.1 Construcció de l'instrument	195
8.3.2 Validació	197
8.3.3 Resultats de la validació	200
9. Aplicació dels instruments	207
9.1 Observació com a participant	207
9.2 Observació de la documentació	207
9.2.1 En relació a l'anàlisi del registre	208
9.2.2 En relació a l'anàlisi de les actes	210
9.2.3 En relació a les fonts secundàries	211
9.3 El qüestionari	212
9.3.1 La mostra	212
9.3.2 Administració del qüestionari Q1	215
9.3.3 Resposta de la mostra Q1	216
9.3.4 Administració del qüestionari Q2	217
9.3.5 Resposta de la mostra Q2	218
10. Tractament de les dades	219
10.1 Tractament de les dades. Quadres	221
10.2 Tractament informàtic de les dades del qüestionari	232
10.3 Tractament de les dades Observació de documents	240
11. Resultats	241
11.1 Resultats de l'Observació com a participant	241
11.1.1 Cronologia de fets del projecte de desenvolupament	245

11.1.2 Altres resultats	276
11.2 Resultats de l'Observació de la documentació	299
11.2.1 Anàlisi de les Actes de les reunions dels Òrgans	299
11.2.2 Anàlisi del Registre d'Entrades i Sortides del Consorci	368
11.2.3 Resultats de l'Observació de Fonts Secundàries.	449
11.3 Resultats dels Qüestionaris	470

Quarta part

CONCLUSIONS I ORIENTACIONS PER A FUTURES INVESTIGACIONS

12. Conclusions de les dades de la investigació	499
12.1 Conclusions respecte a cada variable	501
12.2 Punts febles de la investigació	519
13. Propostes de futur	521
BIBLIOGRAFIA	527
ANNEXES	543

INDEX D'ANNEXES

Annex 1 : Documents de crítica a les actuacions del FMI i del BM	543
Annex 2 : Demandes del DARP als grups de Catalunya en vistes al LEADER +	547
Annex 3 : Programes cursos d'especialització per Professionals del Desenvolupament	549
Annex 4: Descripció del perfil del dinamitzador	553
Annex 5: Proposta DIDOP presentada al LEADER II, fase A	555
Annex 6: Actituds/aptituds: Resultats del Qüestionari LEONARDO i resultats del Qüestionari LEADER	569
Annex 7: Comunicació als Estats Membres de LEADER +	571
Anàlisi: Què entén per participació el LEADER +?	
Anàlisi: Cóm s'ha tractat la participació en les avaluacions del LEADER II i PRODER	
Annex 8: Indicadors de qualitat en la gestió	599
Annex 9: Document d'explicació i qüestionari per validar.	603
Annex 10: Versions del qüestionari	621
Annex 11: Validació del qüestionari per part dels experts	661
Annex 12: Qüestionari dels consorciats Q1 i qüestionari dels	671

tècnics Q2

Annex 13: Context i descripció dels subjectes de la Comarca	687
Annex 14: Comunicació de la CE LEADER II als Estats	705
Membres	
Annex 15: Sol·licitud al LEADER II per la zona	721
Denominació d'Origen Priorat, DO.	
Annex 16: Publicació al DOG de l'inici del LEADER II al	759
Priorat	
Annex 17: Estatuts dels Consorci	763
Annex 18: Planes LEADER en els Butlletins del Consell	773
Comarcal 1996	
Annex 19: Programa "Jornades de Sensibilització". Falset	775
juny 1996	
Annex 20: Estratègies generals de LEADER II al Priorat	777
Annex 21: Qüestionari d'avaluació de la FASE A	779
Annex 22: Orientacions per presentar els projectes	783
subvencionables al LEADER II	
Annex 23: Bases reguladores de les ajudes	793
Annex 24: Trobada AEIDL LEADERs Europeus a	817
Brussel·les,	
Annex 25: Primer tríptic explicatiu del LEADER i el	819
Consorci	
Annex 26: PLA BOTIGUES	825
Annex 27: Participació a les Jornades LEADER a Asturias	829
Annex 28: Reunions de revisió de l'estat del LEADER amb	831
cada grup sectorial, Novembre 1998.	
Annex 29: LOGO Botigues	835

Annex 30: Projecte integral de la iniciativa local	837
Annex 31: Dossier: productes seleccionats, comarca del Priorat i WEB	845
Annex 32: Projecte de Cooperació Transnacional a l' illa de Samos, Grècia.	849
Annex 33: Documents i tríptics de la Plataforma per la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat	853
Annex 34: Materials de difusió, Fase A LEADER II	859
Annex 35: Diagnòstic participatiu	861
Annex 36: Resum estudi LEONARDO sobre la pluriactivitat	865
Annex 37: Avaluació final de la Fase B	873
Annex 38: Documents de discussió a la Comissió LEADER	875
+	

Altres documents de consulta

- Actes dels Plens, Juntes i Comissions del Consorci per al Desenvolupament del Priorat. 1996-1999
- Documents del Registre d'Entrada i Sortida del Consorci pel Desenvolupament del Priorat. 1996-1999
- Dossier de Premsa
- Vídeo de l'estudi LEONARDO
- Informe de l' Inspecció del MAPA
- Programa TV2
- Programa TV3 30 minuts
- Dossier dels Productes Seleccionats de la Comarca del Priorat
- Àlbum de Fotos. Jornada a l'IES i altres trobades

ACRÒNIMS I ABREUJAMENTS

AEIDL Association Europeenne pour l'Information sur le
Developpement Local

APC Activist Participatory Research

BM Banc Mundial (World Bank)

CCE Comisión de las Comunidades Europeas

DAFO Debilitats, Amenaces, Fortaleses, Oportunitats

CDP Consorci per al Desenvolupament del Priorat

DARP Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca

DO Denominació d'Origen

DOG Diari Oficial de la Generalitat

DOPT Diari Provincial de Tarragona

DOCE Diari Oficial de la Comunitat Europea

FAO Organización de las Naciones Unidas para la Agricultura y
la Alimentación

FALBAR SA Empresa tèxtil, amb seu a Falset

FEDER Fons Europeu de Desenvolupament Regional.

FEOGA Fons Europeu d'Orientació i Garantia

FSE Fons Social Europeu

FIDA Fondo Internacional de Desarrollo Agrícola

FMI Fons Monetari Internacional

GAL Grup d'Acció Local

GATT Acuerdo General sobre Aranceles Aduaneros y Comercio

Ha. Hectàrea

ICAE Institut Català de l'Energia

IDS Institute for Development Studies

CIID (IDRC) Centro Internacional de Investigación para el Desarrollo (International Development Research Centre)

IIED International Institute for Environmental Development

ILEIA Centro Internacional de Investigación e Información sobre Agricultura sostenible y de bajos insumos (International Centre for Research and Information on Low -External Input and Sustainable Agriculture)

ITK Indigenous Technical Knowledge

LEADER Relaciones entre Actividades de Desarrollo de la Economía Rural

LEONARDO Iniciativa Comunitària

MAPA Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación

MIT Massachusetts Institute of Technology

MRG Moviment per la globalització de les resistències

MERCOSUR Mercado Común del Sur

ONGs Organizaciones no gubernamentales

PAC Política Agrària Comunitària

PDPNP Plataforma per la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat

PIB Producte Interior Brut

PEIN Pla d'Espais d'Interès Natural

PNUD (UNDP) Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo (United Nations Development Programme)

PRA Participatory Rural Appraisal

PTD Participatory Technical Development

RRA Rapid Rural Appraisal

PRODER Programa Operativo de Desarrollo y Diversificación Económica de Zonas Rurales

UNESCO Organización de las Naciones Unidas para la Educación la Ciencia y la Cultura

WEB Document en edició digital consultable des de un programa navegador, connectat a xarxa

Primera part
MARC CONCEPTUAL DE REFERÈNCIA

INTRODUCCIÓ

A les darreres dècades s'han anat diferenciant dins de les Ciències de l'Educació diversos àmbits com els de l'educació no formal i informal (Trilla, 1993 ; Puig, 1988). Dins d'aquests àmbits d'actuació no escolar (Trilla, 1985) es diferencien l'animació en el lleure, l'animació sociocultural i l'educació d'adults. Algun autor també inclou l'educació sociocomunitària¹.

Seguint l'esquema de Ferrández (1993) les necessitats educatives a cobrir pels professionals de l'educació anirien des de l'educació de base, la formació cultural, la formació per al treball, fins a la formació per la participació social.

El marc teòric d'aquesta investigació es situaria, pel que fa als aspectes que es relacionen amb l'educació, en els àmbits de l'educació informal, l'educació d'adults i l'educació per la participació social.

En els propers apartats es concretaran el marc i els objectius que han estat objecte de la investigació, fins arribar a acotar el problema de la recerca.

---

¹ Parra, S. 1999. Inclou dins de les sortides laborals dels educadors socials : Els plans estratègics i programes de desenvolupament comunitari.

En primer lloc, en plantejar-se una acció educativa caldrà definir uns receptors, educands o participants - segons la terminologia que s'utilitza darrerament en l'Educació d'Adults.

Els processos d'educació sociocomunitària es dirigeixen a un grup de persones (*people*) que podem anomenar comunitat o població (*community*). Aquestes viuen i interactuen en un espai geogràfic concret. Al caracteritzar aquest espai geogràfic podem distingir entre "espais urbans" i "territoris rurals".

A Catalunya hi ha força tradició d'experiències, estudis i reflexió teòrica, sobre l'educació fora de l'escola en entorns urbans (Grup Dissabte, 1991; Puig, 1988; Franch i Martinell, 1994; Puig, 1987; Franch, 1985; Trilla, 1993; Colomer, 1990; VVAA, 1999)². Pel que fa a actuacions en "territoris rurals" i en processos de desenvolupament de les comunitats no tenim massa documentació³.

"La educación, a pesar de los esfuerzos de Rousseau y de sus bucólicos seguidores, siempre ha tenido que ver más con la ciudad que con el campo, más con la urbanidad que con la naturalidad" (Trilla, 1995: 7).

---

² Cabeza i altres 2000. Escriuen "Educación y formación para la ciudadanía activa". Utilitzant el terme "ciudadà" que d'alguna manera sembla excloure als habitants d'espais no pròpiament urbans.

³ Veure un exemple a Soy i altres, 1993.

D'altra banda, en l'àmbit internacional, s'ha treballat àmpliament en experiències a Àfrica, a Àsia, a l'Amèrica del Sud i a l'Amèrica central, que han donat lloc a una extensa bibliografia i a aportacions teòriques (Bojanic i altres, 1998; Craig i Porter, 1997; Chambers, 1981; Ander-Egg, 1987)

La dinamització de la població, hauria de ser un component clau en tot procés de desenvolupament de territoris i comunitats rurals, per tal de que aquests processos puguin considerar-se **integrals** i arribin a aconseguir resultats **sostenibles**.

L'objectiu de la dinamització és aconseguir processos de desenvolupament més **adaptats** a la comunitat o població.⁴

Partim del fet que un dels aspectes més importants de la dinamització hauria de ser afavorir la **participació**.

Per la importància que considerem que té i pel fet que ha estat poc estudiada, la present investigació tractarà tot el que s'ha pogut relacionar amb la participació en el Marc de Referència i en la Intervenció.

Les investigacions⁵ dutes a terme demostren que les experiències més **participatives** obtenen millors resultats, en termes d'equitat i eficiència.

---

⁴ En els documents de projectes de desenvolupament es parla de "beneficiaris" i fins i tot de "clients".

⁵ A Chambers Challenging the professions, 120 (Farrington and Martin 1988; Chambers, Pacey and Thrupp 1989)

"Efforts have been made during the last few years to involve the local community in rural development projects. One of the aims is to reduce the probability of error in the interventions" (Bojanic i altres, 1998: 28)

Els autors Cernea, 1991:1; Chambers, 1991 i Molnar, 1990:11 reconeixen la necessitat d'un **coneixement sociològic** en les etapes de planificació dels processos de desenvolupament.

Chambers, 1993:120, apunta que s'ha d'anar cap a processos de descentralització i que cal donar a la comunitat opció a triar, dins del paradigma que anomena "Paradigm of reversals".

A partir de les experiències es crea un camp d'estudi abordat des de diverses disciplines, que propugna la participació de la població en la reflexió, en la presa de decisions..., etc amb relació als problemes que afecten al seu territori i comunitat. Podem tenir-ne constància a partir dels darrers actes acadèmics organitzats per universitats i/o associacions d'àmbit internacional.

Alguns exemples són els següents:

□ En Sociologia :

Asociación internacional de Sociología. Comité RC 10.
UNED i Universidad de Zaragoza.

Seminario Internacional: "La participación en las organizaciones. Retos para el siglo XXI". Barbastro, juny de 2000.

- En Economia:

SASE. Sociedad Mundial de SocioEconomia.
 XII Conferencia Mundial de la Sociedad Mundial de Socioeconomia. "Ciudadanía y exclusión". Londres, del 7 al 10 de juliol de 2000.
- En Geografia

Asociación de Geógrafos Españoles. Universitat de Lleida.
Xº Coloquio de Geografía Rural de España . Lleida, del 25 al 29 de setembre de 2000.
- En Educació

Grupo 90, REDA (Red de Educación Democrática de Personas Adultas), FAPEA (Federación de Asociaciones de Participantes en la Educación de Adultos).
 Tri Jornadas. "Educación Democrática de Personas Adultas".
 Barcelona 6, 7 i 8 de juliol de 2000.

Estudiar la participació és parlar d'actituds, de tècniques, de mètodes, de materials.... per assolir les **necessitats⁶, aspiracions, demandes i compromisos** de la població que es troba en processos de **desenvolupament de les comunitats**.

---

⁶ Need: is defined as what an actor requires for his/her development. That is, the concept of need involves an actor and two ideas: that of lack, and that of indispensability.

Aspirations: unsatisfied needs (or partially satisfied needs) are translated into desires and motivations (BOJANIC i altres 1998: 34)

The demand: is stated as it was expressed in each group, together with the solutions that were proposed" (BOJANIC i altres 1998: 72)

"In participatory analysis, the community does more than simply provide information; feedback enables the community to actively criticize, oppose and improve on the researchers' understanding of the situation" (Bojanic i altres, 1998:28)

Més endavant parlarem de quina manera "la participació" pot esdevenir també un element de "control" dependent de com s'utilitzi.⁷

Des dels anys 60, trobem aportacions, investigacions i reflexió teòrica en relació amb la dinamització i amb la participació, les quals responen a diversos paradigmes de desenvolupament econòmic i social. (Chambers 1993)

Les diferents aportacions han ajudat a ajustar les planificacions i actuacions de les administracions en les polítiques:

- Creació de programes d'ajuda cap a altres països més pobres a través d'organitzacions com el World Bank dels EEUU

- Programes d'ajuda a zones desfavorides dins el propi estat: Iniciatives LEADER, PRODER, INTERREG, EQUAL i ADAPT, per exemple, que ha endegat la Comunitat Europea per als estats membres.

---

⁷ Veure crítiques i moviments de protesta contra el Banc Mundial, World Bank, Annex 1.

Pensem que el desenvolupament dels territoris i de les comunitats, hauria de plantejar-se com un repte pels professionals de l'educació, oferint nous espais i situacions per investigar i actuar (àmbits rurals, Tercer Món, Quart Món...), i a través d'organitzacions no específicament educatives (com són les ONGs, fundacions, les associacions ...) cada vegada més presents en la nostra societat.

Al plantejar una intervenció⁸ per millorar les condicions d'una comunitat en un territori, els governs i les organitzacions participants no podran descuidar el paper de la dinamització ni deixar de manifestar quin és l'espai i la funció de la participació que proposa la intervenció en concret.

Tot i la seva importància i incidència en els resultats i el creixent reconeixement que reb, la dinamització i els mètodes de participació⁹ no tenen encara la categoria d'altres conceptes o mètodes que s'apliquen en processos de desenvolupament, com és ara el mètode DAFO (Dificultats, Amenaces, Fortaleses, Oportunitats), que és molt utilitzat per economistes, geògrafs... a l'hora de fer el diagnòstic econòmic o ambiental d'un territori.

Tal com afirmen altres autors (Stadler, 1995; Chambers, Ford, 1996), encara resta molt terreny per la investigació en aquest camp, la qual ha d'anar forçosament vinculada a experiències,

---

⁸ Proposta d'intervenció : "A development profile or project that has already been formulated" (BOJANIC i altres 1998)

⁹ Com la PRA Participatory Rural Appraisal, la RRA Rapid Rural Appraisal i altres que presentarem

per respondre als interrogants i als reptes que les anteriors investigacions han deixat plantejats.

La present investigació és l'estudi d'un cas real d'intervenció a través d'un projecte de desenvolupament, en un territori rural a Catalunya. Volem aportar elements i resultats d'una experiència en el nostre territori.

En un moment en què disposem de poca experiència pràctica en el terreny (dues convocatòries LEADER), i menys de teòrica, però amb noves convocatòries de programes de desenvolupament pel període 2000-2006 (LEADER, PRODER, PDR...), entenem que la descripció acurada i l'anàlisi - que pretén ser científic - d'una experiència local pot aportar elements d'interès per les futures propostes que es desenvoluparan.

El plantejament d'aquest estudi es realitza des del compromís amb la realitat social i des d'una perspectiva crítica, que considera èticament intolerable planificar i executar processos "top down"¹⁰ de transformació dels territoris, responnent a interessos econòmics d'una minoria i despreciant les cultures endògenes.

Anant de lo més general a lo més particular, la investigació parteix de: la reflexió entorn a un territori, de reflexions que ens duen a la necessitat de treballar per la transformació d'aquest territori, de la implicació i vinculació amb les persones que el conformen, del compartir les seves perspectives i d'intentar

---

¹⁰ Que es tradueix com: enfoc descendent.

trobar la forma com poden expressar-les per participar en les transformacions.

- Des de l'aspecte de proposta de transformació del "territori"¹¹ estudia el que és el desenvolupament i es situa l'àmbit del Desenvolupament Rural Sostenible.
- Des de l'àmbit de la implicació i vinculació amb a les persones... es situa dins de la perspectiva participativa (Joshi, 1992) i propugna un enfoc "down up"¹².
- Des de l'aspecte d'expressió de propostes i formes de participació; vol estudiar les variables, les condicions i els frens a la participació i a les possibilitats de les tècniques apuntades per la Participatory Rural Appraisal.
- Des de la perspectiva ètica i filosòfica que motiva i guia l'estudi, no es declara neutral; pretén ser una experiència educadora, tan per la comunitat com per la pròpia investigadora. Rep influències de la Pedagogia dels oprimits (Freire, 1977) per la importància que dedica a la conscienciació.

---

¹¹ Territori: en anglés alguns autors parlen de "Environment": The environment is the setting in which people carry out their activities in order to produce their social existence. The environment is therefore a condition of life for local residents. " (BOJANIC i altres 1998)

¹² Que es tradueix com: enfoc ascendent.

La present tesi doctoral parteix d'una proposta de projecte de desenvolupament que va ser elaborada de forma participativa, al llarg d'un any, per una zona rural de Catalunya. La proposta incloïa una primera etapa de sensibilització i de diagnòstic participatiu per tal d'implementar posteriorment unes actuacions prèviament consensuades en el territori a través d'un organisme gestor¹³.

La proposta del projecte de desenvolupament va ser seleccionada per finançar-se amb la Iniciativa Comunitària LEADER II (Relaciones entre Actividades de Desarrollo de la Economía Rural) a la convocatòria del 1994¹⁴. El desenvolupament de l'experiència s'ha realitzat en el marc d'aquesta iniciativa que promou projectes pilot en zones rurals deprimides¹⁵ dins el territori de la comunitat europea¹⁶.

Partiem de l'anàlisi de projectes i experiències realitzades a la resta d'Espanya com les Escuelas Campesinas (Diaz Gonzalez, 1989; Aganzo, A., 1985), Cultural Campo (Hernández, A. 1989), A.C.R.E, Marchioni, López de Ceballos, 1987¹⁷ i a l'Amèrica Llatina (Ander-Egg).

---

¹³ Aquest organisme va optar per la forma jurídica de Consorci.

¹⁴ DOCE. Diario Oficial de las Comunidades Europeas 1/07/94.

¹⁵ Classificades per la CE fins el 2000, com Zones Objectiu 1 i Zones Objectiu 5 b

¹⁶ Quan es va presentar la proposta a Catalunya tan sols s'havien realitzat dos projectes de Desenvolupament Rural un a la comarca de la Terra Alta i l'altre a les comarques del Pallars.

¹⁷ Bibliografia de l'editorial Popular i Narcea.

Inicialment la proposta "Projecte de Desenvolupament Integral per a la Denominació d'Origen Priorat", inclou tan sols nou pobles. Posteriorment s'adaptarà¹ per implementar-la a tota la Comarca del Priorat, a partir de 1995 i fins a finals de 1999.

La tesi com a proposta d'investigació, aporta la reflexió teòrica, els plantejaments teòrics i els metodològics en els quals s'ha basat l'experiència; d'altra banda, com a estudi de cas, analitza el procés de dinamització en el programa de Desenvolupament Rural, des del disseny fins a l'avaluació, i incideix específicament en l'aspecte de la participació.

La investigació no partia d'unes hipòtesis preestablertes, ni d'uns objectius d'investigació massa clars. S'ha anat desenvolupant en la pràctica, influenciada per les necessitats i els resultats d'aquesta pràctica.

Les etapes de la investigació han estat:

- Primer plantejament del marc teòric i plantejament inicial per a la realització d'una experiència aplicada,
- Una investigació acció,
- I de nou la reflexió teòrica, l'anàlisi dels resultats i la redacció de l'estudi de cas.

---

¹ El setembre de 1995, un any després d'haver-se presentat el projecte, es resol l'aprovació d'aquest, però per a ser executat a tota la comarca del Priorat

En el document present es diferencien quatre grans apartats:

- El marc teòric: fonamentació i marc conceptual
- El marc metodològic: disseny i desenvolupament de la recerca
- El marc aplicat: estudi del cas a partir del treball de camp
- Conclusions i orientacions per a futures investigacions

A continuació descriurem cadascun d'aquests apartats.

El primer bloc: "Marc Teòric", comprèn sis capítols:

- En el primer capítol, titulat "Introducció. Paradigma en què se situa l'estudi" es recull la posició de l'autora de la tesi a l'hora de plantejar la seva investigació i es justifica l'anàlisi teòrica posterior.
- En el segon capítol titulat "Desenvolupament sostenible" es recullen les aportacions dels diferents corrents des dels seixanta en l'àmbit del desenvolupament, per arribar a una aproximació del que entenem per desenvolupament sostenible.
També inclou el que és un projecte de desenvolupament sostenible, les seves fases, les condicions, i les entitats i persones involucrades.
- El tercer capítol titulat "La participació en els projectes de desenvolupament" s'aproxima a l'element de la participació com a variable clau en els processos de desenvolupament sostenible des del nostre plantejament.

- El quart capítol aprofundeix en la teoria i en els mètodes de la *Participatory Rural Appraisal PRA*, per constituir la base de les nostres propostes metodològiques de participació.

El subcapítol "Tècniques i mètodes propers a la PRA" descriu altres enfocaments que han influït en els nostres plantejaments.

- En el cinquè capítol titulat "Educació i desenvolupament" es recull quin ha estat el tractament d'aquests temes des de l'àmbit educatiu.
- En el sisè capítol "Un model d'intervenció: la Iniciativa Comunitària LEADER" s'expliquen des de la legislació els plantejaments del LEADER.

El segon bloc: "Marc metodològic. Disseny de l'estudi" consta d'un únic capítol:

- El capítol setè "Paradigma metodològic" que, amb els apartats següents: Estudi d'un cas, Població, Variables de la investigació, Validesa i fiabilitat, descriu el plantejament metodològic de la investigació.

El tercer bloc: "Marc aplicat. Estudi de cas" presenta el desenvolupament de la investigació mitjançant els capítols següents:

- El vuitè capítol està dedicat als tres "Instruments de recollida de dades" que s'han utilitzat en la investigació:
  - Observació com a participant (punt de vista com a participant)
  - La documentació
  - El qüestionari
- En el novè capítol es detalla "L'Aplicació dels instruments", així com els protocols utilitzats, la temporalització, les dificultats...
- El desè capítol, "Tractament de les dades", exposa com seran analitzats els resultats posteriorment.
- En l'onzè, es detallen els "Resultats" fruit de l'aplicació dels diferents instruments
  - Resultats de l'Observació participant, amb una cronologia i quadres amb altres resultats
  - Resultats de l'Observació de documents amb les actes de les reunions dels Òrgans del Consorci per al Desenvolupament del Priorat, el Registre d'Entrades i Sortides, fonts secundàries, i els resultats dels Qüestionaris

El document es tanca amb un quart Bloc, "Les conclusions i orientacions per a les investigacions futures".

1. PARADIGMA EN QUÈ SE SITUA L'ESTUDI

No és fàcil definir-se dins d'un paradigma, en un àmbit interdisciplinari i en una intervenció complexa, però tal com diu Chambers 1994:1451:

"One contribution to be sought from universities is a better understanding of underlying theory."

Intentarem situar doncs els marcs teòrics de referència.

Seguint amb Chambers (1994:1451), entenem per paradigma un conjunt coherent de conceptes, valors, mètodes, accions... que conformen un patró coherent.

"paradigm" is used here to mean a coherent and mutually supporting pattern of concepts, values, methods and action, amenable to wide application"

Tal com s'ha dit a la introducció, "la investigació parteix de la reflexió sobre un territori i la necessitat de transformació d'aquest".

"El problema de la transformació de la societat rural ha rebut l'atenció de "scholars" a Europa des de la renaixença "rainnesance"" (Joshi, 1992 : 49)

Aquest autor de l'Índia assenyala en l'article *"On Participative Development"*¹ del 1992, sis perspectives o models de transformació dels territoris rurals que descriurem breument per justificar el nostre enfocament dins del model **transformació participativa**.

"La qüestió és transformar una societat rural agrícola ("peasand") cap a una societat "moderna". El terme moderna pot tenir diferents significats depenent de la direcció i perspectiva del canvi"(Joshi 1992:53)

L'autor diferencia les següents perspectives de transformació:

1. Transformació estructural:

Significa canviar les relacions de poder en general i les relacions sobre els terrenys, en particular.

Començaria amb l'abolició dels intermediaris entre els agricultors i l'estat. Això seria quelcom semblant a una reforma agrària. Que la propietat dels terrenys sigui d'aquell que el conrea és un requisit per al desenvolupament agrícola.

---

¹ Nirnay. Revista del *Sardar Patel Institute of public Administration*. Govt. Of Gujarat. Índia. Tot i no ser un autor europeu, aquest esquema de paradigmes ens resulta clar per aquest treball. Podem trobar altres models amb autors d'UK com - Chambers i Kay.

Una altra possible transformació de les estructures fóra l'abolició de la propietat privada. Un govern escollit democràticament podria nacionalitzar o cooperatitzar el terreny, això anul·laria la dicotomia entre els que tenen i els que no tenen, o entre els propietaris o els no propietaris.

2. Reforma social:

Aquesta perspectiva intenta introduir un canvi dins del marc polític existent, però variant les relacions socials i econòmiques. Normalment es duu a terme per mitja de diferents programes relacionats amb el desenvolupament rural. Els reformistes poden ser polítics o no polítics. L'èmfasi d'aquesta perspectiva es posa en els canvis de valors, normes, actituds i comportaments de la gent.

"The method is known as one of change of heart by appealing people on humanitarian grounds."(id. 1992:55)

Aquesta perspectiva és la que va imperar a l'Índia després que Mahatma Gandhi aparegués en l'escena política.

3. Gestió tecnològica:

Sorgeix després del fracàs de la burocràcia en la gestió dels "programes alliberadors de la pobresa".

Els programes de desenvolupament rural i d'atenció a la pobresa seran gestionats per agències de voluntaris i amb diners de companyies industrials.

D'acord amb aquesta perspectiva, el problema de la pobresa i el desenvolupament rural radica en gestionar els programes més

eficientment. Les tecnologies i les tècniques de gestió modernes els faran més efectius i eficients. Els que defensen aquesta perspectiva estan molt orientats als resultats. També es defineixen com a no polítics.

4. La perspectiva participativa:

Intenta disminuir la influència de les agències externes i dels tècnics externs a l'hora de dur a terme programes de desenvolupament. Intenta no posar l'accent en els resultats econòmics ni en l'increment de producció. Retreu a les propostes anteriors la relació desigual entre les agències externes, que intenten imposar models, i la societat rural receptora d'aquests patrons.

Intenta fer participar a la població rural en els programes de desenvolupament.

El terme participació té diferents significats. A nivell popular s'ha utilitzat en relació a polítiques democràtiques. En la bibliografia sobre desenvolupament es coneix com "la intervenció del govern en el procés de desenvolupament d'una economia lliure". Aquesta participació es dissenya des de dalt i afecta diversos programes. *"Es relaciona més amb la modernització que amb el repartiment de justícia"*. (id. 1992: 56)

Un altre tipus de participació emergeix menys centrada en els processos formals de presa de decisió i posant l'èmfasi en els processos educatius i de construcció d'organitzacions.

"La intenció ("aim") d'aquest tipus de participació és construir gradualment una democràcia participativa, on cada individu esdevingui autònom per prendre les pròpies decisions respecte al desenvolupament" (id. 1992: 57)

Sorgeix a mitjans dels setanta, després que els programes oficials de desenvolupament rural, per protegir les zones rurals pobres, no obteniguessin bons resultats. Les agències internacionals tipus ILO, WHO, FAO i UNESCO van començar a donar importància a l'organització dels treballadors i a la construcció d'organitzacions per protegir-ne els interessos.²

El lideratge de moltes d'aquestes organitzacions, tipus cooperatives de treballadors, grups no governamentals..., que treballaven pel desenvolupament rural, era assumit per persones alienes als àmbits rurals pobres.

Alguns treballs han criticat que, de vegades, els líders externs o les elits rurals acaben treballant en contra dels interessos dels treballadors rurals.

---

² Exemples: 1977 *International Labour Organization ILO*, programa PORP (Participatory Organization of the Rural Poor), 1979 FAO programa PPP (*People's Participation Programme*)

e) Pedagogia dels oprimits:

Així s'anomena un mètode de conscienciació i d'organització dels treballadors rurals.

Segons aquesta perspectiva l'educació és un punt clau en el procés de desenvolupament. Seguint Freire, manté que no existeix un procés d'educació neutral.

En el llibre *Pedagogia dels oprimits* (1977), Freire contraposa dos models educatius:

- l'educació com a instrument que s'utilitza per facilitar la integració de les generacions més joves cap a la lògica del sistema present, i porta conformitat vers el sistema, i
- l'educació com a pràctica de llibertat; que significa que els homes i dones poden operar creativament i críticament amb la realitat i descobrir com participar en la transformació d'aquest món.

No amaga que el desenvolupament d'una metodologia educativa que faciliti el procés alliberador portarà inevitablement a una tensió i conflicte en la societat.

El mètode de conscienciació, narrat en el llibre *Pedagogia dels oprimits*, es proposa com a mètode per induir a la participació.

D'acord amb Freire, "el terme conscienciació fa referència a aprendre i percebre les contradiccions socials, polítiques i econòmiques, i realitzar accions per lluitar contra els elements opressius de la realitat".

El procés és a llarg termini i difícil, ja que en les primeres fases els oprimits, en comptes d'anar cap a la llibertat, tendeixen a l'opressió. L'estructura del seu pensament està condicionada per la situació d'opressió en què han viscut sempre. En aquesta situació no poden veure's com a homes lliures.

Un altre aspecte a considerar és la violència que es pot generar en tot aquest procés, i també la fluctuació de persones i dels seus rols entre els diferents grups: d'oprimits a opressors, i a l'inrevés.

f) Diàleg conscienciador / La conscienciació dialèctica:

Destaca la importància del diàleg per aconseguir la conscienciació.

El sistema educatiu formal es basa en el mètode de lectura, on l'educador és la persona que aporta el coneixement des del mateix mètode de lectura.

La conscienciació dialèctica intenta canviar les relacions entre professor i estudiant.

"L'educació lliberadora consisteix en un acte de cognició, no en transferència d'informació" (id. 1992: 61)

Una situació dialèctica sorgeix on el professor no és el que ensenya, ell mateix aprèn en diàleg amb els estudiants. Tots són part d'un procés de cooperació en el qual tots creixen. No hi ha res semblant a la autoritat. Qualsevol pot plantejar els problemes i tots intenten trobar-hi solucions.

El professor participa en aquest procés col·lectiu, reformulant problemes i afegint nova informació perquè els estudiants facin les seves anàlisis.

1. Introducció. Paradigma en què se situa l'estudi.

Els estudiants han de comprometre's a generar nous coneixements. Aquest procés només pot dur-se a terme a través del diàleg, per això aquest mètode s'anomena "*dialogical conscientiation*".

El professor s'anomena **facilitador**, i els aprenents són tota la comunitat (també el facilitador).

Sovint oblidem que "*Aquest procés tan sols pot dur-se a terme entre persones que comparteixen símbols comuns, llenguatge comú i experiències de vida comuns*"

Aquest treball és proper a la perspectiva participativa, per les creences, raons o decisions de la investigadora que s'exposen a continuació:

- Considera imprescindible involucrar la comunitat en el procés de transformació del seu **territori**
- Per tant, creu que el procés s'ha de realitzar des del territori
- Considera també imprescindible la participació d'algun **agent, tècnic** o d'una altra figura "externa" a la comunitat
- Per tant reconeix la importància del factor humà endogen i la necessitat de quelcom "exogen".
- Entén que la participació precisa d'un aprenentatge i d'un procés educatiu
- Opina que les organitzacions que guien els processos de transformació no haurien de ser polítiques, ni administratives
- Tot i que confia en les tecnologies i mètodes, els considera instruments i no finalitats
- Tot i considerar el procés de conscienciació -seguint a Freire- quelcom necessari; el diàleg entre iguals, un mètode a seguir, i el canvi d'estructures, quelcom desitjable; davant de la realitat i la idiosincrasia catalana, opta per plantejar processos menys radicals, o més "lights".

Hem parlat de transformació, i de com entenen aquesta transformació diferents perspectives. Anem ara a parlar de **població**.³

Md. Akhtaruzzaman Khan (1992) qüestiona la utilització i el significat del mot "**people**", que podem traduir per **població**.

Quan es parla de participació, el fet de referir-nos a població pot confondre.

Caldria definir què s'entén per població. Aquest autor diferencia dues perspectives sociològiques: la perspectiva funcionalista ("*functionalist*") i la del conflicte ("*conflict*") (1992: 64).⁴

□ Per als funcionalistes la població és la comunitat com a conjunt unificat.

Es reconeixen parts d'aquesta societat o comunitat, però es conceben en termes de xarxa; cada part contribueix a mantenir el conjunt del sistema.

Els programes es dirigeixen a desenvolupar "la comunitat". Donen suport a la perspectiva "tecnocràtica" i a vegades "reformista" del desenvolupament. L'estructura social no es pren en consideració com objecte de canvi.

□ Els que proposen la perspectiva del conflicte, assumeixen que el comportament social s'entén millor en termes de conflicte o tensió entre grups que competeixen. Entenen que la concepció d'una societat rural homogènia és falsa i malintencionada (Joshy).

---

³ Més endavant parlarem dels termes: territori i agent-tècnic

S'interessen per com les institucions més poderoses aconseguen mantenir els seus privilegis cap a uns grups i mantenir els altres en situacions de servitud.

La societat i població està diferenciada en grups i classes en conflicte. D'acord amb això, advoquen per un canvi en les estructures, per tal d'aconseguir un desenvolupament i una participació significativa.

"Sense entrar en una crítica d'ambdues perspectives, es pot dir que és acceptat que la societat està estratificada i que normalment ens trobem que la posició d'un dins de l'estructura social té una correlació positiva amb l'accés d'aquest als recursos del desenvolupament i al grau de participació en un fòrum col·lectiu" (Khan 1992: 66)

Per acabar aquesta introducció a les perspectives, Bojanic i altres 1998:135 descriu l' **enfocament sistèmic**, que considerem igualment important de ressaltar.

"The systemic approach views reality as a system in which the constituent elements play a part and are interrelated. A system is an organized, dynamic and hierarchical entity"

---

⁴ *People's Participation in Rural Development: Some Important Questions and Issues.*

1. Introducció. Paradigma en què se situa l'estudi.

Aquesta forma d'entendre la realitat fa possible traspasar les limitacions d'un enfocament sectorial, que desglossa les situacions en: els aspectes econòmics, els aspectes socials, els aspectes ambientals, els aspectes de gènere, i acaba amb un nombre gran d'aspectes sense relació entre ells.

D'acord amb l'enfocament sistèmic, s'hauria d'aprofundir en l'estudi de les causes de les condicions i les formes d'equilibris i desequilibris dins del sistema. Això permetria identificar els elements que necessiten intervenció per estimular cap al canvi (Bojanic i altres, 1998:29).⁵

Els passos a seguir serien:

- Estudiar les unitats de producció com a sistemes i caracteritzar-les d'acord amb:
  - l'ecosistema,
  - els factor de producció, i
  - les relacions socials internes i externes.

Intentar entendre les dinàmiques de relació entre aquests tres aspectes, ajuda a identificar les estratègies que els agricultors utilitzen per cada sistema de producció.

- Contextualitzar les demandes de cada persona d'acord amb:
  - el rol que juga dins del sistema de producció,
  - els equilibris i desequilibris del sistema, i
  - les limitacions i potencialitats del sistema.

---

⁵ En aquest treball se centra en la Producció Agrícola.

També s'han d'estudiar les relacions entre les **demandes**⁶ i les estratègies de cada sistema de producció.

En utilitzar un enfocament sistèmic, s'haurà de cercar una metodologia que permeti "*entendre la complexitat i la diversitat de la realitat agrícola*" (Bojanic i altres, 1998:30).

Aquests autors proposen la utilització d'una "matriu d'anàlisi" durant tots els estadis de la recerca. Aquesta matriu es crea a partir de tres variables: nivell socioeconòmic, sexe i edat.

Per al nostre treball no prendrem aquests indicadors com a primordials. El sexe i l'edat són determinants, però el nivell socioeconòmic és difícil d'establir.

Troblem també el terme "*Differentiated approach*" definit com:

"Working strategy aimed at revealing the socio-economic diversity within a community. In diagnosis, the use of a differentiated approach leads to the identification of various categories of units of production. In demand analysis, the use of a differentiated approach views the social groups within the community as the basic units of analysis." (Bojanic i altres 1998: 133)

---

⁶ Demandes (Bojanic i altres 1998: 133). *An aspiration that is shared, discussed and ranked by a social group that is willing to mobilize in order to satisfy the aspiration. The process of participatory analysis make it possible to pass from aspirations to demands.*

1. Introducció. Paradigma en què se situa l'estudi.

En el projecte de Desenvolupament que s'ha dut a terme:

- S'han descrit algunes causes de les situacions actuals, en la fase de diagnòstic
- S'ha treballat per sectors, intentant buscar la relació o les contradiccions de les demandes dels diferents grups
- S'ha posat de manifest (almenys és la impressió que en té la investigadora a partir de l'observació participant):
  - que cal contextualitzar les demandes de cada persona d'acord amb el rol que juga dins del sistema de producció
  - que la posició d'un dins de l'estructura social té una correlació positiva amb l'accés d'aquests als recursos del desenvolupament i al grau de participació en els fòrums col·lectius
- S'ha treballat en la recerca dels elements que "defineixen els subjectes" (condicionen) i poden servir per establir variables, que ajudin a agrupar subjectes en diferents grups.
- La nostra experiència indica que, en un procés de desenvolupament "real", les dinàmiques que es generen provoquen canvis continuats i força ràpids... Per aquest motiu que ens ha estat difícil de mantenir els subjectes dins de les mateixes variables al llarg de tots els estadis del projecte.

2. DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

El concepte de Desenvolupament Rural Sostenible sorgeix cap als anys vuitanta, i avui és un dels termes més utilitzats en tota mena de fòrums.¹

Com podem definir el Desenvolupament sostenible?

“Com un procés de desenvolupament que intenta satisfer les necessitats dels residents actuals, sense fer que sigui impossible la satisfacció de les demandes de les futures generacions” (Bojanic i altres, 1988: 134).

En aquest procés diferencia quatre dimensions, que contempnen dos principis bàsics: d'una banda buscar la igualtat d'oportunitats i l'equilibri en el present, i de l'altra de tenir present una perspectiva a mig i llarg termini per no malmetre els recursos, hipotecant el futur en intentar treure un millor profit del present.

---

¹ El projecte de Desenvolupament presentat a la Iniciativa LEADER II l'any 94, ja va incloure aquest terme Desenvolupament sostenible, essent en aquell moment un concepte novedós en el nostre context.

Les quatre dimensions són (Bojanic i altres, 1988):

□ **Sostenibilitat social.**

Buscar la igualtat d'oportunitats en els diferents termes: econòmic, polític -presa de decisions-, social - accés als serveis- i cultural

□ **Sostenibilitat econòmica:**

Desenvolupar l'economia dels diferents actors eficientment

□ **Sostenibilitat ecològica:**

Buscar l'equilibri en la utilització dels recursos naturals, en el present i en el futur

□ **Sostenibilitat tècnica:**

Buscar la igualtat en l'accés i el control de la tecnologia-innovació:

Que tots els agents actius en el desenvolupament puguin adquirir les tècniques i les capacitats per generar innovació.

2.1 Història de les intervencions de desenvolupament rural

Des dels anys seixanta s'han anat realitzant actuacions per pal·liar desequilibris entre territoris.

Els territoris "desavantatjats", "no desenvolupats" o "desfavorits" són territoris eminentment agrícoles, que no responien als cànons de les zones industrials, i que actualment no s'ajusten al que coneixem com "la societat del coneixement".

- Sense entrar ara en les característiques d'un i altre model de societat, avantatges, desequilibris que provoca, etc., sí que ens sembla important situar en la història i en "la ideologia" de fons les diferents actuacions realitzades.

Chambers 1993 a "*Challenging the professions*", fa història de les intervencions² i diferencia quatre ideologies. No aprofundeix en les dues primeres:

- Etapa dels cinquanta, que anomena "*Community Development ethos*"
- Etapa dels seixanta, que anomena "tradicció Fabian".

El principal instrument d'acció contra la pobresa eren les organitzacions governamentals. Els plans nacionals estaven molt definits, amb patrons i estils que calia seguir i aplicar en cada regió rural o districte.

Centrada en l'agricultura extensiva i en la disseminació d'innovacions

Però sí explica amb més detall les dues segones, que contraposa:

- Etapa dels setanta que anomena "Neo-Fabian".

Si als seixanta es va viure l'èxit de la planificació nacional, als setanta es palesa un lent retrocés.

Es manté el supòsit que l'acció directa de l'administració a través de plans de desenvolupament rurals estatals és la millor forma d'intervenció.

---

² Intervenció és un conjunt d'actuacions on participa un "*outsider*". Chambers 1993:106 diu "*originating in the cores and being imposed on the peripheries*"

La població rural es divideix en **grups objectiu**. Això hauria d'evitar que els grups amb més poder, les elits rurals, capturessin tots els beneficis dels programes. Per ajudar els diferents grups objectiu es necessiten programes i institucions especials.

L'economia, la planificació i l'estat s'analitzen en termes de creixement.

Llibre model:

"Redistribution with growth". Chenery i altres 1974.

És un estudi del Development Research Center of de World Bank i del Institute of Development Studies de la Universitat de Sussex.

Inspirat en el pensament i experiència de les missions ILO a Colòmbia 1970, Siri Lanka 1971 i Kenya 1972.

- Etapa dels vuitanta, que anomena "Neo-Lliberal".

Si els setanta van ser la dècada de l'equitat, els vuitanta van ser la dècada de **l'eficiència**, almenys és el que retòricament i ideològicament es defensava.

En la prescripció neo-liberal l'eficiència va lligada a la liberalització dels mercats i a menys intervenció per part del govern.

La proposta és que els governs examinin nous camins en els quals les organitzacions del sector públic puguin operar més eficientment, i defensa que des del sector privat es pot planificar amb més confiança.

"Les organitzacions de l'estat agafen mala imatge; se les considera massa grans, ineficients, costoses i corruptes"
(Chambers, 1993:180)

Llibre model:

"Accelerated Development in Sub-Saharan, Àfrica: an Agenda for Action". The Berg Report. Del World Bank 1981.

El President del World Bank diu que la capacitat administrativa i de gestió són els *"scarcest resources"* en cada país. (Chambers, 1993:181)

Chambers proposa un nou paradigma per als noranta, que anomena, tal com ja s'ha dit: *"Paradig of reversals"* i que descriu així:

- Etapa dels noranta: ideologia orientada als canvis, als resultats.

"Aquesta ideologia pren com a punt de partida les condicions i prioritats de la comunitat rural - especialment els pobres - els problemes i oportunitats a què han de fer front". (Chambers, 1993:110)

"The reversals are of location, learning, explanation, values, control, authority and power, to put first the poor and the periphery"(Chambers, 1993:110)

2. Desenvolupament sostenible

En relació al rol de l'estat en el desenvolupament, dos aspectes que contempla com a claus són:

- els comportaments del personal del govern amb qui la població rural ha d'interactuar, i
- el fet d'entendre les condicions, estratègies i prioritats dels "desfavorits" com exercici sensible i continuat, ja que les prioritats aniran canviant també en funció de les circumstàncies.

En aquest paradigma es destaca que a partir d'una seguretat i dret sobre la terra les famílies inverteixen pensant a llarg termini i l'agricultura és sostenible. Pensar a curt termini condueix a la degradació ambiental. (Chambers 1993:115)

"... helping people gain what they want, efficient-mobilizing their creative energy, and sustainable-providing incentives for long-term self-reliant investments by the poor."

Un altre autor relacionat amb la Universitat de Sussex, Kay, presenta un model de paradigmes d'intervenció, centrant-se en les experiències a Amèrica del Sud³. Aquest autor apuntava la diversitat de models en el present i la manca d'un paradigma unificat, cosa que pot dificultar les actuacions.

---

³ Kay (2000). Actes del X Coloquio de Geografia Rural. Lleida, setembre 2000.

Cal també atendre les crítiques que, just a l'inici del segle XXI, estan emergint dins de les societats més avançades, com a Estats Units (Seattle, Washington) i recentment també a Europa, contra el Fons Monetari Internacional (FMI) i el Banc Mundial (BM). Els sectors crítics s'han organitzat a partir de la unió de diferents col·lectius que es comuniquen i intercanvien informació, per tal d'organitzar accions, a través de "la xarxa" Internet. Utilitzen les llistes de distribució, edició de planes Web, fòrums, chats... Un exemple el tenim en el Moviment de Resistència a Global, MRG, que ha organitzat diverses accions a Praga i a Catalunya durant el setembre del 2000.⁴

Chambers puntualitza quin hauria de ser el paper de l'estat (Chambers 1993:112-120):

- Mantenir la pau, la democràcia i les regles de la llei.
- Proveir dels serveis i les infraestructures bàsiques.
- "Gestionar" l'economia interna i externa.

I què no hauria de fer l'estat?:

- Forçar la col·lectivització de l'agricultura.
- Crear "illes" localitzacions excessivament protegides.
- Engegar macroprojectes magnànims.
- Utilitzar projectes com a paquets estàndard per diferents condicions.
- Controlar les condicions excessivament, posant en perill o excloent-ne els pobres.

---

⁴ Veure document annex 1

- Posar restriccions als moviments de població, immigració i altres que fan referència al control sobre els productes, preus, desplaçaments...

Craig i Porter (1997) fan una crítica als projectes de desenvolupament (dels quals parlarem a continuació) que ens sembla important de destacar aquí:

" In recent years, several important organisational bridges have been thrown across this gap, in participatory, and participation more formalised in the way in which management occurs. ... these measures are based on good intentions and a realisation that participation is essential to the success of projects and programmes. They look participatory from a distance, but at close quarters these measures, we believe, actually do little to tip the balance back towards participation. Instead, they have effectively become new forms of management and control" Craig i Porter (1997: 229)

La situació es manté per causa de a la dominació de tres components, que sempre formen part de les intervencions i que mai no es discuteixen:

- els projectes,
- les organitzacions, i
- els professionals o tècnics.

A continuació veurem quins són els detalls i les realitats de cadascun d'aquests elements, que condicionen (o controlen) les intervencions en els processos de desenvolupament.

2.2 Plans, projectes de desenvolupament sostenible, organitzacions i professionals

2.2.1 Els Projectes de desenvolupament

Els processos de Desenvolupament, es duen a terme fins ara a través del que s'anomenen **projectes**.

Albert Hirschman (1967:1)⁵ va descriure el projecte com:

"és un tipus especial d'inversió "investment".

El terme *projecte* té connotacions pel que fa als aspectes següents: "*purposefulness*", tamany reduït, localització específica; introducció de quelcom qualitativament nou i l'expectació de que, com a conseqüència d'un major desenvolupament, les coses es posaran en acció.

"Els projectes són una potent forma de combinar propòsits particulars, idees, recursos, juntament amb persones i llocs". (Hirschman ,1996)⁶

---

⁵ *Development Projects Observed. A Craig i Porter. Framing participation. A Development in Practice.*

⁶ Hirschman, A.(1996) *Development Projects Observet*, Washington DC: Brookings Institute.

Afegiríem com a fet bàsic que el projecte és l'instrument per obtenir finançament i poder realitzar actuacions.

Una vegada aprovats, els projectes han de permetre d'una banda l'actuació amb cert grau de llibertat o d'improvisació i de l'altra mantenir un cert control dels objectius, dels fons, dels resultats...

Els projectes de desenvolupament afronten la tasca difícil de crear un conjunt integrat i reconegut a partir de diferents ingredients complexos: la geografia local, la comunitat, l'economia, "inputs" del projecte; els processos i els mecanismes de transformació que anomenem la pràctica del desenvolupament.

És sorprenent la quantitat de processos formals, documents i tècniques que s'inclouen en els projectes de desenvolupament.

Moltes vegades els projectes de desenvolupament esdevenen desenvolupament en sí mateix..., passen de ser un mitjà a ser un fi.

Els projectes de desenvolupament són dissenyats en aquests termes⁷:

- Transformacions ("*performative*"): aquí es defineixen els objectius, les metes, els camps i els mecanismes de les activitats dels projectes.

---

⁷ Craig i Porter. *Framing participation*. En *Development in Practice*. 1997.

- Els objectius generals, o a llarg termini: reflecteixen implícitament uns valors.

Per exemple "*Improved standards of living and peace and order*"

- Els objectius específics: intenten ser observables i objectius. Intenten definir uns resultats que s'aconseguiran a través d'uns mecanismes específics dins del projecte. Inclouen grups de població i àrees de beneficiaris, i estan lligats al subministrament d'uns recursos i a una llista d'activitats que s'han de dur a terme durant el projecte.

En intentar crear projectes participatius, ens trobem des de l'inici amb les dificultats següents:

- Els projectes requereixen de la combinació d'ideals i objectius concrets, però l'habilitat de la gent local a l'hora d'expressar els propis desitjos i necessitats en aquests termes és sovint molt limitada.

El projecte intenta seleccionar i presentar el que la gent diu, adaptant-ho als requisits formals.

- Els desitjos i interessos que no s'adaptin bé, poden córrer el perill de no ser tinguts en compte, de tal forma que la gent que s'expressa millor pot tenir més influència fins i tot a l'hora de definir un projecte.

Revisant la bibliografia es veu que en els darrers anys s'ha intentat fer la direcció o gerència dels projectes més participativa. Al mateix temps la participació adquireix un estatus més formal.

Juntament amb els projectes, els professionals i les organitzacions són els tres components exògens que actuen en les pràctiques de desenvolupament.

Caldrà veure el paper més participatiu de cada un d'ells a l'hora de fer més participatiu el procés de desenvolupament.

Problemes detectats en quant als projectes:

□ Papers i més papers:

En podem veure un exemple en la quantitat de documentació escrita que annexem i la que acompanya la investigació.

□ Formats massa estàndard a l'hora de presentar les propostes a l'administració:

Exemple: demandes del DARP als grups pel LEADER +⁸

□ Classificació de la població en grups:

Exemple: es difícil situar alguns subjectes de la població dins de grups objectiu, que han de complir uns mínims requisits.

Un conjunt d'artesans de la comarca, tot i ser un grup necessitat, queda fora del projecte LEADER II.

□ El temps, el calendari fixat des de fora:

---

⁸ Veure document annex 2

Exemples: Fases, temporalització que no s'adapta al ritme del grup; "ara esperem, ara correm, ara no sabem..." trenca tots els ritmes interns i dificulta la dinamització.⁹

Un altre exemple: no tota la població s'ajusta d'igual manera a les fases, per raons polítiques, personals...¹⁰

- Les bones intencions poden transformar-se en instruments de poder per part de les elits dominants.

Exemple: com hi han participat els cacics de la zona¹¹

2.2.2 Les organitzacions que participen en projectes de desenvolupament

Distingim dues formes d'organitzacions, depenent de l'entitat jurídica:

- Les organitzacions lligades a l'administració esdevenen extraordinàriament influents durant els vuitanta quan les nacions més deprimides depenen de les ajudes externes per mantenir fins i tot els serveis més bàsics de la població.
- Les organitzacions no governamentals ONG esdevenen posteriorment una alternativa a les organitzacions de desenvolupament anteriors, ja que poden arribar a la gent i als llocs amb més facilitat. També tenen més poder de mediació entre grups marginals.

---

⁹ Veure resultats als qüestionaris

¹⁰ Veure Cronologia al Capítol "Observació Participant"

Les organitzacions no directament relacionades amb l'administració estan incrementant la seva presència i millorant la seva organització.

Podem trobar diferents noms que fan referència a aquestes organitzacions:

- Rural-Based Organisations
- Member-Accountable Organisations
- People's Organisations
- Grup d'Acció Local (GAL), que és com s'anomena als grups gestors del programa LEADER I i LEADER II
- Xarxes de persones sense entitat jurídica definida, però que cooperen puntualment

Els projectes de desenvolupament, com el que tracta aquest estudi, inclouen normalment:

- Un organisme o varis, que proporcionen els recursos econòmics.

Traduint de l'anglès, seria el "donant".

- Pot ser un organisme públic: l'estat, la comunitat autònoma, la Comissió Europea....
- O un organisme privat: fundacions, associacions...

- Pot haver un "organisme intermediari".

Normalment situat en l'entorn urbà, o metròpoli .

---

¹¹ Veure Cronologia al Capítol "Observació Participant"

- Un organisme de desenvolupament, "agència"
Pot tenir diferents formes jurídiques: ONG, associació, cooperativa, consorci...

Serà el soci intermediari en el país o territori on es desenvolupa el projecte.

- I almenys una entitat "local".
- Normalment seran més d'una, almenys si ens situem en una perspectiva participativa.

El projecte, realitzat d'acord amb les demandes de totes aquestes organitzacions, haurà de ser reformat diverses vegades, abans no pugui ser presentat a la "població objectiu" del desenvolupament.

De fet, s'ha de redefinir a cada nivell:

Des del document redactat per obtenir el finançament (condició indispensable per tal de dur a terme el projecte) fins al que s'explica a la població.

Per tal de garantir la participació de les entitats i població local, l'agència (o organització que té les relacions amb els agents locals) hauria de:

- proposar-se la participació com a meta a aconseguir,
- fer ús dels coneixements locals, i
- tenir autonomia de recursos.

2.2.3 Els professionals del desenvolupament

El següent element que actua en els processos de desenvolupament són els "professionals del desenvolupament".

Anteriorment anomenats "tècnics experts en assistència" han estat definits com:

- "Claus" per l'èxit del desenvolupament,
- "Constructors de l'ordre",
- " Inductors i catalitzadors dels canvis socio-econòmics", i
- "Linch-pins dels desenvolupament".¹²

L'espai entre el "donant" i el "beneficiari" és el que ocupen una varietat d'organitzacions que ja hem comentat, i aquestes contracten un seguit de professionals, tècnics del programa i també consultors puntuals.

S'ha parlat força d'aquests professionals, tot i que el seu àmbit professional no està encara formalment definit.¹³

Aquests professionals hauran de saber transformar els objectius "ben intencionats" del projecte d'acord amb diferents realitats.

"Their particular roles, their professional kudos, and the practices they have formed for dealing with the chaos that regularly confronts them constitute another significant

---

¹² Porter, D. (1995) "Scenes from childhood: the homesickness of the development discourses", in J. Crush (ed.) *The Power of Development*, London: Routledge.

¹³ Darrerament han surgit alguns Cursos d'especialització. Veure annex 3

framing mechanism for the development enterprise"
(Craig i Porter, 1997: 233)

Craig i Porter exposen la contradicció en què es troben els tècnics al treballar amb els projectes.

Els documents dels projectes de desenvolupament han estat normalment preseleccionats i ajustats als interessos de les organitzacions per les quals treballen, i també pels "donants dels recursos".

- Moltes vegades les agències de desenvolupament que es localitzen en els països "donants" o en centres metropolitans, utilitzen com a material de treball documents de propostes, observacions realitzades per entitats locals i informació que extreuen de les visites als territoris.

Aquests documents utilitzen protocols, categories, detalls fragmentats de la realitat..., tot plegat amb un llenguatge extremadament tècnic.

- Aquests documents del projecte, amb una anàlisi sofisticada i una planificació formal, permeten donar la impressió d'ordre i confiança, que és el que cerquen l'organització donant i els governs.
- Els professionals del desenvolupament tenen una gran part de treball relacionada amb la creació de materials per a les organitzacions superiors.

Tot això suposa un terrible problema d'adaptació i de temps! El temps despesat en aquests aspectes es resta normalment de les tasques de dinamització i aproximació a les realitats locals, que restaran normalment en segon terme.

Bojanic i altres (1998) parlen d' "Equip de Recerca".

L'equip de recerca és el grup de persones que té la responsabilitat d'implementar el mètode de desenvolupament.

Hauria de ser un grup interdisciplinari on participessin professionals de diverses especialitats.

Podria consistir en: un especialista en desenvolupament rural, un especialista en aspectes ambientals, un especialista en relacions de gènere i assistents per a la investigació local.

Veiem que molts d'aquests perfils professionals estan ara per ara poc definits en els nostres currículums.

És important, per millorar els processos, estudiar el perfil i les necessitats de formació dels tècnics dels projectes de desenvolupament.

Dins de les perspectives participatives, cal subratllar la importància del rol i les actituds de l'equip i personal tècnic.

- L'equip ha d'assumir un rol actiu per encoratjar la participació dels més marginats, dins de cada grup i també a nivell de comunitat.
- Com a agent extern, com a part responsable de la recerca i com a entitat amb poder, l'equip no pot ser mai completament neutral.

- Des de la nostra perspectiva, ha d'utilitzar el seu poder per fer preguntes, escoltar i encoratjar a la participació, però al mateix temps s'hauria d'abstenir de suggerir i d'imposar criteris propis.

Les diferents experiències han ajudat a identificar principis d'actuació.

Bojanic i altres (1998) en destaquen els següents:

- Explicar sempre clarament què es va fer, per què i com.
- Prendre nota d'absolutament tot el que la gent suggereix, encara que l'equip no hi estigui d'acord.
- Ometre les suggestions o comentaris que duu a terme la gent durant el procés d'anàlisi, ja hi haurà altres espais per a expressar les opinions de l'equip.
- Participar en l'anàlisi, plantejant qüestions per tal d'enriquir la discussió, però sense dirigir-la.
- Encoratjar els grups marginals a participar i facilitar-los aquesta participació.
- Distingir clarament entre els punts de vista de l'equip i els de la gent en l'informe final.

Altres autors, que se situen més dins la perspectiva de la conscienciació i la dialèctica, es refereixen al "tècnic" com a "dinamitzador" o "facilitador".

Geilfus (96) defineix el perfil d'un bon dinamitzador:

- Tenir fe en la gent i les seves capacitats.
- Crear una atmosfera de confiança.
- Tenir qualitats de paciència i capacitat d'escoltar.

- Ser conscient dels seus límits i estar disposat a aprendre.
- Tenir confiança en sí mateix, sense arrogància.
- Respectar les opinions i no imposar-ne de seves.
- Ser creatiu.
- Ser flexible, adaptar els mètodes a la situació i no seguir programes rígids.
- Ser sensible a l'estat d'ànim i sensibilitat dels participants.
- Tenir capacitats per dibuixar i escriure.
- Tenir capacitats de síntesi i anàlisi.

El canvi de tècnic a dinamitzador comporta tres aspectes:

- utilitzar uns mètodes apropiats,
- un canvi d'actituds,
- i un intercanvi d'informació entre tots els actors

Per descripció del perfil de dinamitzador, veure annex 4.

2.2.4 Com millorar els projectes de Desenvolupament?

Segons la Unitat d'avaluació per la Comissió de la Comunitat Europea, les experiències de diferents "donants" de fons demostren que és molt difícil aprofitar les experiències del passat per millorar el futur. El manual anomenat GCP, Gestió del Cicle d'un Projecte, vol analitzar les causes de les dificultats en què es pot trobar un projecte.

Les experiències indiquen que les deficiències són de dos tipus:

1. És possible que durant la preparació i execució de les intervencions no es tinguin en compte un o més factors indispensables per aconseguir l'èxit en el projecte.

2. És possible que durant el cicle del projecte no hi hagi la disciplina necessària per prendre les decisions en els moments oportuns.

Respecte al punt 1, els elements que haurien de ser tinguts en compte són:

- Incorporar dels projectes dins d'un marc regional de política sectorial.
- Definir de forma clara i realista els objectius concrets que es volen obtenir, que hauran de conduir a la creació de beneficis al llarg del temps, i els grups als quals van dirigides les intervencions.
- Distingir sense ambigüetats entre els objectius i els mitjans per aconseguir-los.
- Utilitzar les tecnologies apropiades.
- Insistir en la protecció del medi ambient.
- Respectar els valors socioculturals de les principals parts implicades.
- Reforçar la capacitat de gestió dels organismes públics o privats encarregats del funcionament de les realitzacions.
- Posar l'accent en la bona salut econòmica i financera dels projectes, no només durant l'execució sinó una vegada finalitzada.
- Preveure els riscos.

En quan al punt 2, el de les decisions:

- En el moment de la programació no poden aprovar-se idees de projecte que no siguin vàlides.

- Els estudis de viabilitat s'han de basar en les conclusions de l'examen previ.
- No es pot procedir al finançament sense haver estudiat el projecte en tots els seus detalls.
- Durant l'execució del projecte s'ha d'efectuar el seguiment necessari per saber de quina forma s'obtenen o no els objectius.
- S'ha de reorientar la pròpia concepció del projecte, incloent-hi els objectius, si en realitzar l'avaluació es considera necessari.

2.3 Fases en un projecte de Desenvolupament

Un aspecte força estudiat dels projectes de desenvolupament són les fases o etapes, a través de les quals es duu a terme tot el procés del projecte.

Molts autors apunten un seguit de fases que es desenvolupen linealment, mentre que d'altres plantegen un desenvolupament circular.

El fet de diferenciar fases diferents, hauria d'ajudar a clarificar cada moment del procés i a ordenar-ne les actuacions i funcions. Ja s'ha comentat, però, el perill d'una extrema sistematització i la dificultat d'ajustar a tothom en els mateixos processos temporals.

Un altre aspecte relacionat amb les fases són les eines metodològiques que cal aplicar en cada moment, en funció de les diferents accions.

Algunes propostes concreten els recursos, humans, econòmics o materials, necessaris per a cada fase.

Per a cada perspectiva o enfocament ideològic, podríem trobar diferències en el plantejament de les fases.

Igualment dependrà de l'abast del projecte (integral, per a un sector...), la temporalització, l'experiència prèvia...

Resultat de l'estudi de les diferents propostes, vàrem proposar unes fases per aplicar en el nostre projecte¹⁴.

Posteriorment, en la proposta que presentem en aquest estudi de cas, es completen amb unes fases anteriors i posteriors al projecte en sí. És tot el que serveix per preparar el projecte formal de desenvolupament i el que succeeix posteriorment.

Unes són les fases de tot el procés de desenvolupament i d'actuació per part de la investigadora, i més restringides són les fases del projecte de desenvolupament (en aquest cas el projecte LEADER II).

Si fem una revisió del que es planteja en la bibliografia, és força normal trobar molt detallada la Fase de Diagnòstic, que normalment se situa en primer lloc.

Posarem diversos exemples:

- Model de Cembranos i Montesinos (Exposades en el llibre: *La animación sociocultural. Una propuesta metodológica*. Ed. Popular).

És un model força clar que, encara que orientat a l'animació sociocultural, defineix quatre fases que també ens poden servir pels projectes en entorns rurals:

1. Anàlisi
2. Planificació
3. Organització
4. Intervenció

Hi trobem a faltar l'avaluació.

L'etapa d'Anàlisi és la que es va aprofundir més en la primera redacció de la proposta del projecte pel Priorat.

L'objectiu d'aquesta etapa és conèixer on s'està i cap a on es vol anar:

- quina és la situació actual i
- quina és la situació desitjada.

Moments de l'anàlisi:

1. Descripció	El que hi ha
	El que manca
2. Percepció social de la realitat	Què pensa la gent
3. Anàlisi interpretativa	Alternatives
4. Ajust: ordenar	La informació
	Les idees (gradació)
	Les necessitats

---

¹⁴ Veure annex 5

Dins d'una perspectiva participativa, caldria no oblidar mai el punt 2 de Percepció social de la realitat; què pensa la gent, quin discurs fa el col·lectiu sobre la seva pròpia realitat.

Després podem intentar l'Anàlisi interpretativa, el per què de la realitat, cercar explicacions que permetin entendre millor la situació, buscar relacions causals entre els fenòmens. Convertir-se en analista i interrogar la realitat és el primer pas per situar-se com actor de canvi.

Ja des d'una postura activa serà qüestió de plantejar el punt de les Alternatives, en una primera instància en forma de pluja d'idees i en segona instància, tot ordenant la informació, fent una gradació de les idees i ordenant les necessitats.

Aquesta etapa d'anàlisi, altres autors l'anomenen de Diagnòstic. Constitueix normalment la primera part de tot projecte.

La primera anàlisi (o diagnòstic) la fan els tècnics de les entitats que fan la proposta del projecte.

Després, ja dins de la intervenció, considerem important de realitzar una segona anàlisi, que podrà ser molt més participativa.

□ Model de Selener i altres (1996)

Desglossa el marc analític en dos grups: Estratègies i Tàctiques, i planteja preguntes per ajudar al tècnic en desenvolupament a clarificar cada fase o aspecte del projecte.

En aquesta proposta hi ha un pas previ a l'estudi de la situació o context, que és:

Acordar el marc de la proposta:

"On s'hauria de fer una reflexió, o explicitar els objectius generals que justifiquen el projecte. Aquest punt ens sembla important per emmarcar tota la proposta posterior."

La proposta d'aquests autors, Selener i altres (1996), és:

Estratègia :
a) Marc conceptual:
- Especificació de la "ideologia" de l'organització del projecte, els objectius..., els resultats esperats..., que permet compartir-ho amb els beneficiaris.
- Estratègies que guien les accions (permetran analitzar el pla general d'acció)
b) Context general:
Informació de la història, política, economia, característiques socials i culturals..., en els diferents contextos que influencien l'organització i el projecte.
Context local
Regional
Nacional
Global

Tàctiques:
a) Participants i projecte Quines són les entitats participants Natura del projecte
b) Implementació i resultats Implementació Resultats i impacte

- El Model de Rezsóhazy, R (1988) planteja dos nivells, semblants als dels autors anteriors, en una proposta per projectes de Desenvolupament Comunitari:

Com a disciplina científica:
Estudiar les condicions de la regió Diagnosticar les demandes Avaluar la política Apreciar la realitat tal com és
Com a estudi de valors:
Veure les necessitats de la gent I l'herència cultural

- Una altra proposta és la de fer una anàlisi participativa de les demandes¹⁵, de Bojanic i altres (1998) que inclou també diverses fases. Per a cada fase indica les tècniques de participació a utilitzar¹⁶

¹⁵ Veure definició de Demandes, d'aquests autors

¹⁶ Aquestes tècniques s'expliquen en el capítol de Tècniques de Participació

1- Diagnòstic	. Informació secundària
	. Selecció de les comunitats
	. Formulació d'hipòtesis
	. Pla del diagnòstic
	. Instrucció o ensenyament
	. Assessorament
	. Sistematització i resultats
2- Identificació de les demandes:	. Formulació d'hipòtesis
	. Pla metodològic.
	. Identificació de les aspiracions.
	. Anàlisi de les aspiracions.
	. Ranking de les aspiracions
	. Validació de les demandes
3- Interpretació i sistematització de les demandes:	. Construcció d'una matriu de demandes
	. Classificació de les demandes
	. Identificació dels resultats de les demandes
4- Feed-back i conclusions:	. Feed-back
	. Conclusions i informe final

- L'enfocament Integrat que proposa el Management for Development Fondation (MDF) Holanda, és un mètode per a la gestió de les diferents fases del cicle d'un projecte des de l'administració, en aquest cas l'europea.

Considera sis fases en el cicle i analitza els elements més importants que haurien d'observar-se en cada una i així com els

criteris de coherència i *viabilitat*¹⁷ que poden aplicar-se al llarg de tot el cicle.

Inclou aspectes diferents a les propostes anteriors, en ser una orientació adreçada a l'administració; abraça un espai d'accions més gran, i també s'acompanya d'un model de com presentar per escrit el projecte.

Ja s'ha comentat anteriorment que el format text és un requisit ara per ara ineludible en moltes fases dels projectes.

Les sis fases per a l'anàlisi del projecte són:

- Programació	Definició general de les orientacions i principis de la cooperació amb la CE. Pot contenir diverses idees de projectes o programes.
- Identificació	És la primera elaboració de les idees d'un projecte expressades en forma d'objectius, resultats i activitats, per tal de determinar si es pot procedir o no a l'estudi de la <i>factibilitat</i> ¹⁸ del projecte.
- Instrucció	Determinar tots els aspectes detallats del projecte d'acord amb l'estudi de <i>factibilitat</i> . Decisió de procedir o no a la reelecció per la proposta de finançament.

¹⁷ " *Viabilidad: un proyecto o programa es viable cuando puede proporcionar un nivel aceptable de beneficios al grupo destinatario durante un período suficientemente largo una vez interrumpida la asistencia financiera y técnica del proveedor de fondos*" (p. 65)

¹⁸ Estudio de factibilidad: estudio de acuerdo con los términos de referencia elaborados durante la identificación o prefactibilidad que debe permitir, si las conclusiones son positivas, la formulación de la propuesta de financiación sin estudios suplementarios.

- Finançament	Redactar la proposta de finançament. Examen per part del comitè de finançament, dictamen favorable del comitè i decisió de finançament de la comissió, acord per part del país i de la CE.
- Execució	Realitzar el projecte mitjançant els mitjans que figuren en l'acord per obtenir resultats i objectius específics; redacció dels informes de seguiment.
- Avaluació	Anàlisi dels resultats i dels efectes del projecte durant l'execució, i una vegada aquesta ha estat acabada, amb el fi d'orientar o formular recomanacions que serveixin a projectes similars en el futur.

El format base dels documents que planteja:

1. Resum	
2. Context	
	2.1. Política de govern/ política sectorials
	2.2. Característiques del sector
	2.3. Beneficiaris i principals parts implicades
	2.4. Problemes que han de resoldre's
	2.5. Altres intervencions
	2.6. Documentació disponible
3. Intervenció	
	3.1. Objectius generals
	3.2. Objectius específics
	3.3. Resultats
	3.4. Activitats
4. Hipòtesis	
	4.1. Hipòtesis en els diferents nivells

	4.2. Riscs i flexibilitat
5. Execució del projecte o programa	
	5.1. Mitjans materials i no materials
	5.2. Organització, procediments i modalitats d'execució
	5.3. Calendari d'execució
	5.4. Cost i pla de finançament
	5.5. Condicions especials i mesures complementaries del govern
6. Factors que garanteixen la viabilitat	
	6.1. Polítiques de suport
	6.2. Tecnologia apropiada
	6.3. Protecció del medi ambient
	6.4. Aspectes socio culturals
	6.5. Capacitats institucionals i de gestió
	6.6. Anàlisis econòmic i financer
7. Seguiment i avaluació	
	7.1. Indicadors de seguiment
	7.2. Revisions i avaluacions
8. Conclusions i propostes	

2.3.1 El model que plantejem

Contempla les fases prèvies i posteriors al projecte en sí:

<p>1) Desenvolupar ideològicament la proposta</p>	<p>Voluntats Necessitats Problemes a resoldre Enfocament ideològic Enfocament de l'organització i participatiu</p>
<p>2) Buscar finançament</p>	<p>Cercar programes adequats al plantejament ideològic Recollir informació oficial Donar a conèixer i consensuar el plantejament, amb les entitats donants</p>
<p>3) Preparar proposta escrita del projecte, per sol·licitar finançament</p>	<p>Introducció Anàlisi - diagnòstic Resultats esperats Proposta metodològica Recursos</p>
<p>4) Implementar la proposta:</p> <p>1. Presa de decisions 2. Implementació 3. Beneficis 4. Avaluació</p>	<p>Difusió- donar a conèixer la proposta Crear l'organisme de gestió Cercar els recursos Iniciar el diagnòstic participatiu Establir grups Fixar prioritats Avaluació de la primera fase de difusió Determinar les estratègies i les actuacions Establir les condicions per ser "beneficiari" del projecte Avaluació</p>
<p>5) Presentar propostes de continuïtat</p>	<p>Realitzar un altre diagnòstic Definir noves propostes d'actuació</p>

3. LA PARTICIPACIÓ EN ELS PROCESSOS DE DESENVOLUPAMENT

3.1 Concepte de participació

Si ens situem propers o afins a la perspectiva participativa i volem impulsar projectes de desenvolupament participatius, caldrà definir què entenem per participació per tal de tenir-ho present en els plantejaments, actuacions i avaluació dels projectes.

Una confusió sobre la definició i mesura de la participació, sorgeix de la idea que participació és quelcom que existeix o no existeix, i que pot ser mesurada quantitativament (Cohen i Uphoff 1977).

Una altra possibilitat és entendre la participació com una categoria general que es relaciona amb diferents coses, normalment activitats, però també tècniques, materials i actituds. Aquesta ens sembla una via més adequada, però gens fàcil; caldrà cercar tots els ingredients de la participació.

Bàsicament, les al·lusions a la participació fan referència:

- al moment en que dins del projecte es produeix la participació.

3. La participació en els processos de desenvolupament

- a la qualitat, intensitat, extensió de la participació, i als nivells de la societat en què es dona.

Autors i organitzacions utilitzen la paraula “participació” en relació amb altres termes:

- Dimensions de la participació (Cohen i Uphoff 1977)
- Nivells de participació
- Graus o escala de la participació (Pretty 1996)
- Tipus de participació (Cohen i Uphoff 1977; OECD Development Center, DAC-AID 1997)
- Moments o fases en què es produeix participació
- Tècniques per fomentar la participació (Chambers 1991,1994; Selener; Purdy i Zapata, 1996; World Bank, 1996; Ndione)
- Funcions de la participació

Intentarem cercar les diferents dimensions i facetes de la participació a partir de les experiències anteriors i de la pròpia experiència.

3.2 Dimensions de la participació

Aquesta tesi pretén l'anàlisi de la participació en un determinat projecte. Amb aquesta finalitat, construirem el marc d'anàlisi a partir de les tres dimensions de la participació que van apuntar-se en l'estudi de Cohen i Uphoff 1977¹:

---

¹ Aquests autors fan una anàlisi, a partir de la bibliografia que hi ha sobre el tema els darrers 10 anys (es a dir del 67 al 77) i a partir de l'anàlisi de diverses

- 1) QUÈ podem considerar participació?
- 2) QUI participa?
- 3) COM es participa?

També es considerarà el CONTEXT en què es proposa la participació i com aquest pot afectar-hi.

Per entendre aquest context es suggereix analitzar la natura de les tasques de desenvolupament i l'entorn en què els projectes es duen a terme.

3.2.1 Primera dimensió : QUÈ?

Aquesta dimensió contempla com es participa en els diferents moments o fases del projecte. Veiem que diversos autors plantegen diferents propostes:

Per exemple, Cohen i Uphoff 1977 :

A. Presa de decisions	Inputs
B. Implementació	
C. Beneficis	Outputs
D. Avaluació	

Els tres primers punts ja varen ser identificats l'any 1968² en una conferència al MIT.

---

experiències amb bons resultats, -un estudi comparatiu a 16 països d'Àsia- i un altre estudi d'alternatives al desenvolupament -fet segons 36 projectes de 11 països d'Àfrica i Amèrica llatina- Veure pàg. 3 i 4 de Cohen i Uphoff 1977.

² Conferència del USAID - 24 de juny a 2 d'agost 1968 a Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press, on varen participar els científics americans en

Segons Cohen i Uphoff aquests quatre punts constitueixen un cercle dins del procés de participació en els processos de desenvolupament. La participació en els dos primers punts fa referència als "inputs" dels projectes. Mentre que els dos segons punts fan referència al "outputs" dels projectes i al seus efectes en la població local.

Alguns autors exclouen el punt C de beneficis, consideren que no és una activitat com les altres tres. En canvi els economistes sí que parlen del compartir beneficis³.

Constatem que aquests autors assenyalen quatre **moments** dins del projecte, però no en contempen algunes "fases o moments" que serien anteriors a aquestes.

Això no és el que més succeeix. És més fàcil trobar projectes en els quals la participació es relaciona amb determinades tasques del diagnòstic i l'anàlisi -fase prèvia a la Presa de decisions i a la Implementació- i menys sovint trobem experiències en les quals es planteja la participació en la formulació del projecte, o en la gestió, control, distribució dels recursos entre els beneficiaris i avaluació -moments apuntats per Cohen, Uphoff i altres.

---

ciències socials que estudiaven els problemes dels països en vies de desenvolupament.

³ Veure el tractament de "participació en el compartir beneficis" a MELLOR, J.M *The economics of growth: Strategy for India and the Developing World* (Ithaca: Cornell University Press, 1976)

Narayan i Ebbe, en un estudi per al World Bank de 1997⁴, varen determinar que es parla de participació en relació amb:

Participació de la comunitat en l'inici i la planificació, identificació de subprojectes " <i>Project cycle</i> "
Participació de la comunitat en els costos dels subprojectes
Participació en la valoració de criteris i procés " <i>field appraisals</i> "
Participació de la comunitat en les operacions i manteniment
Control i autoritat durant el procés
Avaluació

En aquest plantejament es barreja, al nostre entendre, el que es consideren Moments o Fases de la participació i el que podríem definir com a Funcions d'aquesta participació dins del projecte.

Segons la nostra experiència, alguns dels punts apuntats per Narayan i Ebbe han estat distribuïts com a funcions a determinades entitats no locals.

Per exemple:

- Aportar recursos pot ser una funció i una forma de participar en el projecte⁵
- El control sobre les agències, sobre el procés..., també pot ser una funció i una forma de participar en el projecte⁶.

⁴ Narayan, D. i Ebbe, K., *Design of social founas. Participation, Demand Orientation, and Local Organizational Capacity*. World Bank Discussion Paper N° 375. The World Bank. Washington 1997, quadre pag 15.

⁵ La Comunicació de la comunitat als estats membres pel LEADER + parla de participació, bàsicament en aquests termes d'aportació de recursos econòmics, "euros" en aquest cas, i percentatges de participació.

⁶ Per exemple la funció de l'Organisme Intermediari en el LEADER II, que en el cas de l'Estat Espanyol han desenvolupat les CCAA en les respectives conselleries d'agricultura.

Narayan i Ebbe, en un estudi per al World Bank de 1997⁴, varen determinar que es parla de participació en relació amb:

Participació de la comunitat en l'inici i la planificació, identificació de subprojectes " <i>Project cycle</i> "
Participació de la comunitat en els costos dels subprojectes
Participació en la valoració de criteris i procés " <i>field appraisals</i> "
Participació de la comunitat en les operacions i manteniment
Control i autoritat durant el procés
Avaluació

En aquest plantejament es barreja, al nostre entendre, el que es consideren Moments o Fases de la participació i el que podríem definir com a Funcions d'aquesta participació dins del projecte.

Segons la nostra experiència, alguns dels punts apuntats per Narayan i Ebbe han estat distribuïts com a funcions a determinades entitats no locals.

Per exemple:

- Aportar recursos pot ser una funció i una forma de participar en el projecte⁵
- El control sobre les agències, sobre el procés..., també pot ser una funció i una forma de participar en el projecte⁶.

⁴ Narayan, D. i Ebbe, K., *Design of social founds. Participation, Demand Orientation, and Local Organizational Capacity*. World Bank Discussion Paper N° 375. The World Bank. Washington 1997, quadre pag 15.

⁵ La Comunicació de la comunitat als estats membres pel LEADER + parla de participació, bàsicament en aquests termes d'aportació de recursos econòmics, "euros" en aquest cas, i percentatges de participació.

⁶ Per exemple la funció de l'Organisme Intermediari en el LEADER II, que en el cas de l'Estat Espanyol han desenvolupat les CCAA en les respectives conselleries d'agricultura.

Dins de cada grup distingirem diferents categories en funció de l'organisme o entitat per al qual treballa cada persona participant.

PARTICIPACIÓ EXÒGENA:	<i>També anomenats:</i>	PARTICIPACIÓ ENDÒGENA:	<i>També anomenats:</i>
Organismes de l'administració	-Donants -Organisme intermediari	Organismes de l'administració local	-Agència -Entitats locals
Altres Organismes		Altres Organismes	-Tècnics
Tècnics col.laboradors que pertanyen a entitats públiques		Tècnics contractats pel Grup	

En la nostra experiència hem vist que l'entitat o organisme pel qual es treballa és una categoria important, ja que en certa forma descriu al subjecte i també n'influeix el comportament dins del projecte.

A partir de la relació del subjecte amb les entitats a les quals pertany o per les quals treballa, poden establir-se altres categories¹⁰.

¹⁰ Veure les subcategories dels subjectes que especifiquem en l'apartat de l'estudi de cas

Categories que distingeix Cohen (1977):

- Residents locals: agricultors, treballadors, artesans, mestresses de casa
- Líders locals: poden haver estat escollits formalment o bé informalment, pels residents locals. El que els distingeix de la resta de gent local és el seu rol de persones que saben parlar en nom de la comunitat o en nom del grup. No són persones de l'administració, però comparteixen amb aquestes el coneixement del grup i també certa autoritat. Normalment seveixen de pont entre els interessos de la comunitat i les autoritats a un nivell més alt.
- Personal de govern que treballa a nivell local. Són assignats des de fora, no per la gent local. Són generalment més exògens que endògens. Serà important veure si poden jugar un paper en l'estimulació de la participació o si estan massa condicionats pels òrgans centrals.
- Personal forani: aquí es pot contemplar tant el personal de les "agències donants", com els treballadors immigrants.

3.2.3. Tercera dimensió : COM?

En el COM tractarem dos aspectes: els mètodes i tècniques de participació i la qualitat de la participació (escala de la participació).

1. Mètodes i tècniques de participació:

Si fem un seguiment de les propostes que sorgeixen posteriors a les experiències, de cara a millorar els processos de participació, diferents autors destaquen la importància de:

- millorar la capacitat d'organització local (Narayan i Ebbe, 1997),
- millorar la capacitat d'actuar i d'organitzar-se (Gaventa, 1998),
- desenvolupar processos d'aprenentatge (Gaventa, 1998),
- intercanviar informacions entre els tècnics del desenvolupament i les entitats,
- treballar per la construcció de capacitats (Schuftan, 1996),
- Treballar per la defensa de causes (Schuftan, 1996), i
- Treballar per la mobilització social (Schuftan, 1996).

En analitzar mètodes i tècniques de participació vàrem començar estudiant les propostes dels autors de l'àmbit de l'animació sociocultural d'entorns urbans.

Els mètodes que apunten no han estat dissenyats ni experimentats en els entorns rurals, tot i que molts d'ells poden ser vàlids.

Posteriorment, en cercar mètodes i tècniques de participació en entorns rurals, ens hem trobat amb les propostes següents:

- RRA,
- PALM,
- PTD,
- i d'altres que es comentaran en l'apartat: 4.6, Tècniques i mètodes propers a la PRA.

Fem una anàlisi més detallada de les propostes de la Participatory Rural Appraisal PRA per què és el mètode que hem triat com a model d'estudi. En la PRA distingim una ideologia i una proposta de tècniques.

En quant a la ideologia de fons de la PARA, és possibilitar la participació de la població en els projectes de desenvolupament. La PRA intenta involucrar la població en la recerca, planificació i implementació dels projectes. Per fer-ho possible procura proveir la població de tècniques de recerca i d'organització per tal que pugui prendre decisions referents al seu propi desenvolupament .

Els "receptors" del desenvolupament s'han d'involucrar des de l'inici per identificar i prioritzar les necessitats.

" Els tres components que s'han identificat com els bàsics de la PRA són uns mètodes, uns comportaments i actituds, i un compartir..." (Mascarenhas i altres 1991:35)

La PRA representa més que un mètode, comprèn una xarxa de gent -membres de comunitats i investigadors- que interactua, d'alguna forma la PRA s'assembla força a un moviment social (Stadler, 1995 : 806).

Aquest aspecte de "xarxa-intercanvi" és un altre element important per millorar la participació¹¹

La PRA va sorgir de la insatisfacció amb les metodologies de desenvolupament "top-down" adreçades a resultats a curt termini. Aquests enfocaments es van anomenar "modernisation approach" (Van Vlaenderen & Nkwinti, 1993:212),

---

¹¹ A la comunicació de la Comunitat als Estats Membre pel LEADER + es parla de cooperació... a diferents nivells: intra nacional, internacional, horitzontal...

consideraven el desenvolupament un fet natural, unidireccional en la seva evolució i políticament neutral.

L'experiència manifestada per les agències de desenvolupament que treballen al tercer món en les trobades i seminaris, contradiu els supòsits de la "*modernisation approach*". (Ferguson, 1990; Fischer, 1988; Robertson, 1984)

Les crítiques fetes als anteriors models de desenvolupament per part de persones vinculades a la PRA són:

- En primer lloc, la planificació del desenvolupament és sovint imposada a la gent, sense consultar-la.

La planificació és sovint rígida i poc sensible al context social en què s'ha d'aplicar.

La naturalesa del Pla en sí mateix acostuma a ser "un sistema simbòlic amb una sèrie de categories que tracten de manipular la gent i els recursos en un espai i un temps" (Robertson, 1984:87).

El Pla es converteix en una sèrie de desitjos de cara al futur, potser amb poca versemblança en relació amb la situació per a la qual s'han construït.

- En segon lloc, les decisions i la planificació involucren a gent que s'identifica com a població amb dificultats.

La participació, però, es limita a alguns col·lectius, els interessos dels quals poden entrar amb conflicte amb els de la majoria de la comunitat (Chambers 1991: 515-529).

3. La participació en els processos de desenvolupament

Ferguson (1990) adverteix que cal considerar diferents categories d'interessos dins d'una mateixa zona geogràfica.

- Com a tercer punt, els Plans de Desenvolupament sovint es basen en concepcions errònies de la cultura i el context social del territori.

L'única percepció que té l'agent extern és la d'una comunitat ancorada en el passat i/o tradicional (Fischer 1987) que focalitza els problemes en la tradició i en l'ús poc productiu que es fa dels terrenys (Ferguson 1990).

Les concepcions errònies i els malentesos ideològics repercuteixen en l'aplicació d'unes metodologies inapropiades, per exemple la utilització extensiva de qüestionaris (Ferguson, 1990; Chambers 1983).

La visió, massa sovint superficial i ràpida, dels agents desenvolupadors s'ha anomenat "*rural development tourism*" (Stadler 1995: 808).

En quant a les tècniques, la PRA recomana un conjunt de tècniques per aconseguir la participació, però no hi estableix regles fixes. En conjunt, intenta que el desenvolupament sigui un procés creatiu i culturalment apropiat al context.

Les tècniques de la PRA es presentaran en l'apartat 4.2, Tècniques de la PRA.

2. La qualitat de la participació en els programes de desenvolupament:

És el segon aspecte que tractarem en la Dimensió del COM.

Ja s'ha comentat que els estudis de cas suggereixen que la participació no és quelcom que existeixi o no, més aviat és quelcom complex que pot existir en diferents graus. Pot entendre's com una escala amb diferents esglaons.

Els científics socials han desenvolupat diferents escales de participació; una de molt utilitzada en desenvolupament és l'escala de Pretty (Pretty i altres; Van Veldhuizen; Waters-Bayer; de Zeeuw ; a Gaventa 1998:157).

Tal com Pretty i altres autors apunten, l'escala pot considerar-se un model de les diferents etapes en l'evolució de la participació, i dóna suport a la tesi que la participació és un aprenentatge on l'experiència anterior esdevé una variable important.

En aquesta escala, el que defineix la participació de la gent és el grau de decisió que aquesta té sobre el procés. Això és vàlid tant en les relacions entre els membres de la comunitat i la institució de desenvolupament, com dins de les pròpies organitzacions comunitàries.

L'escala de Pretty contempla els punts següents:

□ Participació pasiva

L'agent comunicador extern té la informació. La gent escolta.

□ Participació donant informació

La població participa tot responent preguntes de qüestionaris o altres mètodes similars.

3. La participació en els processos de desenvolupament

□ Participació per consulta

Els agents externs consulten la població, però no els donen cap poder de decissió. Són els agents externs els que defineixen els problemes i les solucions.

□ Participació a partir d'incentius materials

La població participa aportant recursos a canvi d'incentius materials o econòmics.

□ Participació funcional

La població participa formant grups i fent trobades. Els objectius estan prèviament definits.

□ Participació interactiva

La població participa en l'anàlisi que porta als plans d'acció i amb la creació de noves institucions.

□ *Self-mobilisation*¹²

La població participa prenent iniciatives independents a les institucions per tal de canviar els sistemes.

3.2.4 Quarta dimensió: CONTEXT

Cohen (1997) apunta que la participació s'ha d'analitzar també dins d'un context. L'entorn i la societat en què té lloc són factors que incideixen en l'afectivitat i la rellevància de la participació.

Podem considerar diferents factors:

□ Factors biològics i físics: per exemple el clima, l'aïllament...

- Factors econòmics: infraestructures de comunicació, treball i capital dins de la zona...
- Factors polítics: alguns tipus de participació en la presa de decisions seran difícils en contextos poc democràtics.
- Factors socials: l'estratificació social, els llaços familiars, l'existència de clans...
- Factors culturals: poden afectar la participació d'alguns grups, com és ara les dones o els més desavantajats.
- Factors històrics: per exemple males experiències anteriors en gestió conjunta de cooperatives...

També caldria mirar les característiques del projecte en sí mateix:

- Nivell tecnològic: l'ús de tecnologia complicada pot restringir-ne les oportunitats de participació
- Requisits dels recursos: un cop configurat el projecte pot quedar restringit a persones que ja siguin propietàries d'alguns recursos, com ara terrenys, habitacles...
- Estructura dels possibles beneficis resultans del projecte: risc, immediatesa, distribució i accés...
- Relacions entre programes: un programa integral pot ser més difícil de fer accessible, que un projecte amb una única activitat o objectiu.
- Flexibilitat del programa: un projecte més flexible es mostrarà normalment més participatiu.
- Accés a l'administració: cal evitar diferents nivells d'intervenció i complicacions en l'estructura administrativa.

---

¹² Que podem traduir per *automobilització*

- **Covertura administrativa:** un programa amb més quantitat de tècnics per part de l'administració pot facilitar la participació, però també pot ser difícil de distingir què és participació local i què no n'és.

"It should be kept in mind, to be sure, that projects have a life-cycle and that the amount and kind of participation will usually change somewhat over time as new activities or new problems come to the fore". (Cohen 1977:23)

Van Vlaenderen & Nkwinti (1993:212) argumenta que el desenvolupament participatiu promou *"l'autoconfiança de la gent per gestionar les seves vides i el seu entorn"*

"self-confidence and self-reliance in peoples' management of their lives and their environment"

Caldrà veure quines són les condicions i dificultats d'una "bona participació". Trobem diversos autors: Gaventa, 1998, Narayan i Ebbe 1997; Cohen que tracten aquesta qüestió.

3.3 Com millorar la participació

Què determina la participació de la comunitat i què determina la participació de certs subjectes i no d'altres?

Des de l'inici del meu treball he pensat que les **actituds** són quelcom clau en tot procés d'adaptació i de canvi, i que una bona

actitud és imprescindible per adquirir **aptituds**¹³. Sóc del parer que el treball de les actituds hauria de tractar-se des de l'àmbit de l'educació.

En repassar la bibliografia sobre "determinants" de la participació, les suposicions anteriors es veuen en les reflexions dels autors.

Narayan i Ebbe (1997: 4) a partir d'un estudi realitzat a través del World Bank, d'acord amb 121 projectes rurals relacionats amb l'aigua, apunten que, entre els 18 condicionants dels projectes ("determinants"), la participació dels beneficiaris és la condició que més determina l'obtenció d'uns resultats sostenibles. A partir d'aquí examinen què és el que determina la participació de la població i apunten que:

A nivell de la comunitat, hi ha dos condicionants importants:

- L'orientació a les demandes
- La capacitat d'organització local

A nivell de l'agència (o organització):

- que la participació sigui una meta a aconseguir,
- que es faci ús dels coneixements locals, i
- que l'agència tingui autonomia de recursos

---

¹³ Veure resultats del Qüestionari LEONARDO i resultats del Qüestionari LEADER.

Uns resultats similars va obtenir un altre estudi d'acord amb 200 projectes duts a terme per diferents agències:

L'acció col·lectiva, portada a terme per grups a nivell de la comunitat, es produeix i es manté quan hi ha un fort interès comú o una necessitat que uneix el grup; quan els beneficis que s'aconsegueixen treballant en grup superen els costos i no es poden aconseguir de forma individual; quan els grups estan integrats en l'organització social existent i estan dotats de la capacitat de gestionar tasques ("leadership and technical") i quan els grups tenen control sobre les normes i recursos de l'organització (Narayan i Ebbe, 1997 : 4).

Gaventa apunta que els projectes amb èxit, que aconseguixen resultats sostenibles a nivell de la comunitat, mostren tres característiques:

□ Participació de la comunitat:

Els grups tenen control i autoritat en les decisions i recursos, incloent-hi els recursos financers.

□ Orientació a la demanda:

Les agències externes ofereixen opcions i informacions, especialment en quant als beneficis, als costos i opcions a nivell de serveis, permetent als grups prendre decisions informades.

Les agències tenen el compromís de la comunitat, ja sigui a nivell econòmic o d'organització de tasques, abans d'iniciar la implementació.

□ Capacitat d'organització local:

Quan els grups i les persones estan capacitats per treballar de forma conjunta, confien en els altres, organitzen els esforços, poden arranjar els seu problemes i creen xarxes per aconseguir objectius compartits i minimitzar-ne els recursos.

Gaventa (1998:158) planteja:

"Si diem que volem incrementar la participació volem dir que intentem incrementar la qualitat de la participació pujant d'un nivell a un altre "de l'escala de Pretty.

Si com a tècnics en acció volem millorar la qualitat, també ens hem de preguntar quines són les condicions i requisits per passar d'un nivell a un altre.

Altre cop els estudis de cas ¹⁴ demostren dos condicions:

1. La relació que hi ha entre participació i aprenentatge.

Els processos d'aprenentatge poden permetre als participants reflexionar sobre la seva experiència i desenvolupar els coneixements i les preocupacions necessàries per iniciar el pas següent del procés.

Tot i que alguns autors defensen l'autoaprenentatge, no es pot assegurar que això sempre sigui així. Segons la nostre opció els

---

¹⁴ Gaventa 1998 fa referència a diversos estudis de cas que es descriuen en llibres i en "workshops" del IDS i també a la pròpia experiència.

aprenentatges haurien de ser inclosos de forma conscient i deliberada com a part del procés.

Aquest aspecte relaciona la PRA amb altres mètodes d'educació participativa, com els liderats per Paulo Freire.

2. La relació amb la capacitat de construir organitzacions.

Es tracta d'incrementar la capacitat de les organitzacions per actuar. Si no hi ha grups organitzats, cal treballar aquesta capacitat abans de començar a generar informació i recerca. Al mateix temps, un procés de recerca participativa pot ajudar a incrementar la capacitat d'organització.

Quan les dues condicions anteriors es donen i es coordinen, la hipòtesi és que la participació millorà seguint l'escala de Pretty. Gaventa (1998:159) I al contrari, quan no hi ha una bona relació amb tots els termes anteriors, la participació pot baixar en l'escala.

És important doncs emmarcar el nivell de participació dins del context històric local, ja que cada pas impacta el següent.

Un altre aspecte, que ara per ara no ens interessa tan en aquest estudi, però al qual també fan referència els autors de la PRA, com Gaventa 1998 i altres a *Who Changes?*¹⁵, és com incrementar la quantitat de participació. En aquest cas cal preguntar-se quines són les condicions que permeten crear

---

¹⁵ Blackburn, J. I Holland, J. (editor) *Who changes? Institutionalizing participation in development.*

processos de participació a gran escala (que anomenen "*scaling-up*"). Els estudis de cas suggereixen el següent:

- L'experiència anterior en participació.

Accions sostenibles a nivell de comunitat en diferents petits llocs ajuden a replicar l'estratègia a nivell més global.

Les xarxes a nivell nacional, la descentralització i l'existència d'organitzacions locals són la base per fer créixer la participació.

- La importància de la instrucció.

Quan no hi ha gaire experiència prèvia, la instrucció ha de ser "*Top-down*".

Podem assenyalar altres precondicions necessàries per a la participació (Gaventa, 1998: 160):

- Voluntat d'actuar a nivell local.
- Un liderat fort a nivell local.
- Confiança prèvia i bona relació entre els agents externs i els locals.
- Capital social.
- Temps i altres recursos.
- Suficient estabilitat política i espai democràtic per tal que la participació es pugui donar.
- També serà molt important que hi hagi bones relacions i xarxes entre les organitzacions locals i d'altres a més gran escala.

3. La participació en els processos de desenvolupament

I segons Geilfus 1996 :

- El grau d'organització de la pròpia gent.
- La flexibilitat de la institució.
- La disponibilitat de tots els actors.

**Veure en l'annex 7: La Comunicació LEADER + als Estats
Membres i l'Anàlisi: Que contempla com la participació el
LEADER +?**

**També s'ha recopilat el material de les conclusions a Jornades
LEADER: Com s'ha tractat la participació en les avaluacions
del LEADER II i PRODER.**

4. LA PARTICIPATORY RURAL APPRAISAL, PRA.

La Participatory Rural Appraisal (PRA) s'ha definit com:

"un enfocament i mètode per aprendre de la vida rural i de les condicions de la mateixa, amb i a través de la gent" ("by, with and from") (Chambers, 1994: 951)

"una família d'enfocaments i mètodes per permetre a la població rural compartir i analitzar el seu coneixement de la vida i les condicions per planificar i actuar" (Chambers, 1994: 951)

La PRA sorgeix als inicis dels 90, com a evolució de la RRA - Rapid Rural Appraisal- dels 80 i en resposta als mètodes convencionals¹ de recerca en el desenvolupament. A vegades s'ha anomenat també PALM, Participatory Learning Methods (Stadler, 1995: 805).

A banda d'estar molt relacionada amb la RRA², està emparentada amb altres camps amb els quals comparteix perspectives.

---

¹ Els anomenats "*modernisation approach*"

² Chambers mateix i altres autors en presenten comparacions

Cap a mitjans dels 80 les paraules "participació" i "participatori" apareixen en el vocabulari de la RRA. Anteriorment ja s'havien utilitzat aquests termes en publicacions de la Cornell University¹ i del World Bank². En una conferència de l'any 1985³ es crea la tipologia de sis tipus de RRA, una de les quals és la RRA participativa.

Mes tard, a l'any 1988, treballs realitzats a Kenya i l'Índia, en col·laboració amb la Universitat Clark, introdueixen la PRA com a mètode.

Més o menys al mateix temps, l'institut IIED⁴ també duu a terme experiències de PRA a través del programa AKRSP a l'Índia.

4.1. Principis de la PRA

Chambers (1994), de l'Institute of Development Studies IDS de la Universitat de Sussex, apunta set principis de la PRA:

A- Anar més enllà del "*Farming Systems Research*".

Els mètodes participatius han promogut l'anàlisi per part dels agricultors⁵. S'han anomenat: "*farmer-back-to-farmer*", "*farmer participatory research*", "*participatory technology development*", "*farmers first*", etc.

---

¹ *Rural Development Participation Review*. Cornell University. Dels 70 als 80.

² *Cernea. Putting People First* World Bank. 1985

³ Khon Kaen International Conference. KCU 1987

⁴ IIED. International Institute for environment and Development. Londres

⁵ Traduïm "*farmers*" per agricultors

El repte és desenvolupar i estendre els mètodes per ajudar els agricultors a fer la seva pròpia anàlisi i a comunicar les seves prioritats i necessitats als científics.

B - Cercar alternatives participatives als qüestionaris.

A banda de la crítica per costos elevats, errors i altres defectes (Moris, 1970; Campbell i altres 1979; Hill, 1986; Bleek, 1987; Daane, 1987; Inglis, 1991; Gill, 1993), els qüestionaris continuen essent molt utilitzats en els estudis rurals. Les dificultats d'utilització d'aquests qüestionaris es poden trobar a Chambers, 1978. D'altra banda hi ha tota una estructura creada al voltant de la utilització d'aquest mètode: personal contractat, programes d'ordinador, llenguatge comú entre els investigadors i acadèmics... que en fa difícil la substitució.

Els mètodes participatius presenten alternatives en dues dimensions. La primera és la profunditat, riquesa i realisme de les informacions i l'anàlisi. La PRA presenta un conjunt de mètodes i de validacions que poden ser atractius per als investigadors i participants.

La segona dimensió ha estat la generació de números. S'han donat experiències (Índia, Nepal, Bangladesh, Pakistan i Nigèria) en les quals els mètodes de la PRA s'han utilitzat per obtenir i presentar dades numèriques, per exemple dades demogràfiques, per identificar "grups objectius"⁶ com alternativa als qüestionaris en "*monitoring and evaluation*".

---

⁶ Traduïm "*target groups*" per Grups objectiu.

C - Reforçar i igualar.

Existeix el perill (Scoones i Thompson, 1993) de caure en un populisme naïf, de veure la participació com quelcom només relacionat amb els que actuen i "guanyen". Podrien ser, per exemple, només els homes o una elit.

Si hom vol identificar els grups més dèbils, la pròpia PRA disposa de mètodes per aconseguir-ho. Tot diferenciant grups, interessos i gèneres, pot ajudar els més desavantatjats a actuar amb més confiança.

D - Utilitzar la comunitat local com a facilitadors i instructors.

Un aspecte comú a les experiències de la PRA és que la població pot fer més del que els "externs" s'havien pensat, i també del que ella mateixa havia suposat que podria fer.

Algunes experiències mostren com els propis agricultors poden ser instruïts en l'ús de la PRA i, posteriorment, ser-ne difusors (Shaab ad Shaab 1994, Pretty 1990 en el programa Arga Han Rural Support Programem AKRSP).

E - Aplicar polítiques de recerca i de canvi.

"The evidence to date suggest that policy makers could now, though improved RRA and PRA approaches and methods, receive information and insights which were more up-to-date, reliable and credible, than those through official channels" (Chambers, 1992)

Hi ha aplicacions dels mètodes de la PRA a "*policy purposes*", per exemple el "*Country Poverty Assessments*" patrocinat pel World Bank.

"The resulting insights into poor people's conditions, values and priorities were already in early 1994 being used in policy analysis."

F - Modificar comportaments personals, actituds i aprenentatges.

"It is not a new idea that rural development would gain if senior officials and policy makers were able to spend time unofficially living and learning in rural conditions, but little appears to have been done" (Chambers, 1994:1439).

Els mètodes i la ideologia de la PRA han proporcionat oportunitats en les quals els acadèmics i el personal de l'administració s'han trobat cara a cara amb la gent local de manera informal, i ambdues parts han manifestat que:

"have found rewarding, providing experience and learning which have been intellectually exciting, practically relevant, and often enjoyable".

G - Estendre la PRA a les organitzacions.

El principal repte de la PRA és establir-se com una forma d'operar que afecta la cultura de les organitzacions.

S'hi han manifestat més resistents aquelles organitzacions que tenen una forta autoritat i jerarquia: model "*top-down*" (descendent).

La PRA s'ha relacionat amb tres tipus d'organismes: ONG, administració de l'àmbit agrícola i universitats⁹ (o instituts de formació a les universitats).

D'altra banda, Mascarenhas i altres 1991:35 identifica com a components bàsics de la PRA:

- Uns mètodes, perquè faciliten a la gent rural de fer les seves anàlisis.
- Uns comportaments i actituds dels "externs".
- El compartir coneixements i experiències:
  - els locals entre ells,
  - els locals amb els externs,
  - i entre els externs.

4.1.1. Tècniques de la PRA

El World Bank (1996) fa una classificació de mètodes participatius, tot distingint segons la seva aplicació entre:

- Mètodes basats en Workshops: El prendre decisions de forma col.laboradora, sovint es produeix en un context de <i>workshop</i> . A vegades s'anomenen " <i>action-planning workshops</i> ".	. Appreciation-Influence-Control (AIC) . Objectives-Orienteted Project Planning (ZOPP) . TeamUp
--	---

⁹ ONG: ActionAid, CARE, The Ford Foundation, Intercooperation, the Near East Foundation i OXFAM.

Administració de l'àmbit agrícola: departaments i unitats de gestió de l'aigua, els boscos... als ministeris d'agricultura.

Universitats: sobretot de l'àmbit agrícola i econòmic.

<p>Es tracta de reunir persones (<i>stakeholders</i>) i dissenyar conjuntament projectes de desenvolupament.</p> <p>La proposta d'aquests <i>workshops</i> és de crear o mantenir una col·laboració entre els tècnics i de crear una atmosfera de "aprendre fent".</p> <p>Un facilitador guia els tècnics col·laboradors, que tenen diferents coneixements i interessos, cap a diferents activitats per tal de construir el consens.</p>	
<p>- Mètodes basats en la comunitat:</p> <p>En molts projectes, el "gestor de tasques" (<i>Task Manager</i>) i tècnics del projecte surten dels centres de govern i sales de reunió, per realitzar un treball participatiu amb les comunitats locals.</p> <p>Els gestors treballen amb facilitadors experts, per aproximar-se al coneixement local i iniciar una presa de decisions col·laboradora.</p> <p>En aquest cas la gent local és l'experta i els de fora són facilitadors de les tècniques o aprenents.</p> <p>Les tècniques donen energia a la gent, fan aflorar el coneixement local i condueixen a prioritats clares i a plans d'acció.</p> <p>Les tècniques utilitzen materials locals i instruments visuals, per tal de sobrepassar les limitacions d'analfabetisme, estratus i esclerxes.</p>	<p>. Participatory Rural Appraisal (PRA)</p> <p>. SARAR (anacronisme de <i>self-esteem, associative strength, resourcefulness, action planning, responsibility</i>)</p>

<p>- Mètodes de "Stakeholder Consultation": Els mètodes per Stakeholder Consultation Són tècniques que es basen en escoltar i consultar un grup de "stakeholder".</p>	<p>. Beneficiary Assessment (BA) . Systematic Client Consultation (SCC)</p>
<p>- Mètodes d'anàlisi social: Els factors socials i els impactes socials han de ser el centre de la planificació i l'acció, incloent-hi els temes de gènere.</p>	<p>. Social Assessment (SA) . Gender Analysis (GA) són mètodes que incorporen la participació i l'anàlisi social dins del procés de disseny dels projectes.</p>

La PRA se situa dins dels mètodes basats en la comunitat.

Diferents autors presenten llistes o fitxes amb les tècniques que podrien utilitzar-se des de la perspectiva participativa (Chambers, Bojanic, Jansen, Bojanic).

En aquest capítol se'n farà una descripció, per acabar concretant les tècniques que han guiat la nostra proposta.

Per introduir el tema de les tècniques caldria descriure'n les característiques. Ens referim al treball de Geilfus (96), que en fa una diferenciació aclaridora.

<p>1- Tècniques de dinàmica de grup</p>	<p>S'apliquen totes les eines de treball en grup.</p>
<p>2- Tècniques de visualització</p>	<p>- Matrius: Són quadres que permeten ordenar i presentar les informacions i idees de forma lògica i que permeten creuar diferents criteris o presentar les idees</p>

	<p>de forma jeràrquica.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mapes i esquemes: Són representacions simplificades de la realitat. - Fluxogrames: Presenten de forma esquemàtica les relacions entre diferents elements, com relacions de causa efecte, i seqüència d'esdeveniments. - Diagrames temporals: Són representacions de la presència o absència, o de la variació d'intensitat en el temps.
3- Tècniques d'entrevista i comunicació oral	Adaptats a l'enfocament participatiu, no estan enfocats a l'estadística, sinó a assegurar la triangulació i a obtenir la visió de la gent respecte als seus problemes.
4- Tècniques d'observació de camp	S'utilitzen en grup i permeten d'obtenir informacions sobre el terreny.

Aquesta classificació fa més entenedores les llistes de tècniques que plantegen altres autors, com Chambers (1994):

- Fonts secundàries	Informes, fotografies aèries, articles, llibres, premsa, etc.
- Entrevistes semiestructurades	S'han utilitzat molt a la RRA. Normalment es tracta d'una llista de punts escrits, però prou oberta als esdeveniments. S'ha incrementat la utilització de materials

4. La "Participatory Rural Appraisal", PRA

	visuals i de mètodes verbals tradicionals.
- Informadors clau	Per localitzar-los s'utilitzen mapes socials.
- Grups de diversos tipus	Les entrevistes en grup o grups de discussió són molt utilitzades, els grups poden ser d'especialistes, de comunitats de veïns o grups econòmics.
- " <i>Do-it-yourself</i> "	Es tracta d'aprendre les activitats i les tasques que normalment es realitzen a la comunitat.
- " <i>They do-it</i> "	Que els residents facin d'investigadors, observin, entrevistin, analitzin dades, presentin resultats... està molt valorat dins de la PRA.
- Anàlisi participativa de les fonts secundàries	La forma més comuna ha estat analitzar fotografies aèries o mapes per tal de conèixer millor els terrenys i la seva distribució.
- Mapes i models participatius	La gent local tracta de representar amb paper o a terra els recursos que té el seu territori.
- Visites	Caminar pel territori acompanyats de gent local observant, preguntant, escoltant, discutint i identificant diferents zones, terrenys, tecnologies i també intentant detectar problemes, solucions i oportunitats.
- Cronologia d'esdeveniments	Bàsicament a través de converses, intentar fer una línia del temps i situar-hi els esdeveniments i els canvis més importants tal com la gent els percep (pràctiques, migracions, fets ecològics, introducció de serveis, etc.); també es pot intentar

	representar la magnitud o importància de cada fet.
- Històries rurals	Per a aspectes etnogràfics.
- Calendaris de les estacions	Per a aspectes bàsicament agrícoles.
- Anàlisi de l'horari diari	Per indicar el temps que es dedica a cada activitat.
- Anàlisi de la comunitat	Per assenyalar les crisis, els períodes estables, etc.
- Diagrama de relacions	Per representar relacions entre causes i efectes.
- Diagrames de venn	Per identificar els individus i les institucions a la comunitat i les relacions entre ells.
- Identificació dels individus o entitats més carismàtics	Pot ajudar a trobar els informadors clau.
- Anàlisi de les diferències	En relació al gènere, grup social, ocupació, edat, nivell de pobresa, etc.
- Matrius de dades	Per comparar o estudiar dades quantitatives.
- Estimacions i quantificacions utilitzant mesures i judicis locals	
- Proves clau	Posar preguntes com ara: quines pràctiques s'han experimentat en els darrers anys?, quin tipus de plantació t'agradaria provar?
- Històries, estudis de cas o retrats	
- Contractes de grup	Intenten reflectir normes i comportaments acceptats per tot un grup en diferents circumstàncies.
- Anàlisi i presentacions	Quan els models, diagrames i mapes són presentats pels agents externs i discutits per la comunitat local.

- Planificació participativa, implementació, quadres econòmics, etc	Quan la població prepara aquests processos.
- Grups de discussió i "brainstorming"	Només amb gent local, amb grups objectius, amb gent local i agents externs, o només amb agents externs.
- Petits protocols per obtenir dades puntuals	
- Informes escrits	

O Bojanic i altres, 1998, en fan la llista següent:

1. Anàlisi del paisatge:

L'observació directa del paisatge per caracteritzar l'ecosistema, i l'ús del espai.

Ho porta a terme l'equip tècnic, acompanyat per membres de la comunitat.

Aquesta tècnica es complementa amb les passejades.

Els resultats es presenten en diagrames i apunts.

2. Autoestratificació:

És un joc analític per obtenir una llista estratificada dels membres de la comunitat, que en diferenciï el nivell socioeconòmic.

Aquest treball el duen a terme dos o tres informadors claus, membres de la comunitat, als quals es dóna una fitxa de cada família, que han d'ordenar d'acord amb el nivell socioeconòmic o nivell de vida de cada família. Cada informador treballa

separadament, després es comparen el resultats i es discuteixen per tal d'obtenir una llista única.

Els informants també han de presentar els criteris que han utilitzat per fer la classificació; aquests criteris serviran per obtenir diferents grups i les característiques de cada un.

3. Calendari d'activitats:

A partir d'entrevistes semiestructurades en grup, s'intenta identificar com el treball dins de la explotació i el treball extern es combinen en termes de temps. Això ha de permetre identificar els períodes crítics de treball i els diferents rols. També pot ser utilitzat per descobrir les restriccions i oportunitats de cada temporada.

Duran l'entrevista de grup es crea un calendari mes a mes on s'especifiquen els següents ítems: clima, festivitats, treball agrícola, migracions, etc.

Per cada activitat cal posar el temps que requereix, la durada, i el sexe i edat dels grups que la realitzen.

4. Pertinences bàsiques:

A través d'entrevistes semiestructurades amb els informadors claus, s'identificaran les pertinences bàsiques de cada família de la comunitat.

S'utilitzen dos o tres membres de la comunitat i després es comparen les llistes que presenten.

Els resultats obtinguts mitjançant aquesta tècnica poden ser comparats amb la llista estratificada de la comunitat (veure punt 2).

5. Diagrama de Venn:

S'utilitza l'entrevista de grup semiestructurada per identificar les relacions entre els membres de la comunitat i les institucions presents. Els participants han de dibuixar un cercle al voltant de cada institució. El tamany del cercle indica la importància d'aquesta institució per a la comunitat. Els cercles s'interseccionan, si les institucions estan relacionades. Els noms dels camperols relacionats amb cada institució s'escriuen dins de cada cercle.

6. Dibuixos de rics i pobres:

És un joc analític que intenta identificar els criteris d'estratificació que fan servir els camperols. Aquests dibuixos o croquis son útils per fer una caracterització preliminar de cada grup socioeconòmic dins de la comunitat.

Es realitza en petit grup de tres a cinc persones, als quals es demana de fer un dibuix d'una família pobra, d'una de nivell mitjà i d'una de rica de la comunitat, sense escriure-hi noms.

7. Entrevista semiestructurada:

És una entrevista amb persones o grups sobre un o diversos tòpics. No és un qüestionari, però està basat en una guia prèviament formulada per l'equip, per tal que els aspectes principals del tema que es discuteix no s'oblidin.

L'entrevista la poden dur a terme una o més persones.

Un membre de l'equip ha de coordinar o moderar l'entrevista.

Començar amb una salutació i explicar el que l'equip vol aprendre o entendre.

Primer formular preguntes sobre algú o quelcom visible.

Conduir l'entrevista de manera informal introduint-hi discussions i observacions.

Adoptar una actitud d'interès i de ganes d'aprendre. Cal mostrar un coneixement sobre el tema, però també que no se'n coneixent tots els detalls.

Si l'entrevista és en grup, intentar que hi participi tothom.

L'entrevistador no ha de monopolitzar, però ha de saber reconduir la discussió quan faci falta.

Les entrevistes no han de durar més de dues hores.

Alguns dels errors més comuns són:

No escoltar atentament.

Repetir preguntes.

Interrompre els participants, o respondre en lloc seu.

Plantejar preguntes òbvies.

Tractar d'unir opinions o posicions contràries per tal d'arribar a conclusions o definicions de forma ràpida.

Exterioritzar signes d'aprovació o desaprovació.

Seure en una posició més elevada que els entrevistats.

8. Identificació de les produccions, collites:

Aquesta tècnica es porta a la pràctica en grups mixtes. Als participants se'ls demana quins són els millor conreus i ramats d'animals.

9. Seqüència de tècniques:

Es duu a terme en entrevistes de grups semiestructurades.

Es tracta d'ordenar les tècniques i tàctiques de l'agricultura local.

Es porta a terme en un grup mixt. S'han d'identificar les eines, elements necessaris, número de dies de treball, sexe i edat dels participants, estació en què cada activitat es duu a terme.

10. Joc d'inversió:

Es tracta d'identificar quines són les inversions prioritàries per a la família.

Es duu a terme amb una família, home, i dona, de la qual coneixem les característiques.

Se'ls dóna una quantitat de diners d'imitació i se'ls demana d'invertir-los en allò que consideren més necessari.

11. Joc de projecte:

Intenta identificar les prioritats i estratègies d'un grup de gent.

Aquesta tècnica s'utilitza per a cada grup social, un cop identificades les seves demandes. L'equip escriu el cost necessari per satisfer cada demanda i aquesta es trasllada a projecte. Cada projecte i el seu cost es posa dins d'una llista. Després el grup disposa d'una quantitat de diners equivalent al 50% del cost total dels projectes. Han de comprar el projectes que consideren més importants.

Una altra variant és subministrar els diners en varies fases, corresponents als anys, i s'ha d'escollir els projectes que es vol dur a terme primer.

12. Joc de diner de butxaca:

Es tracta d'analitzar els rols en la distribució del diner dins de les famílies.

Es posa en pràctica amb grups mixtes (fins a 10 persones). Dos moneders són representats visualment, un per ala dona i l'altre per a l'home. Es pregunta al grup sobre la procedència dels diners per comprar els diferents productes que necessita la família.

L'equip pregunta sobre les diferents despeses i sobre qui fa els pagaments. S'han d'obtenir dues llistes de productes amb els costos corresponents.

13. Recollir informació secundària:

Es realitza en tres estadis: recopilar el material, classificar el material i analitzar el material.

La recopilació del material consisteix a identificar tot allò que pot aportar informació interessant: llibres, revistes, discos, audiovisuals, entrevistes d'informadors externs a la zona, etc.

Tota la informació es classifica segons els criteris rellevants per a l'estudi, per exemple: ecosistema, sistemes de producció, relacions socials i context institucional.

L'anàlisi ha de permetre formular hipòtesis en l'estadi de diagnosi.

14. Pluja d'aspiracions:

S'utilitzen les entrevistes semiestructurades en grups, una per a cada grup.

Primer es recullen totes les aspiracions, en diferents fitxes, sense classificar-les. Després s'ordenen per criteris, els mateixos que per a les hipòtesis.

Els resultats es presenten en una llista d'aspiracions classificades segons uns criteris i per a cada grup.

15. Mapa de relacions:

Es realitza a través d'entrevistes amb els informadors clau, per descobrir els grups de poder dins de la comunitat.

Es pregunta a l'informador els noms de les persones, qui és el cap de la comunitat i qui el va precedir, etc, i així fins que es pugui.

El cas és identificar la família o grups de famílies en posicions de lideratge dins de la comunitat. De vegades les posicions de lideratge no es corresponen amb les posicions de poder.

16. Mapes:

Es tracta d'identificar la utilització de l'espai.

S'utilitza en petits grups mixtes. Es demana que dibuixin un mapa situant-hi els espais i on se situen els recursos.

17. Matriu d'impacte mediambiental:

En entrevistes semiestructurades de grup.

Per posar de manifest l'impacte positiu o negatiu de les demandes que plantegen els grups.

En la primera columna de l'esquerra es posa la llista de demandes. En la primera fila es posen els efectes mediambientals.

Els codis utilitzats poden ser:

+ efecte positiu

- efecte negatiu

0 efecte neutre

18. Observació directe:

A partir de les informacions prèvies i estudis de què disposa l'equip tècnic, es construeix una "guia d'observació" d'acord amb els criteris o indicadors.

Els resultats de l'observació, que duu a terme l'equip, poden ser presentats amb textos o dibuixos / diagrames.

19. Perfil de les activitats:

En entrevistes semiestructurades de grup.

Intenta descobrir les activitats quotidianes de les famílies segons els rols. El procediment és similar al del calendari d'activitats.

Cal anotar les activitats del dia a dia, qui les fa i quant de temps hi esmerça.

Els resultats es presenten en fitxes que descriuen les activitats per a cada membre.

Després s'utilitzen per discutir en els grups.

20. Perfil històric:

En entrevistes semiestructurades de grup.

Es tracta d'identificar patrons de canvi.

Els participants han d'anotar els canvis que s'han produït en els recents anys, en els sistemes de producció, medi ambient...

21. Tècniques de votació:

Aquestes tècniques permeten crear una llista de prioritats en les aspiracions. Abans d'utilitzar les tècniques s'ha de crear la llista i donar-la a tothom. Aquesta ha d'estar ordenada d'acord a uns

critèris de classificació definits prèviament. Algun membre del grup llegirà la llista en veu alta abans de començar la votació.

Tècnica A.

Cada participant ha de votar tres opcions. El número de vots s'escriu al costat de cada opció. Finalment la llista s'ordena segons l'ordre de prioritats obtingut.

Tècnica B.

Tres fitxes de diferents colors i corresponents a diferents puntuacions es donen a cada participant. Llavors cada participant ha de posar cada fitxa al costat de la fitxa de l'aspiració escollida, després les aspiracions seran ordenades segons el número total de vots obtinguts.

Tècnica C.

Els participants han de votar una única aspiració. L'opció que rep més vots serà la més prioritària, després voten una segona opció i així successivament.

22. Passejades:

Es tracta d'observar mentre es camina pel territori, en rutes predefinides, per tal d'identificar l'ús de l'espai i caracteritzar l'ecosistema.

La passejada es realitza en grup amb membres de l'equip tècnic i membres de la comunitat. Primer l'equip construeix una guia a partir de la qual es fa la ruta, Durant el passeig s'han de prendre notes del que s'observa.

Les guies han de cobrir al menys els següents punts: vegetació principal, topografia, tipus de terreny, principals conreus i presència de cases.

Els resultats es presenten a través d'un mapa o un diagrama .

Jansen, F. i altres, (1998) presenta un llistat molt semblant a l'anterior:

1. Observació directa
2. Entrevistes de grup
3. Informadors clau
4. *"Mapping and modeling"*
5. *"Transect walks"*
6. *"Diagramming"*
7. *"Ranking and scoring"*
8. *"Atrix ranking and scoring"*
9. Estudis de cas i històries
10. Teatre, jocs i jocs de rol
11. Escenaris de treball i futurs possibles
12. *"Do-it-yourself"*

El World Bank (1996) diu que :

"La PRA és una etiqueta que es dóna a un grup de mètodes i enfocaments participatius, que emfatitzen el coneixement local i permeten a la gent local de realitzar el seu propi anàlisi i planificació."

La PRA utilitza tècniques de dinamització de grups i altres exercicis per facilitar l'intercanvi d'informacions, l'anàlisi i les accions entre els diferents participants. Encara que originàriament va ser desenvolupada per utilitzar-se en zones rurals, també s'ha utilitzat en altres contextos.

La PRA o la instrucció per ella sola no facilita la presa de decisions ni la gestió dels projectes si no es contempen com una part més d'aquests. Són tècniques que generen una energia que pot desaparèixer ràpidament si no es canalitza adequadament dins de les tasques presents en el programa¹⁰. Són necessaris facilitadors, convenientment instruïts per guiar i sintetitzar els resultats dels diferents exercicis.

Bojanic, A. i altres (1998) plantegen un pla metodològic per identificar demandes¹¹. Més enllà d'aplicar unes tècniques, aquestes haurien d'estar dins d'un plantejament metodològic que les faci exitoses.

□ El procés plantejat per identificar les demandes és:

1) Seleccionar tècniques:

Pluja d'aspiracions, joc de projectes, entrevistes semiestructurades, votació d'aspiracions.

2) Traslladar els objectius i els procediments al llenguatge dels camperols:

Seleccionar els grups de treball: els grups són els relacionats amb la matriu bàsica de les anàlisis.

Normalment corresponen a la composició social de la comunitat, en algun cas es creen grups amb diferents membres dels diversos grups anteriors.

3) Desenvolupament del programa: es realitzen dos estadis, treball en grup i treball amb tota la comunitat.

---

¹⁰ S'ha vist clarament en l'experiència que després d'un procés de dinamització ha d'haver-hi actuació, sense interrupcions.

¹¹ Bojanic, A., i altres (1998:72) "The demand is stated as it was expressed in each group, together with the solutions that were proposed"

4) Formació de subtemes: són grups de treball de dues o tres persones per desenvolupar un tema determinat.

5) Instrucció: cada membre de l'equip, incloent-hi els tècnics investigadors, han d'aprendre cada una de les tècniques, això és important per aconseguir uns bons resultats.

□ Després caldria validar les demandes:

S'ha de realitzar a nivell de grups de treball, comunitat i sectors.

A nivell de grups de treball, cada un discutirà sobre les demandes presentades pels altres grups.

□ Sistematitzar i interpretar les demandes:

En aquesta etapa cal sistematitzar i interpretar les informacions sobre demandes que han plantejat els diferents grups i la comunitat.

En aquesta etapa només participen els membres de l'equip tècnic i comprèn:

1. Construcció de la matriu de demandes: es tracta d'obtenir una representació visual que relacioni les demandes i els diferents grups socials dins de la comunitat.

La matriu es construeix posant a la columna esquerra la llista completa de les demandes identificades pels grups i en la primera línia de la taula posar els diferents grups socials.

Els resultats de la matriu també permeten veure les demandes més sol·licitades.

2. Classificació de les demandes: l'equip tècnic intenta classificar les demandes segons els termes que s'han comentat anteriorment: beneficiaris, impacte ambiental, impacte en les organitzacions, impacte en els diferents sectors.

4. La "Participatory Rural Appraisal", PRA

3. Resultats de la identificació: són unes conclusions preliminars, a les quals arriba l'equip tècnic després d'aplegar les informacions obtingudes al llarg de les etapes anteriors (informació secundària, diagnosi, matriu de demandes, classificació de les demandes, resultats del joc de projectes, respostes a les preguntes operatives basades en les hipòtesis).

Tot això hauria de fer possible:

- Exposar les principals demandes en relació als diferents grups d'interessos.
- Identificar les necessitats, limitacions i potencials de cada demanda.
- Identificar les necessitats, limitacions i potencials que no han estat expressats en les demandes.
- Formular recomanacions per a possibles solucions.

Es recomana que l'informe final tingui el format següent:

- Presentació: on s'han d'explicar els mètodes utilitzats.
- Identificació de les demandes: cada demanda s'ha de presentar de la següent manera: demanda, representativitat, context i comentaris sobre la seva viabilitat.
- Llacunes: tot allò que no ha estat expressat, però que en opinió de l'equip tècnic requereix l'atenció del projecte.
- Matrius.

Cal posar-se en alerta sobre els errors més comuns en els tallers participatius:

- Improvisació a l'hora de planificar el procés i explicar-lo a la gent.
- Superficialitat. Es recullen poques dades i no es creuen els mètodes per aprofundir i "triangulitzar-ne" les fonts.
- Presses. Es va directe a les conclusions i s'ometen els aspectes poc clars.
- Exclusió. Es produeix quan no s'integren tots els membres de la comunitat.
- Imposició. És quan s'abandona l'actitud de facilitador.
- Manipulació. És quan el procés participatiu només es duu a terme per facilitar les necessitats dels tècnics o d'alguns líders que manipulen el procés, per confrontar les seves propostes.
- Falta de compromís. Es crea confusió si el procés participatiu no resulta d'un procés inicial clar entre tots.
- Decepció. Quan desperta expectatives en la gent que no tenen després el seguiment que s'esperava.

4.2. Dificultats en l'aplicació de la PRA

La participació de la gent local en els processos de desenvolupament es veu sovint afectada per limitacions de les institucions i per aspectes operatius, tant a nivell micro com a nivell macro.

Les prioritats de les organitzacions "donants", les presses per obtenir resultats a curt termini, la temporalització fixada i el

temps que els agents locals poden dedicar-hi són algunes de les limitacions més importants, i les que destaquen els "desenvolupadors"¹² en la pràctica.

Expressions com:

"no podem més de papers", "fem de tot menys desenvolupament"... les he sentides sovint.

Tot això comporta problemes metodològics que afecten la pràctica de la PRA en els diferents projectes de desenvolupament, però de fet també són problemes que afecten la participació en general.

Hi ha diversos articles que exposen les dificultats en l'aplicació de la PRA, basant-se en experiències; per exemple, Gaventa 1998 en l'aplicació de la PRA a l'Índia.

D'altres apunten els aspectes que s'han de tenir presents per millorar la pràctica de la PRA, i fins i tot algú intenta animar-la, responnent a les autocrítiques realitzades.¹³

En l'experiència d'aplicació de la PRA a l'Índia, varen plantejar-se les qüestions següents (Gaventa, 1998):

- Els projectes oficials no són identificats ni desenvolupats per l'agent local, i això porta a diferents interpretacions entre els locals i els agents de desenvolupament, però els recursos no estan a disposició d'entendre les necessitats dels locals si no és que això ja és fixat en els objectius.

---

¹² O "professionals del desenvolupament".

¹³ Article d'opinió Arasu i resposta de Mukherjee a Feedback, fòrum de discussió a Pla Notes 1977

- Quan l'agent local expressa les seves necessitats, llavors el problema està en com integrar-les dins del marc del projecte.
- La instrucció de la PRA l'han dut a terme tècnics del govern que moltes vegades no s'adeqüen als territoris, sembla que es posi més l'accent en les tècniques i formes que en una participació real.
- Molts dinamitzadors no tenen clar com crear un ambient participatiu, veuen la PRA com unes tècniques de visualització¹⁴ més que com un procés de potenciació.
- La PRA també incideix poc en els diferents sectors de la comunitat com dones, immigrants, etc. Pot passar que els sectors més vulnerables tinguin poca veu.
- Moltes vegades també es destina poc temps a la preparació dels plans o projectes amb la població local per qüestions econòmiques (*el que anomenem fase de diagnòstic i sensibilització*).

Una participació completa i a llarg termini precisa d'un *feedback* continu d'informació, i intercanvis entre els dinamitzadors i els locals.

A Gaventa, 1998:161 trobem com a principals problemes en l'execució de la PRA:

- Fracàs a l'hora d'entendre la filosofia de la participació i de la PRA.

---

¹⁴ En molts articles i manuals de la PRA es fa molt d'èmfasi en les tècniques que utilitzen elements visuals, en un intent de desplaçar altres tècniques que posen l'accent en l'expressió escrita.

- Pressions a nivell nacional per aplicar la PRA de forma ràpida.
- Demandes per instaurar la PRA a través de processos instructius unidireccionals i a gran escala.
- Deficient instrucció de la PRA amb ús de mètodes rutinaris.
- Pressa a l'hora de preparar els projectes i els programes.
- Processos "Top-down"(descendents).
- Massa guiatge a l'hora de distribuir els fons econòmics.
- Programes i projectes poc flexibles.
- Subestima dels coneixements i capacitats de la població local.
- Descura en el desenvolupament de les institucions locals i les capacitats necessàries.
- Massa canvis en l'equip tècnic.
- No permetre la participació del propi equip tècnic.
- No centrar-se en els comportaments.

"Failure to recognize the ABC of PRA namely the primacy of personal behaviour" (Kumar, 1996).

En general fa falta una gran implicació dels equips tècnics a tots el nivells i en tots els temps.

4.3. Com superar les dificultats de l'aplicació de la PRA

Si l'objectiu de la PRA és la potenciació de la gent local, cal no frustrar-se en les pràctiques de la PRA quan això no succeeix en tots els sectors, ja que és poc realista pensar que l'aplicació

d'unes tècniques pot produir canvis en les relacions de poder d'una societat i conduir a un procés de canvi ràpid.

- Molt sovint les expectatives són massa altes i s'esperen resultats massa ràpids.
- Diferents forces determinen la participació o no participació de la gent.
- La PRA té sentit en un nivell micro, però no pot treballar de forma aïllada.
- Molts factors influeixen en la participació de la gent de diferents formes: factor legals, polítics, econòmics, sociològics.
(Aquesta seria la quarta dimensió, anomenada context, que apunta Cohen)
- Un adequat marc institucional i polític ajudarà a que la participació es mantingui en el temps.

La potenciació és un procés gradual dins d'un continu, és un procés que consumeix temps i que és acumulatiu. És important reflexionar sobre la qualitat de la participació durant aquest procés tot utilitzant diferents **indicadors**.

Normalment estem acostumats a mesurar el desenvolupament amb indicadors físics i quantitius, però és rar l'ús d'indicadors per mesurar el desenvolupament humà.¹⁵

---

¹⁵ Tractarem la qüestió dels indicadors en el Marc Metodològic.

Ja s'ha comentat que les actituds i comportaments dels dinamitzadors influencien de forma decisiva en la participació.

La PRA pot aportar tècniques i, com a resultat de les experiències, també importants informacions i recomanacions que poden ser utilitzades per les diferents institucions.

Ndione, De Leener i altres a *The future of community lands*, assenyalen uns punts que poden ajudar els tècnics dels projectes a connectar amb l'entorn on treballen:

□ Identificar i utilitzar els fòrums naturals de participació.

Això significa identificar l'estratificació social i l'entorn emocional on de forma natural es negocia o es prenen decisions.

Els agents externs han d'esforçar-se per aconseguir un lloc en aquesta xarxa, essent conscients que la seva posició no serà mai neutral.

Si s'intenta crear noves estructures, els resultats poden ser decebedors. Si en canvi l'agent extern connecta amb les xarxes locals del poble, serà vist com una figura clau i això ho podrà fer servir per desenvolupar gradualment una estratègia per a un grup d'actors o per a uns objectius.

De forma similar Vieira i Valeria (1997) diuen:

"la participació sembla funcionar millor quan les institucions que han de participar ja estan en el lloc i quan aquestes institucions són compatibles amb els objectius de l'ajuda".

Les discussions sobre participació no poden ignorar els fluxos de poder polític, poder local, popularisme i representació. Tampoc poden ignorar el pluralisme moral i la diversitat cultural.

No poden impedir que certes creences de les cultures locals bloquegin un canvi.

□ Ampliar horitzons.

L'objectiu és que tots els actors del poble progressivament incorporin nous elements en els seus sistemes de pensament; per enriquir-los, per actualitzar-los i per fer-los més efectius en la comprensió del que els envolta i treure'n un major benefici.

Aquesta obertura pot tenir lloc com a resultat d'una nova preocupació dins de l'entorn on viuen¹⁶, o per la generalització d'una motivació inicialment sectorial.¹⁷

□ Mantenir-se darrere de l'acció.

No és tan important el que succeeix o no succeeix, o el que funciona o no funciona en el present. Més important és donar eines que serveixin per a actuacions posteriors: una tècnica, un pensament, una forma d'organització o una forma de negociació.¹⁸

L'agent de desenvolupament hauria de justificar les seves actuacions en termes del que és capaç d'ensenyar i no pas del que és capaç d'aconseguir.

---

¹⁶ En el cas Priorat: els nombrosos projectes d'instal·lació de centrals eòliques són vistos com una amenaça al territori per part d'alguns col·lectius.

¹⁷ En el cas del Priorat: alguns empresaris en el sector vitivinícola es manifesten molt actius i el dinamisme en aquest sector contagiarà, en certa forma, els altres.

¹⁸ És el que s'ha comentat de les actituds.

□ Reconèixer el punt de vista dels locals.

Un dels majors obstacles al treball de desenvolupament en entorns rurals és la forma en què els agents externs "miren" les coses i la gent. La població local té una percepció diferent de la vida i dels esdeveniments.

Els valors, conceptes i codi són tan diferents que poden resultar invisibles o indetectables per a la gent amb altres "*backgrounds*".

És important una interacció oberta per poder comparar els diferents punts de vista, a través de les reaccions a les idees que són presentades a la gent, ja que per tal que la interacció sigui completa s'ha de produir en tots dos sentits.

□ Fugir d'una estratègia de manipulació.

La manipulació sorgeix quan hi ha barreres de comunicació entre la comunitat local i els agents externs.

En principi les desviacions són inevitables, la gent amb un interès dins del projecte desenvolupa una estratègia pròpia i uns objectius moltes vegades diferents als de l'agent extern. Des del principi cada actor intenta influir en els esdeveniments.

Les dificultats són (Vieira i Valeria, 1997) en que no sempre la gent actua tal i com seria d'esperar, i que els interessos individuals poden no coincidir amb l'interès col·lectiu.

El projecte és una oportunitat per experimentar totes les hipòtesis implícites o explícites que cada actor formula, i una oportunitat per avaluar les tècniques i opcions organitzatives.

El projecte és una oportunitat per encoratjar cada actor a validar la seva hipòtesi, també per desenvolupar amb el temps habilitats per negociar els canvis necessaris.

En la pràctica però, veiem que entendre un argument racional no produeix automàticament un canvi en els comportaments, i que és molt difícil que el canvi es produeixi en gent d'edat avançada.

□ Treballar en el dubte.

A tots els nivells, hi ha dubte: respecte al projecte, a l'anàlisi de la situació, al mètode i a les nostres motivacions.

Quan hi ha dubte, hi ha també preguntes i innovació, d'altra manera el projecte seria quelcom rígid i estèril.

Per tal que el dubte sigui efectiu, cal explicitar al màxim les hipòtesis i les raons en les quals es fonamenten, i clarificar al màxim els dubtes en si mateixos.

Tot això té repercussions en els aprenentatges. Aprendre a dubtar és un pas constructiu en el aprenentatge de l'agent de desenvolupament.

4.4. Reptes de la PRA

Seguint amb les dificultats i reptes, segons Vieira i Valeria (1997) la participació produeix dos resultats desitjables:

- un procés democràtic
- i més eficiència dels serveis públics, amb millors resultats.

La participació és desitjable com a fi en si mateixa, entesa com un procés per compartir els recursos, el control, i la

responsabilitat entre tot el grup social. Però cal reconèixer que la participació no ha estat sempre democràtica. La participació és tant un problema com una solució. És un problema quan és desordenada i si s'entén com a substitució de la representació democràtica. És una solució quan canvia els conflictes per negociacions.

- La participació funciona millor en grups que ja són participatius i que tenen la capacitat d'ajudar-se ells mateixos.

La recent bibliografia sobre l'efectivitat de las ajudes foranes als països subdesenvolupats, presenta una interessant reflexió. La major part de l'ajuda externa no és efectiva; aquella que realment ajuda al desenvolupament és la que segueix a un canvi polític, més que la que el precedeix.

Leurs, de la University of Birmingham (1998, 1996), proporciona una llista molt completa dels majors reptes als quals s'enfronta la PRA en aquests diferents nivells:

- A nivell dels facilitadors,
- A nivell de la comunitat,
- A nivell de les organitzacions,
- A nivell polític
- A nivell de les "entitats donants".

4.4.1. Reptes a nivell dels facilitadors

□ La Instrucció:

La major part de la instrucció de la PRA ha estat duta a terme en períodes curts, de pocs dies o de poques setmanes, tot combinant lliçons en aules i lliçons al camp.

A més fins ara s'ha concentrat més en els mètodes que en les actituds, comportaments i principis.

La major part de la instrucció s'ha produït en cascada. Els resultats han estat els següents:

- La PRA es practica encara com un conjunt d'exercicis més que com un procés cultural.
- S'ha reduït a aplicacions mecàniques i uniformes.

Conseqüentment urgeix repensar-ne el mètode i la instrucció.

Drinkwater (1994) proposa posar l'accent en el rol de la PRA en el facilitador i en la seva relació amb els membres de la comunitat.

Una altra innovació en aquest mètode ha estat que els participants de la instrucció han generat els seus propis materials i des del principi de la instrucció se'ls demana que analitzin les seves pròpies experiències.

També aprofundeix en altres principis dels mètodes d'aprenentatge participatiu, com és ara el coneixement crític.

□ Les barreres culturals:

Molts facilitadors de PRA són joves professionals, i la seva experiència, llenguatge i valors són molt diferents dels de la comunitat on es disposen a treballar.

Les barreres de llenguatge no poden ser superades si no s'aprèn el llenguatge local.

La qüestió està en si l'enteniment pot aconseguir-se quan el facilitador només fa visites curtes i infreqüents.

Potser el facilitador hauria d'estar més lligat a la comunitat.

Com integrar el seu rol amb altres rols públics i privats és un altre dels grans reptes.

Això pot ser particularment un problema per a les dones quan treballen dins d'una societat en què domina el patró masculí¹⁹.

□ Les diferències de poder dins de les comunitats:

Comporten dificultats al facilitador. Els membres influents de la comunitat tractaran d'imposar els seus problemes si veuen que poden obtenir alguna cosa de l'organització externa.

Pot ser difícil fer entendre als membres de la comunitat que el benefici està en el procés en si mateix²⁰.

□ Canvi d'actituds i comportament:

Un dels principals punts de la PRA és que en la seva utilització molts facilitadors provoquen un procés de canvi important, però això és molt variable i la qüestió que sorgeix és: haurien de ser controlats per tal d'assegurar la qualitat del seu treball i, fins i tot, promoguts o devaluats en funció dels seus resultats?

---

¹⁹ En la meua experiència, sovint era l'única dona de les reunions, i a més hi tenia el paper de coordinadora.

²⁰ Per a la gran majoria el benefici ha de ser material i immediat.

Idealment, els facilitadors de la PRA haurien d'autogestionar-se i introduir millores, però realment succeeix això en la pràctica?

El repte fóra disposar d'uns indicadors de qualitat en la gestió.²¹

□ Responsabilitat:

La filosofia de la PRA suggereix que els facilitadors han de ser responsables amb la comunitat, però en la pràctica resulta normalment responsable amb el projecte i amb l'organització que són els que paguen.

Per canviar això, el millor fóra que els facilitadors fossin pagats per la pròpia comunitat.

Si el facilitador és pagat des de fora, també és més difícil que la comunitat s'hi impliqui. En el procés inicial, mentre es demostren els beneficis de la PRA, sí que convé que el facilitador sigui remunerat des de fora.

□ Transport:

Les possibilitats reals de transport i les mancances d'aquests serveis impedeixen moltes vegades una bona comunicació amb tota la comunitat.

Aquest repte és difícil d'abordar, ja que el cost, el temps de desplaçament, la fatiga i d'altres possibles inconvenients dels desplaçaments són difícils de solucionar.

□ Altres reptes són: la carència d'anàlisis, la carència d'intercanvis d'experiències, les carències en els processos de documentació, etc.

---

²¹ Veure Annex 8

4.4.2. Reptes a nivell de la comunitat

□ Quantitat i qualitat de la participació:

La PRA pretén incrementar la qualitat i la quantitat de la participació.

En la pràctica, però, la qualitat i la quantitat de participació només s'ha documentat en alguns exercicis instructius (Corn Wall, 1992).

La teoria suggereix que la PRA inclou esdeveniments socials que construeixen el coneixement local, amb influència de les relacions socials existents.

Algunes ONG que treballen a l'Àsia del Sud han identificat entre d'altres aquestes dificultats:

- Rigidesa cultural.
- Participació pobra en termes de quantitat i qualitat, sobretot en els inicis; prejudicis per part del poder públic²².
- Prejudici de gènere.
- Prejudicis pel que fa a les diferències de poder.
- Dificultats a mantenir la participació després d'una etapa inicial.
- Comunitats heterogènies.
- Variacions estacionals²³.
- Grups, castes i diferències.

□ Absència de "feed-back"²⁴ per part de la comunitat.

La bibliografia existent no aporta les reaccions de la comunitat.

---

²² Veure resultats del qüestionari.

²³ És molt difícil convocar la població en època de collites. Cal anar adaptant els horaris segons les estacions.

Bàsicament la bibliografia compara la PRA amb d'altres enfocaments d'anàlisi de problemes, de solució de problemes i de presa de decisions.

□ Creació d'una xarxa de facilitadors de PRA:

Podria ser promoguda per les organitzacions de desenvolupament que fan servir la PRA.²⁵

□ Més enllà de la PRA en la planificació, gestió i avaluació dels projectes:

Un altre repte és trobar maneres en què la PRA contribueixi al desenvolupament de la comunitat, a banda d'aportar mètodes més participatius dins del context d'un projecte.

També es contempla la PRA com quelcom que ha de contribuir a la construcció d'institucions locals per gestionar els recursos segons les seves pròpies lleis.

Però la PRA no proporciona moltes de les habilitats necessàries a l'hora d'implementar el desenvolupament (per exemple gestió financera). Per tant no hauria de ser l'únic requisit en processos de desenvolupament participatiu.

4.4.3. Reptes a nivell d'organització

□ PRA des del punt de vista les organitzacions:

El repte és experimentar sobre la participació en el si de les organitzacions.

---

²⁴ Que podríem traduir per *reacció*.

²⁵ Sembla que part d'aquesta tasca la fan el IDS i l'IDDS de UK, mitjançant revistes i seminaris.

□ Cultura de les organitzacions rígides:

Potser és un dels principals reptes de la PRA en aquest nivell.

Sobretot en les organitzacions governamentals, esbrinar com pot influir la PRA per canviar la rigidesa de les organitzacions, a través del canvi d'actituds i comportaments que s'aprenen en el terreny de camp (Chambers, 1994 b).

□ Altres reptes de l'organització:

- L'establiment d'uns criteris per a la selecció de personal.
- El millorament d'uns salaris baixos.
- La poca promoció dels equips.
- Les dificultats de crear relacions entre tècnics que sempre s'estan desplaçant.
- El nombre limitat de bons instructors i els diferents nivells de comprensió entre els equips tècnics de diferents nivells.
- Els prejudicis a l'hora d'intercanviar documentació de les experiències.

□ Altre cop, construir una xarxa de facilitadors:

Això seria necessari per aconseguir una plena contribució al procés de desenvolupament i participatiu, ja que hi ha una urgència en la necessitat de compartir i reflexionar sobre les pràctiques.

4.4.4. Reptes a nivell de projecte-programa

El projecte és el vehicle per a la intervenció o assistència del desenvolupament, encara que té diverses limitacions (Cernea, 1991).

□ **Créixer en responsabilitat i superar la burocràcia dels papers:**
La principal raó del desenvolupament de projectes és sol·licitar recursos a les autoritats polítiques.

Els projectes proporcionen un marc per a la responsabilitat i un mecanisme de control sobre el desenvolupament.

□ **Èmfasi en els resultats físics i financers:**

En part és degut a la necessitat de passar comptes als poders polítics.

També es deu al fet que aquests resultats són més fàcils de mesurar, i políticament menys problemàtics.

Els cicles dels programes acostumen a durar de tres a cinc anys, que coincideixen també amb períodes o cicles electorals.

□ **Professió:**

Els projectes i programes provoquen de vegades la creació d'agències.

Aquestes agències estan subjectes a dur a terme determinats paquets de projectes: dissenyar-los, implementar-los, avaluar-los o controlar-ne la implementació.

Això provoca que els equips tècnics de les agències de desenvolupament interpretin que el desenvolupament és un procés amb resultats incerts si es limita als projectes.

□ **Poder:**

La PRA repta els dos principis bàsics de les organitzacions: poder i control, però no ha tingut massa èxit en l'obtenció de resultats a aquest nivell.

Ha tingut més èxits o resultats a nivell de coneixement professional.

A nivell de projecte de desenvolupament, un repte fóra l'accés i el control dels fons econòmics.

□ Invertir la relació client-proveïdor:

Quasi sempre qui facilita el servei, ja sigui ONG o govern, és qui té els fons del projecte de desenvolupament o del programa. Algunes vegades els usuaris també disposen d'alguns recursos per posar en marxa alguns serveis que l'agència considera necessaris. En aquesta situació els usuaris es converteixen en proveïdors i tenen el poder per determinar actuacions, prioritats i formes de treball. Aquesta forma de PRA no és gaire usual, normalment les organitzacions de desenvolupament controlen els recursos (Absalom,1995). Sembla que la PRA ha contribuït a distribuir els fons de desenvolupament a favor de les institucions locals que s'ha ajudat a establir (Fernández,1994).

4.4.5. Reptes de la PRA a nivell polític

□ Reptes interns al procés de la PRA:

La majoria d'experiències s'han dut a terme a nivell micro. Normalment, en comunitats rurals. Però se n'està incrementant la utilització a nivell *macro*, per part dels governs, les grans agències i les ONGs, per tal de formular polítiques o analitzar propostes, cosa que hauria d'ajudar a implementar a nivell micro.

Tamang (1994) enumera una llista de reptes:

- El repte de generalitzar la informació generada a partir d'un gran nombre de petites experiències.
- El repte dels grups-mostra. La PRA tendeix a accentuar la importància d'alguns grups marginals, però cal buscar també el màxim de representació.
- El repte de combinar la PRA amb altra informació secundària existent.
- Els prejudicis respecte a les dades quantitatives.
- La falta de "posar-se en context" per part dels investigadors externs.
- El canvi d'actituds i comportaments.

□ Reptes externs:

El més important possiblement és la contínua centralització de poder en termes de recursos, presa de decisions i formulació de polítiques. Mentre continua aquesta centralització la PRA només pot actuar com a font d'informació, però això pot canviar com a resultat d'un procés "*bottom-up*"²⁶ gradual i a llarg termini.

La PRA només contribuirà en les polítiques a mesura que els projectes i programes influenciïn ells mateixos el procés de formulació de polítiques.

4.4.6. Reptes a nivell de l'agència donant

---

²⁶ Descendent.

□ Responsabilitat:

Com ja s'ha dit, la responsabilitat acostuma a ser més "interna" del projecte, que no pas adreçada a la comunitat que serveix.

Al darrera del concepte de responsabilitat hi ha el concepte de control. La "responsabilitat" es demostra cap a aquells que controlen.

Anant cap a una responsabilitat a més baix nivell, l'agència hauria de compartir els recursos amb la comunitat.

□ Orientació sectorial:

Moltes agències són "sectorials o temàtiques", estan especialitzades en determinats camps, com a resultat de la formació també temàtica dels seus tècnics.

□ Informes:

Totes les agències tenen com a imposició l'elaboració d'informes, per donar resposta a les entitats superiors. Aquests, però, difícilment ajuden a la comunitat.

□ Orientació en els resultats:

La majoria de programes de desenvolupament estan encara massa enfocats a resultats a curt termini, encara que això està començant a canviar amb la creació dels "*process projects*"²⁷. Es tracta de convèncer als poders públics donants, que els resultats han de mesurar-se a través d'objectius a llarg termini.

---

²⁷ Projectes orientats als processos.

4.4.7 Conclusions dels reptes:

Podem dir que es plantegen quatre grans reptes (o aspectes claus) a la PRA:

□ El poder:

Són claus en el desenvolupament: la influència, l'autoritat i el poder de prendre decisions vers altres persones; i l'accés i el control dels recursos econòmics (*diner i altres*).

□ El coneixement:

Els que tenen menys poder acostumen a tenir també menys coneixement i informació.

Aquesta ignorància els converteix en objectes, més que en subjectes.

Aquells amb més poder també tenen més confiança en els seus coneixements.

El repte de la PRA ha estat canviar la superioritat del coneixement professional respecte al coneixement no professional de la comunitat, almenys en la ment de molts professionals que es dediquen a la PRA.

Hi ha menys evidències que hagi contribuït a incrementar la confiança dels de la comunitat local, en relació als seus coneixements.

□ Les diferències culturals:

Es defineix com les idees, creences, valors i tradicions que guien les relacions entre la gent.

Aquests valors culturals poden ser molt diferents, i a vegades entrar en conflicte, per als diferents participants en un procés de PRA.

Desenvolupar habilitats per a la comunicació entre cultures i la resolució de conflictes són reptes importants de la PRA.

Encara que les representacions visuals tendeixen a reduir les males interpretacions, no les eliminen completament.

Els facilitadors de la PRA han de ser cauts i recordar sempre que són "externs"²⁸ d'acord amb la seva filosofia .

Les diferències d'enteniment han estat estudiades per Wallace, 1994.

□ El temps i el diner:

Encara que hi ha estudis que demostren els beneficis econòmics a llarg termini dels processos de desenvolupament participatius (Cernea 1991), hi ha reticències respecte als seus costos.

No hi ha estudis del cost i benefici de la participació al llarg de tot el cicle d'un projecte.

4.5 Aspectes a treballar en futures recerques

Finalment volem apuntar qüestions que s'han de tenir en compte per a recerques futures (Chambers, 1996; Ford, 1996).

- Cal un canvi d'actitud i de comportament a nivell personal en els professionals del desenvolupament

---

²⁸ "Outsiders".

- Cal investigar més com provocar aquest canvi en un grup gran de gent: a través de la instrucció, els estudis de camp o altres.
- També cal plantejar-se com es produeixen els canvis a nivell institucional i social.
- Cal analitzar com poden les institucions orientar-se cap a estructures més participatives.
- Convé valorar quins tipus de canvis en polítiques econòmiques són necessaris.
- Cal aprofundir en l'impacte que tenen la participació i els canvis institucionals en els resultats dels projectes de desenvolupament.
- Això ens porta a buscar indicadors que mostrin l'èxit dels projectes.
- També podem posar en qüestió qui els mesura.
- Caldria involucrar la població en l'avaluació dels impactes dels projectes.

4.6. Tècniques i mètodes propers a la PRA

En aquest capítol es relacionen altres mètodes propers a la PRA, que poden complementar-la, tant conceptualment com pel que fa a les tècniques.

Entre els models que emmarquen els programes de desenvolupament rural, ha anat creixent el reconeixement d'implicar la població local.

El motiu és fer els programes més efectius i assegurar la continuïtat de les activitats en finalitzar aquests.

Però es pot anar més lluny. Segons alguns autors el fonament dels processos de desenvolupament hauria de ser aconseguir un control creixent per part de la gent a l'hora de conduir les seves pròpies vides.

Les experiències amb mètodes participatius en el desenvolupament han estat documentades en molts programes agrícoles (Bunch 1982; Chambers et al 1989; Farrington & Martin 1988). Algunes d'aquestes aproximacions tenen l'origen en recerques de les organitzacions i en projectes de desenvolupament assistits pel govern, mentre d'altres han estat desenvolupades pels tècnics en organitzacions no governamentals pioneres.

El IDS de la Universitat de Sussex va recollir moltes d'aquestes experiències en un "*Workshop*" a Brighton l'any 1987 i la

fundació ETC, en un "*Workshop*" a Leusden, Holanda, l'any 1988.

Chambers (1994) distingeix cinc mètodes propers a la PRA:

1- *Activist Participatory Research*, APR:

Aquest terme fa referència a la família de mètodes que utilitzen el diàleg i la participació col·lectiva per millorar la confiança de la gent i així millorar-ne l'acció. En aquest sentit és proper al treball de Paulo Freire. Freire ha influenciat en la visió que la població deprimida hauria de conduir la seva pròpia anàlisi de la realitat.

Les tècniques que fa servir inclouen la recerca col·lectiva a través de trobades i sòciodrames, una reconstrucció crítica de la història per a una revalorització de la cultura rural i la producció i difusió de nous coneixements a través de formes orals, visuals i escrites.

2- *Agroecosystem Analysis*:

Va ser desenvolupat a Tailàndia i va tenir una ràpida expansió cap al sud-est asiàtic.

Basat en sistemes i pensaments ecològics, combina l'anàlisi del sistema i les seves propietats amb l'anàlisi de l'espai, del temps i dels fluxos i relacions dels recursos i de les decisions; utilitzant diagrames, calendaris i mapes.

Aquesta anàlisi va tenir importància i va contribuir als inicis de la RRA.

Les majors contribucions han estat:

- Sistematitzar recorreguts i observacions, mapes informals, diagrames, i altres innovacions sobre com presentar les accions.

3- Applied Anthropology:

L'antropologia social en la seva forma clàssica s'ha preocupat més d'entendre que de canviar; però, especialment en els 80, l'antropologia aplicada i l'antropologia del desenvolupament prenen més reconeixement i legitimació com a activitats aplicades.

En el pla metodològic els seus enfocaments són adoptats en els camps de salut i nutrició, i en *RAP Ràpid Assessment Procedures*.

Utilitzen les converses, observacions i entrevistes informals amb grups objectius.

Les contribucions han estat:

- Entendre el camp de l'aprenentatge com un art flexible més que com a una ciència rígida.
- L'observació, participació i converses dutes a terme des del terreny i sense presses.
- La importància de les actituds i els comportaments.
- La validació del coneixement indígena.

4- Field Research on Farming Systems:

Agrupa recerques en el camp de l'agricultura, economia, biologia, etc.

Es desenvolupa als finals del 80 i principis del 90, i inclou els agricultors en les recerques agrícoles.

Ha contribuït a entendre la complicitat, diversitat i risc dels sistemes agrícoles; el coneixement i professionalitat dels petits agricultors i la seva experiència i habilitat per conduir una anàlisi pròpia.

5- Rapid Rural Appraisal:

Aquesta filosofia i mètode sorgeix als 80 buscant millors vies per tal que els agents externs aprenguin de la vida i les condicions del món rural.

Podem distingir-hi tres raons en els seu origen:

- La insatisfacció per les mancances del que s'anomena *Rural Development Tourism*.
- La desil·lusió que produeixen els resultats i els processos de l'aplicació de qüestionaris.
- El reconeixement, per part dels professionals del desenvolupament, que les comunitats rurals tenen un bon coneixement en molts aspectes que afecten la seva vida (això es coneix amb el nom de *ITK Indigenous Technical Knowledge*).

Al finals dels 70 la majoria de professionals utilitzaven mètodes que eren més ràpids i més econòmics que respectuosos.

Als 80 aquesta situació es transforma i la RRA guanya acceptació; se li reconeixen uns principis i un rigor.

La RRA continua essent entesa com una de les millors vies d'aprenentatge pels agents externs. Els permet d'obtenir informació de la gent local i les seves condicions d'una forma efectiva pel que fa al temps i als costos.

D'altra banda Jansen, F. i altres, 1998 mostra un grup de mètodes inspirats per l'educador Paulo Freire que sorgeixen als 70 i que relaciona amb els orígens de la PRA.

“El principal objectiu de tots ells és desenvolupar en la gent consciència crítica, de tal forma que puguin entendre millor la seva situació, i que això els porti a un procés d'autodesenvolupament local, i eventualment els permeti també transformar estructures fonamentals de la societat”.

Els mètodes utilitzats per aquest conjunt d'aproximacions reflecteixen el context i el temps en què van ser desenvolupades. Als 70 les teories que es van formular emfasitzaven les relacions econòmiques de dependència entre els països centrals i els perifèrics. Els mètodes de conscienciació comparteixen el desig de transformar les estructures socials i alliberar la gent de l'opressió. Actualment, però, aquestes teories de dependència i aquests mètodes de conscienciació han estat reformulats i moderats.

- *Development Education and Leadership Teams in Action (DELTA)*
- *Training For Transformation (TFD)*

- *Theatre For Development* (TFD)
- *Participatory Action Research* (PAR)
- *Participatory Research Methods* (PRM)

Van Veldhuizen, Laurens i altres (1997) expliquen la PTD *Participatory Technology Development* a "*Developing Technology with Farmers*".

La PTD ha desenvolupat guies de recursos per preparar els equips tècnics dins de l'experimentació i l'aprenentatge en la resolució de problemes, com la guia *Developing Technology with Farmers*.

El terme PTD (Tan, 1986) es va utilitzar per referir-se a un procés en el qual els treballadors del desenvolupament facilitaven la generació i expansió d'innovacions en el camp agrícola, juntament amb els homes i dones del món rural.

La PTD és essencialment un procés creatiu d'interacció entre la gent rural i els facilitadors externs.

A través d'aquesta interacció, els tècnics tracten d'incrementar els seu coneixement sobre els trets i dinàmiques dels sistemes agrícoles locals; de definir els problemes i les oportunitats, i d'experimentar amb la selecció de les millors opcions per implementar.

Aquest procés de desenvolupament tecnològic s'ha generat, no només per trobar solucions als problemes actuals, sinó per desenvolupar pràctiques agrícoles sostenibles, que conservin els

recursos naturals de tal forma que encara puguin ser utilitzats per les generacions futures.

El més important de la PTD és incrementar la capacitat dels agricultors i de les comunitats rurals per analitzar els processos actuals i desenvolupar innovacions útils.

El coneixement i tècniques dels agricultors han de jugar un paper en el desenvolupament de noves tecnologies.

El procés de desenvolupament tecnològic està relacionat amb el procés de canvi social: encoratjant la innovació local i l'autorganització i planificació, implantant i avaluant experiments sistemàtics, i guanyant la confiança i respecte de la comunitat.

També implica un procés de conscienciació cultural i de canvi, ja que obliga als participants a posar-se en una situació de responsabilitat davant de les diferents necessitats individuals.

5. EDUCACIÓ I DESENVOLUPAMENT

En aquest capítol ens referirem a l'educació, als àmbits de l'educació que han dedicat atenció als processos de desenvolupament de comunitats, i a les "educacions fora de l'escola" en què participen persones adultes en benefici del seu desenvolupament i el del seu entorn.

Recordem les àrees de l'educació d'adults segons l'esquema de Fernàndez, A:

- Formació de base
- Formació cultural
- Formació per al treball
- Formació per a la participació social

I el que es planteja al *Libro Blanco de la Educación de adultos* (1986), per a una educació integral dels adults:

- a) Formació orientada al treball: actualització, reconversió i renovació dels coneixements de tipus professional.
- b) Formació per a l'exercici dels drets i responsabilitats cíviques, o per a la participació social.
- c) Formació per al desenvolupament personal: creativitat, judici crític i participació en la vida cultural.

- d) Formació general de base quan no s'ha aconseguit en l'edat apropiada. Constitueix un requisit indispensable de tipus compensador.

Podem dir que alguns processos de desenvolupament rural duen de forma implícita (*i caldria fer-ho explícit*) un procés de formació per al desenvolupament personal, i són un exercici dels drets i responsabilitats cíviques i una pràctica de participació social. Aquests aspectes s'han considerat en alguns documents, però mínimament.

L'Observatori Europeu LEADER¹ publica a través de la col·lecció *cuadernos LEADER* el títol "*Implicar a la població en el desarrollo local*". Aquest informe preparat per Moseley, M. i Cherrett, T.² tracta de forma monogràfica la participació de la població en el desenvolupament local; proposa estructures i instruments, i presenta tres estudis de cas.

Pel que fa als instruments, en descriuen tres:

- Les reunions públiques
- L'educació i la formació d'adults
- L'estudi de l'evolució d'un poble

---

¹ L'Observatori Europeu LEADER opera a través de l'empresa francesa AEIDL.

² Moseley, M., especialista del desenvolupament rural, va ser director de ACRE (Action with Communities in Rural England) que agrupa els 38 Rural community Councils, comitès consultius dels problemes rurals en cada comtat. És professor de desenvolupament rural a L'Escola d'Educació Superior de Cheltenham & Gloucester.

Cherrett, T. és responsable de la comissió "Política rural" del consell de les comunitats rurals de Sussex, UK.

Aquests autors consideren que l'educació i la formació d'adults són determinants en la participació de la població local i que s'haurien d'incloure en les diverses etapes del procés de desenvolupament.

- En l'etapa de preparació del projecte de desenvolupament, l'educació i la formació d'adults poden anar encaminades a aspectes d'actituds i d'aptituds:
  - Accions adreçades a anivellar els coneixements de base i a estimular la vida social.
  - Difusió d'informacions tècniques que permetin als individus comprendre el seu entorn i els mitjans de què es disposa per actuar sobre el mateix.
  - Intent de calmar la por que normalment produeix un canvi, captant-ne les dificultats i els avantatges

- D'altra banda l'educació, com la formació d'adults, també hauria de ser un mitjà per reforçar les capacitats dels responsables i animadors locals.

La formació hauria d'ajudar a:

- Diagnosticar millor i comprendre els avantatges i les debilitats de les zones.
- Disposar dels instruments i mètodes necessaris per elaborar projectes de desenvolupament.
- Treballar en conjunt, de forma més eficaç.

Alguns punts clau per a aquestes formacions són (Observatori Europeu LEADER:17):

- Organitzar dispositius que permetin captar les necessitats de tots aquells susceptibles d'implicar-se en el projecte de desenvolupament.
- Utilitzar els coneixements tècnics dels organismes de formació existents, i assegurar també que la nova oferta s'adeqüi bé a la política de formació i desenvolupament que es desitja dur a terme a nivell local.
- Proporcionar una àmplia informació sobre les possibilitats de formació que s'ofereixen.
- Optar per les modalitats pedagògiques que s'adaptin al públic interessat, tot utilitzant l'experiència dels participants i els projectes que els afectin directament.

Van Riezen (1996) parla de l'educació no formal i de l'impacte important que pot tenir en el desenvolupament d'una comunitat. Això és possible quan l'educació està immersa en el procés de desenvolupament. El contingut de l'educació ha de respondre a les necessitats actuals de la població i la població ha de participar en l'organització i execució de l'educació.

Al 1990 a Tailàndia, la conferència mundial "*Education for All*" va donar un nou impuls a la discussió sobre el paper de l'educació en els processos de desenvolupament.

Anteriorment, durant els 60, l'educació era vista com un instrument de modernització³. Dominava la visió que el tercer món estava retardat en el desenvolupament i s'havia de modernitzar.

"The thinking was: if we help them to think and act as modern as the West, development will come automatically." (Van Riezen, 1996:82)

A finals dels 60 aquest enfocament va entrar en crisi, ja que la introducció de l'educació occidental no produïa automàticament desenvolupament. Els països involucrats van plantejar un nou escenari:

"the dependentia-school accused the west of domination and abuse of power".

L'educació passa a ser una eina per crear consciència de l'opressió que pateixen els més deprimits. L'educació esdevé una qüestió política (Freire 1977) i el desenvolupament d'aquests grups rebrà especial atenció.

L'educació bàsica és una condició indispensable per a la millora de condicions d'aquests grups deprimits.

"Basic education is seen as a condition for improvement".

---

³ Dos representants de la teoria de la modernització són: Rostow (1960) que descriu l'educació com una eina important per conduir el país cap a un nou estadi de desenvolupament i Schultz (1981) que defineix l'educació com una inversió en la gent. L'educació porta a una millora econòmica.

L'atenció es posa bàsicament en l'alfabetització funcional i les escoles vocacionals (World Bank 1991; UNESCO 1992).

Posteriorment, arrel dels desastres mediambientals i de la creixent degradació dels sistemes ecològics, els processos de desenvolupament posaran especial émfasi en els recursos locals⁴. Des d'aquest punt de vista l'educació ha de conscienciar la població sobre els seus recursos i capacitats, i ajudar-la a reconquerir el respecte i l'orgull pel seu entorn. La gent local coneix l'entorn: vegetació, fauna, costums, cultura... L'educació ha d'ajudar a mobilitzar la seva experiència i coneixement, i a preocupar-los pel seu potencial.

Aquesta educació normalment no formarà part del sistema formal. La seva flexibilitat fa que sigui especialment adequada per apropar-se als grups minoritaris.

"L'educació que serveix a grups específics en circumstàncies específiques, fora del sistema formal s'anomena: educació no formal" (Coombs, 1974).

"L'educació estructurada que no té com a finalitat essencial l'obtenció d'un reconeixement oficial, però pot tenir reconeixement acadèmic en determinades condicions" (MEC, 1986).

---

⁴ Veure Annex 1 de les Crítiques a les polítiques del FMI i del Banc Mundial.

Droogleever Fortuijn (1988) destaca alguns dels aspectes d'educació no formal:

L'educació no formal té una estructura organitzativa, però no un disseny jeràrquic. Normalment no dura més d'un any. Els objectius són pràctics i específics. Els participants reben un benefici directe del programa educatiu. La flexibilitat del disseny és alta i la homogeneïtat del grup, baixa.

S'ha dit que "*l'educació d'adults és desenvolupament*" i també que "*el desenvolupament és educació*". En ambdós processos és important la participació.

L'educació ha de fer prendre consciència dels recursos i dels problemes i ha de facilitar les eines a la gent per treballar en el propi desenvolupament. Per aconseguir aquest objectiu l'educació ha de respondre a les necessitats de la població, i per tan ha de permetre a la gent de participar en l'organització del projecte educatiu i de les classes.

"L'educació ha d'estar integrada dins d'un procés total de desenvolupament" (Riezen, 1991).

Respondre a les necessitats de la població és tant una proposta didàctica com una proposta de desenvolupament.

Per aconseguir "l'objectiu didàctic" és important **motivar** la població. La motivació augmentarà quan els participants vegin els beneficis de l'educació.

"La gent està més preparada per aprendre quan ho veu com una solució als seus problemes i pot utilitzar-ho en la vida diària" (Keller, 1983; Saint, 1980).

En l'objectiu general de desenvolupament s'ha d'establir una connexió entre necessitats i educació.

Si els currículums formatius són dissenyats des de fora no s'ajuda a unir els participants en el seu entorn. És el que Freire (1977) anomena "invasió cultural". L'educació hauria de trobar les necessitats locals i les respostes locals, només així podem parlar de desenvolupament permanent.

L'educació no formal, tal com s'ha dit, s'ocupa de grups específics en situacions específiques; els grups tenen la seva forma i el seu lloc per viure, que els donen unes necessitats i uns interessos particulars. No sempre la gent és conscient de les seves necessitats. Les necessitats primàries són les que més fàcilment es reconeixen, d'altres com les relacionades amb estructures o millora de condicions poden ser difícils de reconèixer. Si la gent no coneix una alternativa no esmentaran aquestes necessitats quan se'ls preguntin.

Per tan, obtenir les necessitats no és quelcom fàcil, hi ha el perill de suggestionar o d'imposar necessitats. Per evitar aquest perill és important utilitzar diverses tècniques de recollida de dades (converses informals, discussions de grup, qüestionaris, observacions, anàlisis de documents...) ⁵.

La relació amb les necessitats de la gent s'ha de reflectir en el currículum, però també en la forma com el facilitador es comporta amb els participants.

Això ens porta a relacionar l'educació no formal amb el concepte de participació.

Participació ha esdevingut un terme utilitzat per descriure diversos tipus d'interaccions entre la gent.

La participació ha esdevingut popular, ja que és una forma de mobilitzar les capacitats i les energies de la població. La hipòtesi és que l'experiència, el coneixement i les habilitats de la gent són indispensables per a l'òptim funcionament d'un projecte o organització (Riezen, 1996:85). La població és el millor expert en els aspectes locals.

La participació ha d'estimular la integració de noves activitats dins de la comunitat.

"A través de la participació, l'educació esdevindrà part integrada dins de les estructures, dels processos socials i de les activitats diàries de la comunitat".

---

⁵ Ooijens 1975 elabora un llistat de possibles necessitats per tal de facilitar-ne el reconeixement.

La participació real té tres característiques: la gent pren decisions, treballa per a la implementació d'aquestes decisions i obté benefici de les activitats (Midglei, 1986).

En termes organitzatius, aquesta definició de participació comporta:

- Descentralització. La responsabilitat del programa educatiu correspon a la comunitat. La participació comporta que la comunitat gestioni les classes. Ells han de seleccionar al facilitador, organitzar les classes i estimular els participants.
- Tots els membres de la comunitat han de ser beneficiaris potencials del programa d'educació. No es pot excloure ningú del procés educatiu, que ha de ser adaptable en el seu disseny per permetre l'entrada de tots.
- La participació també és quelcom essencial dins de les classes. A més la participació estimula l'autorespecte dels participants. L'educació no és tan sols comunicar informació i habilitats, més important és proveir de normes i valors als participants i en relació amb el seu entorn.
- A classe els participants han de decidir col·lectivament els continguts. Les experiències dels participants han d'utilitzar-se en les discussions i exemples. Fent ús de les seves contribucions, el facilitador dóna valor a les seves

experiències; és important utilitzar també el llenguatge⁶ de la població local.

"L'educació no hauria de ser un objectiu en si mateix, sinó una eina per arribar al desenvolupament. Potser l'educació no millorarà l'estatus de la gent, però pot ajudar-hi. Per aconseguir-ho caldria combinar l'educació no formal amb altres formes d'intervenció. El poder de l'educació recau en la seva relació amb altres activitats de desenvolupament; integrant l'educació es poden millorar els impactes de les altres intervencions i viceversa" (Riezen, 1996: 85,86).

Algun autor com Ghosh (1996) planteja realitzar "instrucció"⁷. Si l'aprenentatge ha estat definit com un canvi permanent en el comportament, la instrucció seria el que permet la transformació vers un comportament específic.

"La instrucció és un procés planificat per modificar actituds, coneixements o comportaments a partir d'una experiència d'aprenentatge, per aconseguir un canvi efectiu en una activitat o conjunt d'activitats".

La instrucció sistemàtica implica que tant l'ensenyament com l'aprenentatge estan planificats, i el procés intenta solucionar-ne els problemes i millorar-ne el treball.

---

⁶ Les diferències en el llenguatge dels tècnics i els agents locals poden ser un obstacle important a la bona entesa.

⁷ "Training on human resource".

Primer caldrà identificar els problemes que cal afrontar a través de la instrucció.

El procés d'ensenyament contempla, segons aquest autor, cinc etapes que podríem comparar amb les etapes d'un projecte de desenvolupament:

- a) Identificar les necessitats d'ensenyament
- b) Fixar els objectius
- c) Dissenyar un programa
- d) Guiar i implementar
- e) Avaluar

En la implementació la motivació és un dels aspectes més importants. Caldrà considerar el concepte de "aprenentatge basat en l'experiència" que indica sis estadis d'aprenentatge: experiència, continguts d'entrada, anàlisi, generalització o inferència, pràctica de les habilitats, i transferiment (Ghosh 1996:106, 107).

Pel que fa als mètodes, assenyala com a més importants la demostració i el joc de rol.

- En la demostració l'aprenent ha de realitzar tres passos: escoltar el que s'ha de fer, per què i com; observar com es fa, i fer-ho ell mateix.
- El joc de rol és un joc de simulació o l'animació d'un estudi de cas. Alguns membres del grup actuen mentre d'altres observen, després es realitza una discussió i anàlisi.

Primer cal introduir-hi el problema i explicar els diferents rols i objectius. Durant l'actuació cal conduir, analitzar i crear un "*feed-back*" constructiu.

En quant a l'avaluació, assenyala unes fases:

- Podem començar per les reaccions; quina és la impressió que tenen els aprenents del programa.
- Aprenentatges; quins principis, tècniques i fets s'han après, quines actituds han canviat.
- Comportaments; quins comportaments en el treball han canviat com a resultat dels aprenentatges.
- Resultats; quins són els resultats tangibles dels programes, com s'han reduït els costos, com s'ha incrementat la qualitat, la quantitat, etc.

L'Animació Sociocultural és un altre dels àmbits que es proposen en l'educació fora de l'escola (Trilla 1996).

Alguns dels pilars de l'animació sociocultural són:

- La creació de collectius i grups que volen ser significatius aportant propostes per al seu territori.
- La importància de la comunicació social: de tu a tu, del veïnatge i de la col·laboració amb l'altre.
- La figura de l'animador sociocultural per provocar, afavorir i alimentar la creació de grups i programes collectius.
- Les pedagogies actives, no autoritàries.

Una de les crítiques que fa als plantejaments de l'educació sociocultural és que no hi abunden les referències, els condicionants territorials i socioeconòmics.

"L'animació és sovint un programa d'activitats i equipaments, més que una metodologia per facilitar processos d'integració i creació de grups que actuïn dins la comunitat. Poques aportacions insisteixen en el tema cultural".

Entre els resultats que espera obtenir un procés d'animació sociocultural (Puig, 1988), en podríem trobar molts que també serien vàlids pel d'un procés de desenvolupament com és ara:

- crear una consciència pública,
- una manera de pensar activa
- i una mentalitat nova de descentralització i de treball en grup.
- La participació real: estructurar una xarxa plural i dinàmica de grups, entitats, institucions que permetin crear un teixit viu.
- La gestió creativa del conflicte.
- Treballar programes i propostes com a instruments que serveixen per a la intervenció en els diferents àmbits.
- Aconseguir una administració coordinadora i anivelladora.
- Fomentar la cultura com a innovació que respongui als problemes i necessitats de la gent.
- Uns moviments socials amb iniciativa.

També es parla de projecte d'Animació Sociocultural (Hernández, 1989)

- El projecte és la concreció d'un procés. S'arriba a la definició de projecte després d'un procés de difusió, de conceptualització, d'anàlisi d'estratègies i de coneixement del territori.
- És una forma de desenvolupament, perquè implica optar i escollir.
- El projecte és un espai de comunicació en el qual s'ha d'arribar a acord i a pactes, i s'ha de donar a conèixer.
- El projecte és el dispositiu de la iniciativa. Reuneix desitjos, necessitats i problemes.
- El projecte és una forma d'intervenció.
- El projecte concreta necessitats i responsabilitats.

Els següents aspectes estratègics a treballar serien:

- Potenciar processos col·lectius de singularització associativa.
- Treballar per a la coordinació federativa dels grups associatius.
- Creuar tendències, opcions, idees i projectes, entre grups o programes.
- Treballar des del territori
- Afavorir tot el que signifiqui comunicació interpersonal.
- Facilitar que qualsevol "ciudadà" tingui possibilitats reals d'accedir a la pròpia cultura.
- Treballar per esborrar els desequilibris o desigualtats.
- Intervenir per potenciar actituds obertes, dialogants i actives.
- Potenciar la creativitat operativa, individual i grupal.

5. Educació i desenvolupament

- Tenir present que el treball sociocultural és una intervenció per al desenvolupament global.
- Tendir a la descentralització.
- Adequar les estructures administratives i de gestió a les polítiques socioculturals.
- Insistir en que un projecte sociocultural ha de ser participatiu des de la seva pròpia estructura.
- Utilitzar els mitjans de comunicació de masses.
- Concebre els equipaments socioculturals com a espais de coordinació i de propostes, idees de grups i projectes.
- Insistir en la formació i el reciclatge com a elements de programació.
- Estar atents a l'avaluació i la valoració.

Hernández (1989) presenta dos models d'Animació Sociocultural:

- Estat cultural: En la història de la cultura europea de l'últim mig segle, sobretot a França, es produeix un model d'intervenció cultural des de la perspectiva administrativa. L'administració planifica i administra els plans que es portaran a terme a través de professionals
- Un altre model és l'anglosaxó que vincula: cultura, economia i iniciativa privada. Aquest model pretén incrementar els guanys gràcies a la cultura.

En ambdós casos la professionalització de la cultura fa que es creïn empreses d'enginyeria de la cultura que s'ocupen del

coneixement del mercat, factors que hi intervenen, assignació de tasques als especialistes, etc.

Això comporta algunes coses positives: més estudis i més acció, i d'altres coses negatives: la necessitat de rendabilitzar els projectes en funció de la demanda (mana el capital, no els usuaris).

Existeixen un conjunt de criteris d'actuació, tals com:

- Intervenció no directiva
- Vinculació del concepte de cultura a la vida quotidiana
  - democràcia cultural
  - cultura democràtica
  - participació
  - cultura popular

Aquest autor resalta la manca d'una teoria ben definida.

"Tota intervenció social ha d'estar abocada a argumentar i demostrar en els seus plantejaments i sobretot en les seves realitzacions, el valor de la seva aportació a la "mobilitat social creadora de riquesa", donat que el problema que més preocupa és l'econòmic".

L'acció sociocultural en els processos de desenvolupament necessita d'un espai doble:

- generar un estat de consciència favorable al canvi
- i aportar elements per a la formació per al desenvolupament.

El paper de l'animador en l'ASC es defineix com el que:

- Interrelaciona persones.
- Motiva processos de grups.
- Facilita marcs estructurals i organitzatius.
- Realitza funcions de gestió de programes globals i activitats concretes; treballs de difusió d'iniciatives, informació i assessorament; i relacions entre les institucions, entitats i grups territorials i transterritorials.

6. UN MODEL DE PROJECTE DE DESENVOLUPAMENT: LA INICIATIVA COMUNITÀRIA LEADER

6.1. Què és el LEADER?

Acrònim de "Relacions entre Activitats de Desenvolupament de l'Economia Rural", és una Iniciativa Comunitària destinada a zones rurals deprimides.

Pretén ser una eina per animar el desenvolupament integral d'un territori, amb la màxima participació de la població.

Hi ha hagut dos períodes LEADER fins al moment, i un tercer que és a punt d'iniciar-se:

- la Iniciativa LEADER I va publicar-se al DOCE al 1991,
- la Iniciativa LEADER II, al 1994,
- i la Iniciativa LEADER +, al 2000.

Aquesta iniciativa està gestionada en cada territori per un Grup d'Acció Local que té entitat jurídica i aplega diverses entitats públiques i privades de la zona on es duu a terme el Leader.

En una primera fase, aproximadament d'un any, es crea el grup i es fa l'estudi de les possibilitats i la planificació de les activitats

que cal potenciar per aconseguir millorar la situació social i econòmica de la zona.

En una segona fase, de tres anys, es porten a terme un seguit d'actuacions i d'inversions, amb ajut públic.¹

*"Los objetivos de LEADER II serán fomentar las actividades innovadoras realizadas por los agentes locales, sean públicos o privados, en todos los sectores de actividad del medio rural, dar a conocer experiencias concretas en toda la Comunidad y ayudar a los agentes rurales de los distintos Estados miembros que lo deseen a inspirarse en los resultados obtenidos por otros territorios y a realizar en común determinados proyectos."*²

L'ajuda pública a les inversions, o projectes, procedeix de:

- Fons Estructurals Europeus (FEOGA; FEDER I FSE en el LEADER I i II)
- Fons de l'estat membre. En el nostre cas:
  - MAPA Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación
  - Comunitat Autònoma, via el DARP Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca
  - Administració local: Consell Comarcal, Ajuntaments i en alguna cas, Diputació

---

¹ Font: Planes Web del Consorci per al Desenvolupament del Priorat

² Font: 94/C 180/12: COMUNICACION A LOS ESTADOS MIEMBROS por la que se fijan las orientaciones para las subvenciones globales o los programas operativos integrados para los cuales se pide a los Estados, miembros que presenten solicitudes de ayuda dentro de una iniciativa comunitaria de desarrollo rural

Els projectes o inversions subvencionables a través de la Iniciativa LEADER es distribueixen en "Mesures subvencionables".

El LEADER II introdueix com a novetat respecte al LEADER I la Mesura A³, que rep el nom d'Adquisició de capacitats.

Aquesta mesura, juntament amb la Mesura B1 de "Suport tècnic al desenvolupament rural", són les que hauran de permetre i garantir el suport tècnic per al desenvolupament del projecte, incloent-hi les tasques de dinamització i garantint la participació dels diferents actors del territori.

1. Mesura A) Adquisició de Capacitats

- Diagnòstic del territori local.
- Sensibilizació de la població al LEADER.
- Suport tècnic a la constitució de cooperacions locals.
- Suport tècnic a l'elaboració d'estratègies locals de desenvolupament integrat.
- Suport tècnic a la recerca de finançament i a l'elaboració d'expedients per part dels beneficiaris potencials (grups locals i altres col·lectius).

2. Mesura b): Programes d'una innovació rural (grups locals i altres col·lectius)

- Suport tècnic al desenvolupament rural:
  - Assistència tècnica als responsables de projectes de desenvolupament (detecció d'iniciatives de creació i traspàs d'empreses, incluídes les explotacions agràries,

evaluació de la seva viabilitat, assessoria tècnica, seguiment, etc.).

- Assistència tècnica a les PYME i altres activitats (agricultors, artesans, etc.) que estan ja en funcionament (detecció de mercats potencials, accés a la financiació, gestió de la innovació, etc.)
- Creació de finestretes úniques per orientar, aconsellar i donar suport als joves que volen iniciar quelcom.
- Sensibilització de la població, incloent-hi els escolars més joves, en relació a la identitat i perspectives del seu territori i a la necessitat de innovar.
- Despeses de funcionament.

Les altres activitats, que vindran subvencionades, es reparteixen en les mesures següents:

- Mesura B2 : Activitats de Formació professional i ajudes a la contractació.
  - Mesura B3: Inversions per desenvolupar el Turisme Rural.
  - Mesura B4: Inversions en petites empreses, artesans i serveis d'aproximació.
  - Mesura B5: Valorització "*in situ*" i comercialització de la producció agrària, silvícola i pesquera local
  - Mesura B6: Activitats per a la Conservació i millora del medi ambient i l'entorn.
-
- Mesura C: Cooperació transnacional

---

³ Veure el text complet de la comunicació en l'annex 7

6.2. Iniciatives LEADER a Catalunya

□ Iniciatives LEADER I a Catalunya (1990-1994)

CEDER Pallars.

Grup Terra Alta.

□ Iniciatives Leader II a Catalunya (1994-1999)

Grup de Desenvolupament Salines-Bassegoda.

Agència de Promoció i Desenvolupament de la Garrotxa.

Berguedà Iniciatives SDSL.

Grup d'Acció Local Alt Urgell. GALAU.

Grup d'Acció Local Conca de Barberà.

Terres de l'Ebre.

Agrupació Ports de Beseit.

CEDER Pallars.

Grup Terra Alta.

6.3 Període 2000-2006: Agenda 2000 i el LEADER +

- Amb l'Agenda 2000 el desenvolupament rural passa a constituir el segon pilar de la política agrària comuna (PAC).**

L'Agenda 2000 té per objectiu posar a disposició dels estats membres un marc general que garanteixi el futur de les zones rurals, el model d'agricultura europeu, i que afavoreixi el manteniment i la creació d'ocupació.

Els principis de base del desenvolupament rural del nou període de programació són els següents:

- La multifuncionalitat de l'agricultura: no només produeix aliments, sinó que es reconeix als agricultors un ampli ventall de serveis a la població (mediambientals, gestió del territori, turisme i esbarjo, qualitat de vida, etc.).
- Preveu un enfocament multisectorial. L'agricultura no és suficient per a garantir l'estabilitat de la població en el medi rural. Fan falta activitats econòmiques alternatives per garantir la viabilitat del món rural.
- La flexibilitat dels ajuts al desenvolupament rural. La Comunitat Europea posa a disposició dels estats membres una "carta de mesures" de possible aplicació. Però basant-se en la subsidiarietat s'aplicaran les que siguin necessàries per aconseguir els objectius de desenvolupament rural que es determinin al nivell adequat, sobre la base d'un procés de consulta i participació a nivell regional i local.
- La simplificació i transparència. Totes les mesures de desenvolupament rural s'han inclòs en un únic reglament i s'establiran a partir d'un exercici de programació que els estats membres presentaran a la Comissió per a la seva aprovació.⁴

La concreció de l'aplicació dels diferents instruments de política de desenvolupament rural es fa a través dels programes de desenvolupament rural. A Catalunya això es tradueix en l'aplicació de tres programes que responen, però,

a uns objectius estratègics únics definits pel DARP i concertats amb el sector agrari

- Els objectius i l'estratègia de la política de desenvolupament rural a Catalunya són els següents:
  - Objectiu 1: Adaptació del sector agrari i agroindustrial a les condicions de mercat.

El pla de desenvolupament rural pretén modernitzar l'estructura, adaptar les produccions al mercat i fomentar que el valor afegit de les produccions agroindustrials beneficiï l'agricultor; mantenir la competitivitat de les produccions agroalimentàries i assegurar una producció sana i de qualitat, optimitzant la utilització de recursos i la incorporació de nova tecnologia. Aquest objectiu es concreta en tres eixos prioritaris:

Prioritat I: Millora de l'estructura econòmica de l'explotació agrària.

Prioritat II: Millora de l'estructura econòmica de la indústria i de la comercialització agroalimentària.

Prioritat III: Millora del capital humà.

- Objectiu 2: Millora de la competitivitat de l'espai rural.

L'àmbit rural a Catalunya ocupa gairebé el 80% del territori. L'agricultura és el motor de gran part d'aquest espai, però per assegurar el desenvolupament harmònic d'aquestes zones cal assegurar una qualitat de vida en el món rural, fomentar la creació de rendes alternatives aprofitant el potencial turístic i la petita indústria, i dotar-

---

⁴ Font: Catalunya Rural i Agrària Edita DARP. NÚMERO 70 - SETEMBRE 2000

lo de la infraestructura necessària per al seu desenvolupament. Aquest objectiu es concreta en dos eixos prioritaris:

Prioritat IV: Millora de la infraestructura i dels serveis en l'espai rural.

Prioritat V: Impuls de l'economia rural i diversificació de l'activitat econòmica.

- Objectiu 3: Manteniment i millora del medi ambient i gestió sostenible dels boscos.

Al llarg de la història l'agricultura catalana ha creat una gran diversitat de paisatges agraris que s'intercalen amb les masses boscoses i formen un espai que cal preservar tant pel seu valor estètic com pel manteniment de la biodiversitat. No és menys cert que en algunes àrees l'agricultura i la ramaderia intensiva han incrementat el risc de contaminació i cal introduir mecanismes que frenin aquesta tendència. Aquest tercer objectiu es concreta en les següents prioritats:

Prioritat VI: Millora i manteniment dels recursos forestals.

Prioritat VII: Millora i manteniment del medi ambient.

Aquesta programació engloba tres documents de programació:

1. Programa horitzontal de desenvolupament rural per la millora de les estructures de producció en les zones fora d'objectiu 1.
2. Programa horitzontal de mesures d'acompanyament.
3. Programa de desenvolupament rural específic de Catalunya.

Consta de:

- formació,
- ajuts per a la millora de la transformació i de la comercialització de productes agraris,
- altres mesures forestals (associacions, lluita contra incendis, gestió sostenible dels boscos),
- la millora de terres i la concentració parcel·laria,
- l'establiment de serveis de substitució i d'assistència a la gestió de les explotacions,
- ajuts per a la millora de la comercialització de productes de qualitat,
- serveis d'abastament bàsic per a l'economia i la població rural,
- renovació i conservació de pobles i protecció i conservació del patrimoni rural,
- diversificació de les activitats en l'àmbit agrari i àmbits afins per incrementar les possibilitats d'ocupació i els ingressos alternatius,
- desenvolupament i millora de les infraestructures relacionades amb el desenvolupament de la producció agrària,
- foment del turisme i l'artesania,
- la protecció del medi ambient en relació amb la conservació del paisatge i l'economia agrària i forestal,
- i recuperació de la capacitat de producció agrària malmesa per desastres naturals i l'establiment de mitjans de prevenció adequats⁵.

---

⁵ Font: Catalunya Rural i Agrària Edita DARP. NÚMERO 70 - SETEMBRE 2000

□ LEADER +:

La iniciativa LEADER + completa els programes de desenvolupament rural. Una novetat és que es podrà aplicar a tot el territori i no només a les zones de l'Objectiu 1 i 5b) com fins ara. L'objectiu principal de LEADER + serà el d'incitar els agents de l'àmbit rural a reflexionar sobre el potencial del seu territori a llarg termini. La iniciativa ha d'encoratjar l'aplicació d'estratègies de desenvolupament sostenible integrat, de qualitat i que tinguin per objectiu l'experimentació de noves formes de:

- valoració del patrimoni rural i cultural;
- reforçament de l'entorn econòmic per tal de crear ocupació;
- millora de la capacitat d'organització de la comunitat rural.

L'aspecte de "cooperació" en sentit ampli serà un element fonamental a LEADER +.

LEADER + continuarà fent la funció de "laboratori" per tal de poder testar nous sistemes de desenvolupament rural integrat i sostenible.

Els beneficiaris de LEADER + continuaran essent els Grups d'Acció Local (GAL), en els quals els privats hauran de representar com a mínim el 50% del Grup i hauran de tenir la capacitat suficient per assumir les tasques que els siguin encomanades.⁶

---

⁶ Font: SIAL. www.gencat.es

Segona part
MARC METODOLÒGIC. DISSENY DE L'ESTUDI

7. PARADIGMA METODOLÒGIC

7.1 Estudi d'un cas

El mètode d'investigació i d'exposició del treball serà el de l'estudi d'un cas en el que s'ha estat participant.

"En general els estudis de cas són l'estratègia preferida quan intentem respondre a les preguntes de "com" i "per què", quan l'investigador té poc control dels esdeveniments, i quan el focus és un fenomen contemporani en un context real" (Yin, 1994:1).

S'ha triat aquest mètode per ser el que millor s'ajusta als objectius de l'estudi i als esdeveniments. Intenta també respondre a les propostes d'alguns autors, que s'han treballat en el marc teòric, que constaten la necessitat de realitzar més estudis de cas (Chambers, 1994).

Estratègia	Pregunta de la recerca	Es precisa control sobre el comportament dels esdeveniments?	Esdeveniments contemporanis?
Estudis de cas	Com i per què	No	Sí

(Utilització del Resum de COSMOS Corporation)

L'estudi de cas

"és l'examen d'un exemple en acció. L'estudi d'uns incidents i fets específics i la recollida selectiva d'informació de caràcter biogràfic, de personalitat, intencions i valors, permet al que ho realitza captar i reflectir els elements d'una situació que li donen significat" (Dockrell i Hamilton, 1983).

Examinarem en profunditat un procés social, i procurarem descobrir les variables importants en la història o en el desenvolupament del cas que s'estudia.

Alguns dels estudis de cas sorgeixen de la temptativa de resoldre problemes o buscar explicacions a uns fets.

"L'essència de l'estudi de cas, la tendència general en tots els tipus d'estudis de cas, és que tracten de posar llum a una decisió o conjunt de decisions: per què van ser preses, com s'han implementat i amb quins resultats" (Schamm, 1971).

Schamm posa l'accent en *decisions*, però també podem centrar-nos en els individus, en les organitzacions o en uns processos.

En aquest estudi ens fixarem en decisions, comportaments, actituds i fins i tot sentiments.

Yin (1994:39) construeix una matriu de 2 * 2 on distingeix entre:

	Disseny holístic, una unitat d'anàlisi	Fix amb múltiples unitats d'anàlisi
Estudis de cas únic	X	
Estudis de cas múltiple		

El present treball el situem en l'estudi de cas únic de disseny holístic i una unitat d'anàlisi.

El mateix autor distingeix entre els estudis de cas explicatius, els estudis de cas descriptius i els estudis de cas exploradors. (Yin, 1981 a, 1981 b).

De les cinc diferents aplicacions dels estudis de cas que planteja Yin, ens identifiquem amb aquestes:

- Descriure una intervenció i el context real en què succeeix.
- Il·lustrar alguns tòpics amb una avaluació feta d'una manera descriptiva.
- Explorar aquelles situacions en les quals la intervenció que s'ha d'avaluar no té uns resultats suficientment clars i definits.

La investigació incorporarà elements descriptius, però es defineix bàsicament com exploratòria.

“Els estudis d'aquest caire tracten d'obtenir informació de l'estat actual dels fenòmens. Amb això s'intenta precisar la natura de la situació tal com existeix en el moment de l'estudi. L'objectiu és descriure el que existeix. Quasi mai busca la comprovació d'hipòtesi.” (Ary, Jacobs, i Razavieh, 1989).

Més que proposar-nos la comprovació d'hipòtesis, pensem que l'estudi de cas pot ser generador d'hipòtesis.

Algun cop aquest tipus d'estudi ha estat titllat d'“enfocament simple” (Entwistle, 1973). Però també es justifica per la necessitat de percebre exemples específics d'esdeveniments o situacions i entendre el que les institucions o els esdeveniments signifiquen pels individus que les viuen.

“L'avantatge principal de l'estudi de cas radica en que, en submergir-se en la dinàmica d'una única realitat social, l'investigador pot descobrir fets o processos que possiblement passaria per alt si utilitzés altres mètodes més superficials” (Wittrock, 1989b:113).

En l'estudi del cas es planteja una pregunta empírica que investiga un fenomen contemporani en un context real on les fronteres entre el fenomen i el context no són clares. (Yin 1994: 13).

7.2 Població de la investigació

El cas a estudiar és el desenvolupament del projecte LEADER a la comarca del Priorat.

En el capítol 6 "Un model d'intervenció. La Iniciativa Comunitària LEADER" hem recorregut les directrius de la comunitat, destinades a palliar en el món rural els efectes de la Política Agrària Comunitària.

Aquesta iniciativa s'adreça al conjunt dels habitants i dels actors econòmics de la zona rural seleccionada. Aquests reben el nom de "beneficiaris".

Algunes de les activitats que promou la iniciativa estan, directament o indirectament, adreçades a la totalitat dels habitants:

- Estudi de la zona: identificació de necessitats i potencials (Mesura B1).
- Activació del desenvolupament de la zona a través de la contractació de tècnics (Mesura B1).
- Millores en el medi ambient i en la qualitat de vida (Mesura B6).

D'altres van dirigides únicament a la població activa:

- Inversions individuals o collectives en Turisme Rural (Mesura B3).

- Inversions individuals o col·lectives en petites i mitjanes empreses (Mesura B4).
- Inversions individuals o col·lectives per revaloritzar i millorar la comercialització de la producció agrària (Mesura B5).

Finalment la Mesura B2 de Formació i ajudes a la contractació va dirigida a població major de 16 anys, que pot estar o no en actiu.

Veurem a continuació les dades estadístiques de la població a la comarca del Priorat.

Si estudiem les Fons secundàries trobem diferents estudis i dades referents a la població de la comarca que poden ajudar a dibuixar la població objecte de l'estudi.

Els diferents estudis han estat realitzats per diferents entitats, bàsicament a partir del 1991.

Una dificultat important a l'hora d'analitzar les dades és la poca homogeneïtat en els indicadors estudiats i en les dates en què s'han recopilat els índexs.

A continuació detallo els estudis que s'han consultat (alguns són informes interns que consten com a documentació complementària):

- *ICE. Anuari Estadístic de Catalunya 1994-95. Generalitat de Catalunya.* <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm>
(darrera consulta novembre 2000)

- Dades sociolaborals a les comarques de Catalunya 1993 i any 1995. (Diversos documents del Dossier de premsa)
- ICE. *Estadística comarcal i municipal 1996*. Generalitat de Catalunya. <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm> (darrera consulta novembre 2000)
- Oficina Comarcal de Falset. *Estadística DARP 1994 i 1995*.
- GUIU, E. *Proposta DIDOP presentada al LEADER II 1994*.
- MATEOS, M. *Diagnosi de la Comarca. Estudi LEONARDO*. Consorci per al Desenvolupament del Priorat 1997.
- VAQUÉ, J. *Estudi socioeconòmic*. Consell Comarcal del Priorat, 1997.
- MARÍN SALDO, A. *Informe socioeconòmic del Priorat*. Associació per a l'Estudi i la Promoció del Desenvolupament Comunitari. 1996
- MARGALEF, J. I TASIÀS, J. *El Priorat, Anàlisi d'una crisi productiva*, Editat per Caixa de Catalunya, Barcelona. 1985.

Descripció de la població:

La comarca del Priorat, en els anys 1994-99, té nou mil habitants i escaig, amb un 60 % de població activa (3.726 actius l'any 1991).

La població és majoritàriament nascuda a Catalunya (88-89%)¹ i tenim un creixement vegetatiu negatiu.

El nivell instructiu de la població, el considerem baix. Les dades ens donen un 74 % de població de més de 10 anys amb estudis primaris i graduat escolar, només un 2 % de la població

té estudis de llicenciatura o superiors l'any 1996. L'11% de població major de 10 anys no té estudis.²

Amb una superfície total d'unes 49.000 hectàrees, de les quals més de 16 mil són superfície agrícola, el 21,9 del PIB de l'any 1991 procedia de l'agricultura; xifra molt superior a la mitjana de Catalunya, que és del 1,6 % del PIB total.

(Al 1996 el PIB procedent de l'activitat agrària va créixer un 5,8%, mentre que el de serveis va créixer un 2,3% i va donar negatiu el de indústria i construcció).

Però els treballadors industrials són els més abundants a la comarca (un 36%) seguits dels agricultors (32%), professionals (9%) comerciants (8%) i personal d'hosteleria o administratius (7 % ambdós); tan sols un 1 % de directius.³

La Renda Bruta Familiar disponible per habitant (RBF) era de 1.442.700 pts al 1996 (un 8% per sota de la mitjana catalana, que era de 1.565.100).

Un 16% de la RBF prové de les prestacions socials per jubilació i atur (majoritàriament jubilacions). És el doble de la mitjana catalana.

La resta de la renda familiar prové a parts iguals d'activitats assalariades i d'activitats empresarials i professionals (agricultura i petit comerç bàsicament).

---

² Font: Desenvolupament Comunitari 1996.

³ Font: Desenvolupament Comunitari 1996: 14.

Pràcticament tots els llocs de treball dels municipis són ocupats per la població d'aquest; però això no és suficient per a tota la població ocupada, alguna de la qual va a treballar a un altre municipi de la comarca, i d'altres han de marxar fora (la població ocupada resident a la comarca és el 74%⁴).

▲ Població

(percentatge)

Per edats:	Comarca			Catalunya		
	1981	1991	1996	1981	1991	1996
De 0 a 14 anys	17,6	13,8	11,2	24,9	17,8	14,7
De 15 a 64 anys	60,2	60,2	60,8	64,0	67,9	69,0
De 65 anys i més	21,8	26,0	28,0	11,0	14,3	16,3
No hi consta	0,4	-	-	0,1	-	-
Total població	10.431	9.475	9.212	5.956.414	6.059.494	6.090.040

Fonts:

Institut d'Estadística de Catalunya. Censos de població i padrons municipals d'habitants.

Institut d'Estadística de Catalunya. Estadística de població 1996.

Anys disponibles: Total: 1975 a 1996. Per edats: 1981, 1986, 1991, 1996.

▲ Lloc de naixement

(percentatge)

	Comarca		Catalunya	
	1991	1996	1991	1996
Nascuts a Catalunya	89,0	88,9	67,5	68,4
Nascuts a la resta de l'Estat	10,2	9,6	30,8	28,8
Nascuts a l'estranger	0,8	1,5	1,7	2,8
Total	9.475	9.212	6.059.494	6.090.040

Fonts:

Institut d'Estadística de Catalunya. Cens de població 1991.

Institut d'Estadística de Catalunya. Estadística de població 1996.

Anys disponibles: 1981, 1986, 1991, 1996.

⁴ Font: Desenvolupament Comunitari 1996.

7. Paradigma metodològic

▲ Nivell d'instrucció (població de 10 anys i més)

(percentatge)

	Comarca		Catalunya	
	1991	1996	1991	1996
Sense titulació	11,3	11,6	19,1	17,7
Primer grau	57,8	52,2	36,7	35,7
Segon grau	27,1	29,9	37,8	36,6
Tercer grau	3,8	6,3	6,4	10,0
Total	8.711	8.573	5.441.582	5.539.012

Fonts:

Institut d'Estadística de Catalunya. Cens de població 1991.

Institut d'Estadística de Catalunya. Estadística de població 1996.

Anys disponibles: 1981, 1986, 1991, 1996.

▲ Moviment natural de la població

	Comarca		Catalunya	
	1991	1997	1991	1997
Nascut vius	58	55	56.162	56.701
Defuncions	137	116	52.110	54.688
Matrimonis	19	24	32.491	29.883
Creixement vegetatiu	-79	-61	4.052	2.013

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Moviment natural de la població. Dades municipals i comercials. Anual.

Anys disponibles: 1975 a 1997.

7. Paradigma metodològic

▲ Establiments i professionals per grans sectors d'activitat econòmica

	Comarca		Catalunya	
	1995	1997	1995	1997
Indústria	101	105	59.514	59.932
Construcció	130	164	52.961	59.941
Comerç al detall	168	165	120.052	119.501
Serveis llevat comerç al detall	222	244	211.202	224.608
Professionals i artistes	57	59	76.747	79.231
Total establiments	678	737	520.476	543.213

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Localització de l'activitat econòmica a partir de l'impost sobre activitats econòmiques (IAE). Anys disponibles: 1994 a 1997.

▲ Producte interior brut a preus de mercat (PIB)

	Comarca	Catalunya
	1991	1991
PIB (milions de ptes.)	6.828	10.327.188
PIB per habitant (milers de ptes.)	720,6	1.704,3
Distribució del valor afegit brut per sectors (%):		
agricultura	21,9	1,6
indústria	21,3	30,6
construcció	12,4	8,3
serveis	44,4	59,5
Total	100,0	100,0

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Macromagnituds bàsiques de les economies comarcals 1991. Any disponible: 1991.

7. Paradigma metodològic

▲ Renda bruta familiar disponible (RBF)

	Comarca			Catalunya		
	1986	1991	1996	1986	1991	1996
RBF (milions de ptes.)	4.789	8.908	13.290	3.915.901	7.001.490	9.531.731
RBF per habitant (milers de ptes.)	478,1	939,9	1.442,7	654,1	1.153,2	1.565,1
Índex RBF per hab. (Catalunya=100)	73,1	81,5	92,2	100,0	100,0	100,0

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Evolució de la renda bruta familiar disponible de les economies comarcals 1986-1996.
Anys disponibles: 1986 a 1996.

▲ Distribució de la RBF per recursos principals

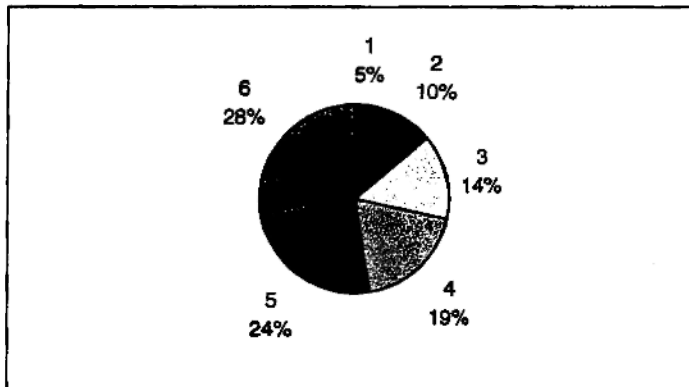
(percentatge)

	Comarca			Catalunya		
	1986	1991	1996	1986	1991	1996
Remuneració d'assalariats	42,1	42,7	35,1	61,3	60,4	56,1
Rendes empresarials i professionals	42,5	41,2	50,9	30,1	31,4	35,4
Prestacions socials per jubilació i atur	15,4	16,1	14,0	8,6	8,2	8,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Evolució de la renda bruta familiar disponible de les economies comarcals 1986-1996.
Anys disponibles: 1986 a 1996.

Segons l'Estudi LEONARDO que vàrem realitzar al 1997 amb 80 enquestes (veure annex 36), la pluriactivitat és un factor important en la vida laboral de les persones i de les famílies del Priorat:

- Les famílies entrevistades estan compostes per diversos actius.

- En un 43,75 % de les famílies existeixen jubilats, amb una aportació econòmica a la família deguda a les pensions.
- Un 47 % tenen dues activitats diferents, el 41% dels casos en tenen 3 i en el 12% dels casos tenen 4 activitats o més activitats econòmiques diferents.
- Els avantatges de la pluriactivitat manifestades són: "obtenir una renda complementària per a la família" (72,50% en primera resposta)
- Les contradiccions de la pluriactivitat manifestades són: "massa treball en determinades èpoques" (31,25%) i "no poder fer festa ni vacances" (25%)
- El responsable de l'activitat agrícola té dificultats en combinar l'activitat agrícola i les altres activitats:

Tot l'any	13	16,25%
Menys de 6 mesos	6	7,50%
Més de 6 mesos	0	0,00%
Quasi sempre	6	7,50%

Altres aspectes interessants que recull l'estudi són:

- La problemàtica de desenvolupament en la comarca del Priorat estaria marcada en un principi per la inestabilitat en els preus agrícoles, les parcel·les petites i en molts casos no mecanitzades . Per altra banda, la dificultat de fer una activitat complementària que estigui relacionada amb l'agricultura i que li permeti a l'actiu principal de tenir horaris flexibles.
- La inseguretat i inestabilitat econòmica en la renda familiar repercuteix en les explotacions agràries, el pagès no podia invertir ni fer millores en la finca, doncs eren poc rentables.
- La família no trobava en aquesta activitat laboral una renda econòmica estable i suficient per mantenir als seus membres i la pluriactivitat es torna necessària i indispensable per poder viure al Priorat.
- És una pluriactivitat que no està relacionada amb l'explotació, es treballa assalariat temporal per altres o s'aprèn un ofici, paleta, lampista, pintor... etc., i en pocs casos es té un treball assalariat estable.
- Molts pagesos de la comarca es conreen les terres en hores lliures, els caps de setmana i les vacances i queden pocs pagesos que tenen com activitat principal l'explotació agrària.

7.3 Variables de la investigació

Les variables a investigar sorgeixen de la pregunta de la investigació:

- Quina ha estat la participació en el projecte LEADER a la comarca del Priorat?

El fenomen a investigar és el projecte LEADER i el context són totes les circumstàncies actuals i històriques de la zona i la gent.

La pregunta de l'estudi de cas conté diverses altres subpreguntes que anomenem les dimensions:

- Que és la participació?
- Qui hi participa?
- Com s'hi participa?
- Com hi influeix el context?

Aquestes preguntes es responen estudiant el cas LEADER Priorat a través de les variables d'estudisegüents:

Dimensions de la participació	Què
	Qui
	Com
	Context

7. Paradigma metodològic

Variables	Moments Funció Subjectes Qualitat Quantitat Tècniques aplicades Dificultats
-----------	---

Per estudiar les variables, utilitzarem diverses fonts d'evidència:

- Observació realitzada en tan que participant del procés
- Documentació generada en el procés estudiat
- Qüestionaris realitzats després del procés

D'aquesta forma assurem la triangulació en contrastar els resultats. El marc teòric pauta la recollida i l'anàlisi de les dades.

En rebutjar el mostreig i el control, aspectes claus en la concepció experimental, la fiabilitat i la validesa de la investigació estaran limitats en els termes que descriu l'estudi i que apuntem en el quadre següent:

Pregunta	Quina ha estat la participació en el projecte LEADER a la comarca del Priorat?
Fenomen contemporani	Anys 1995-1999

Context real	Comarca del Priorat, Catalunya
Fenomen i context	Projecte de Desenvolupament Rural Finançat per la Iniciativa Comunitària LEADER II
Marc teòric	Desenvolupament Rural Desenvolupament sostenible Participació Participatory Rural Appraisal Educació i Desenvolupament
Dimensions de la participació	Què Com Qui Context
Variables	Subjectes Moments Qualitat Quantitat Funció Tècniques aplicades Dificultats
Fonts d'evidència	Per totes les variables hi ha diferents fonts d'evidència.

Pels mètodes utilitzats s'hauran de tenir en compte els aspectes següents:

- L'investigador està implicat en les qüestions, fets i situacions sotmeses a estudi.
- Caldrà mantenir la confidencialitat de les dades.
- Caldrà distingir entre les dades i la interpretació de l'investigador.

Pel que fa a la investigació, tal i com correspon als estudis de cas (Erickson, 1989: 199):

- S'ha desenvolupat en un període força llarg –quatre anys- en el camp.
- Hi ha hagut un enregistrament dels fets a partir de notes, informes, actes i documents.
- Posteriorment hi ha hagut una reflexió sobre el registre documental.

Del mateix "fenomen" s'han dut a terme altres treballs, més puntuals, com és una avaluació externa per part d'un equip contractat per l'administració.¹

Si intentem emmarcar aquest tipus d'avaluació, la considerariem una avaluació dins el model autocràtic (*seguint a Barry McDonald², que distingeix diferents models d'avaluació*), donat que:

---

¹ L'administració que realitza les funcions de control en el Programa LEADER contracta un equip tècnic de la universitat, que fa una avaluació externa.

² A Dockrell i Hamilton, 1983:69.

- L'organisme avaluador està directament contractat per l'administració que fa el "control" del programa.
- Presenta les seves recomanacions actuant com assessor expert.
- Està "d'alguna manera condicionat" a aquells organismes oficials que tenen un control sobre la distribució de recursos.
- Ofereix una validació exterior de la política de l'administració.

No la considerem una avaluació burocràtica, perquè no pensem que estigui tan sols al servei d'organismes oficials que tenen control en la distribució dels recursos.

En aquest cas l'avaluador actuaria acceptant els valors dels que estan en aquests organismes i oferint una informació que els ajudés a dur a terme els seus objectius polítics.

Tampoc podem considerar-la dins d'un model d'avaluació democràtica, on l'avaluador reconeix el pluralisme dels valors i tracta de representar una gamma àmplia d'interessos. En aquest cas el valor bàsic fóra aconseguir una població informada, l'avaluador actuaria com un corredor en intercanvi d'informació entre els grups que desitgen un coneixement mutu.

En el present estudi de cas, l'investigadora intentarà negociar les interpretacions amb els implicats en l'estudi, en un estil proper al de l'avaluació democràtica, ja que és el que es considera més adequat en la investigació per mitjà de l'estudi de casos, especialment els estudis exploratoris.

7.4 Validesa i fiabilitat:

Per demostrar la validesa de la investigació, les operacions com és ara la recollida de dades haurien de poder repetir-se i obtenir els mateixos resultats.

- Es crea una base de dades amb tots els documents utilitzats en l'estudi.
- També s'utilitzarà un protocol per als qüestionaris.

Tal com han assenyalat diversos autors (Brugelmann, Eliott, 1974) un sistema de triangulació tendeix a conduir-nos a una visió relativa de la veritat, per les informacions i percepcions d'observadors diferentment situats.

Insistirem en les definicions de la situació i aplicarem procediments rigorosos en la recollida i anàlisi de les dades, amb l'objecte de proporcionar validesa a unes interpretacions que d'altra banda poden ser força subjectives. Però això ja és condició dels estudis de cas; suposen quasi inevitablement una explicació parcial perquè seleccionen en cada etapa, des dels casos que han de sotmetre a examen, fins als fets i exemples.

Seguint a Yin, el disseny de la investigació intenta respondre als aspectes següents:

- Per validar el constructe:
  - Estableix mesures operatives per als conceptes que vol estudiar.
  - Utilitza múltiples fonts d'evidència.

- Manté i preserva les evidències, per a posteriors anàlisis (s'ha construït un arxiu per preservar les evidències, per a posteriors anàlisis).
- Utilitza informadors claus:
S'han utilitzat informadors claus per revisar l'informe, i s'han utilitzat experts per validar el qüestionari.

□ La validació interna:

No la considerem necessària en ser estudi descriptiu i exploratori.

□ Per la validació externa:

L'acotació de l'estudi (veure el quadre anterior) s'hauria de tenir present per qualsevol possible intent de generalització.

En les consideracions sobre la validesa arribem al punt de connexió entre les troballes de l'estudi i la realitat de la qual han estat extretes, es tracta de captar i retratar el món tal com apareix davant les persones que l'habiten.

En el treball de camp, una bona part del temps i de

Tercera part
MARC APLICAT. ESTUDI D'UN CAS

8. ELS INSTRUMENTS PER A LA RECOLLIDA DE DADES

En aquest capítol es descriurà cadascun dels instruments utilitzats:

□ **L'observació com a participant en el procés:**

Observacions dutes a terme al llarg del desenvolupament de la proposta d'intervenció i de la seva implementació a través del LEADER II al Priorat.

Les dades varen ser recollides per la investigadora a partir de:

- Informes escrits adreçats als grups sectorials, a l'administració, al president o als membres consorciats.
- Agendes anuals, on s'apunten les trobades, reunions, visites, viatges, incidents, etc.
- Mapes de la zona, on s'ubiquen els recursos.
- Llistes de persones, adreces i telèfons: participants en els grups sectorials, consorciats, promotors de projectes LEADER, beneficiaris de les ajudes LEADER, participants en l'estudi LEONARDO, participants en el Pla Botigues, participants en les avaluacions.
- Cartells anunciadors d'actuacions, de trobades, dels aspectes que es debaten en les diferents reunions, etc.

- Papel·lògraf amb els resultats de les pluges d'idees i treball per encaminar les accions prioritàries.
- L'observació de la documentació generada en el procés:
- Documents administratius:
    - Actes de les diferents reunions dels òrgans del Consorci dels anys 1996-1999.
    - Registre d'entrades i sortides al Consorci, anys 1996-1999.
  - Fonts secundàries:
    - Estudis de diagnosi.
    - Avaluacions externes del projecte LEADER.
    - Dossier de premsa, del Consorci i del Consell Comarcal (1996-99).
    - Gravacions d'arxiu: vídeo i cintes de so.
- Els qüestionaris exp-post-facto :
- Instrument que s'elabora per obtenir les opinions dels participants en el procés, respecte al que han estat el LEADER i el Consorci.

8.1. L'observació com a participant

Aquest és l'instrument que s'ha utilitzat al llarg de tota la investigació. La investigadora participa en els esdeveniments del grup investigat i en forma part.

Considerem que és una participació completa pel que fa als sentiments, a les expectatives, a les inquietuds del grup, etc.

L'observació que com a participant s'ha dut a terme pot considerar-se una investigació en l'acció. La investigadora ha participat en la vida del grup amb finalitats d'acció social tals com atenuar tensions, friccions, frustracions, fer acceptar plans de millora, facilitar canvis socials, etc.

Posteriorment veurem si l'observació de participant es contradiu amb el que ha estat obtingut a través dels qüestionaris. En aquesta situació es parlaria de "dissociació de la realitat".

És difícil aconseguir un equilibri entre la participació en la recerca del coneixement de la situació (la necessitat d'adquirir la perspectiva del que està dins) i l'amenaça de convertir-se en "nadiu" (la participació excessiva pot també distorsionar la investigació, en convertir-se en part massa implicada)¹.

"En primer lloc l'investigador ha d'aprendre la definició de la situació segons els actors.

En segon lloc ha d'ampliar aquest punt de vista i veure el que l'actor no veu: les característiques formals, els processos, els patrons reals o els comuns denominadors que caracteritzen el punt de vista i la situació de l'actor.

S'espera que això permetrà a l'investigador generalitzar

---

¹ En aquest sentit, la reflexió, anàlisi i redacció d'aquesta part del treball de tesi s'ha realitzat amb posterioritat a l'acció participant, la qual cosa ha permès de prendre certa distància dels fets, d'altra banda molt necessària per fer l'anàlisi.

les seves troballes en ser capaç de veure el que tenen en comú l'actor i altres que estan en una situació similar o diferent".

El rol d'investigador ha anat sofrint variacions al llarg de l'estudi.

- A l'inici de la investigació era "observador conegut" ("un incompetent conegut").

"L'observador conegut té l'inestimable avantatge de ser un incompetent conegut. Els que estan dins de la situació teoritzaran per ell, li ensenyaran coses i li'n diran d'altres que no es dirien entre ells".

En aquesta primera fase del projecte de desenvolupament que s'estudia, va predominar el component "investigador".

- Després, quan es va passar a una posició de gerència del programa, va perdre força la imatge d'investigador extern, i va passar a ser un coordinador (o director) d'un projecte, és a dir un "participant" més.
- En la darrera fase del projecte LEADER i de l'estudi, s'ha optat per renunciar a la figura de gerència, per poder prendre distància dels fets i fer-ne una reflexió expostfacto, i ha passat altre cop a tenir un pes més important com a investigador.

Fruit de l'observació de tot el procés, tenim fotos, notes, informes, anècdotes i sobretot molts sentiments.

La informació de la investigació es recull a partir de:

- La forma en què l'investigador percep i interpreta la realitat i que es recull en informes i notes.
- La perspectiva que l'investigador té dels participants a partir dels grups de discussió i les tècniques de grup que s'utilitzen en la primera fase.
- La descripció que fa de diferents situacions: l'observació no estructurada, algunes entrevistes no estructurades, inventaris i llistes diverses de persones interessades en diferents qüestions, etc.
- El contrast amb els participants: a través de les xerrades informals.

Les tècniques del registre han estat, segons el grau d'implicació i segons la finalitat:

- Notes dels successos i de les reunions, impressions...
- Agenda d'actes, activitats...
- Informes, documents escrits després de que succeeixin els fets. Són una espècie de notícia dels esdeveniments.
  - Informes de direcció a presidència
  - Informes de direcció als consorciats
- Bases de dades informàtiques, amb els participants en cada aspecte del projecte.
- Mapes.
  - Mapes socials d'afinitats ideològiques extretes d'entrevistes o documents.

8. Els instruments per la recollida de dades

- Mapes espaials: localització de les institucions, els equipaments i les persones.
- Mapes temporals: fan referència a les activitats que s'han dut a terme.

En general han estat sistemes narratius que consistien en una descripció detallada dels fenòmens i explicaven processos que es desenvolupen, com ara:

- Relacions entre els líders i els membres de l'organització.
- Canvis que es produeixen en la natura, creixement i comportament del grup que participa en el projecte com a resultat de les activitats.
- Comportament del grup.
- Relacions amb altres grups: grups LEADER, entitats cooperants, etc.
- Relacions amb les altres administracions: Generalitat, Ministerio de Madrid i Brusselles.
- Accions paral·leles o posteriors, que han emprès altres entitats o grups i que poden estar relacionades o ser conseqüència d'aquest projecte (agents de dinamització que han contractat els ajuntaments, associacions creades i altres projectes d'escoles taller que s'han creat a la comarca; grups de pressió que s'han autorganitzat: cas Plataforma per a la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat, etc.).

Les dimensions de la participació analitzades en les dades de l'observació han estat totes les que s'han apuntat, en la metodologia:

1. Subjectes
2. Moments de la participació
3. Qualitat
4. Quantitat
5. Funció (de cada líder, subjecte)
6. Tècniques aplicades
7. Dificultats

8.2 L'observació de la documentació

Disposem de múltiples dades recollides en manuscrits o impresos de diferents tipus.

□ Registre d'entrades i sortides:

Cartes, convocatòries de reunions, propostes del Consorci o d'altres grups, activitats, documentació oficial... Hi ha un Llibre de Registre on s'anota la data del document, la data del registre, el número de registre, la persona o entitat que l'envia, la persona o entitat a qui s'adreça i l'assumpte que tracta. Hi ha dossiers amb els originals de tots els documents.

□ Les actes:

Són documents públics que recullen el que ha succeït en una situació determinada i es registre en el mateix moment. Posteriorment hauran de ser revisades i aprovades pels assistents a les reunions.

Tenim actes de les reunions següents:

- Actes dels plens
- Actes de la Junta Executiva

8. Els instruments per la recollida de dades

- Actes de la Comissió Tècnica

- Fonts secundàries:
  - Tenim els estudis de diagnosi que es realitzen durant el període LEADER, per part del personal del Consorci o altres col·laboradors. Aquests ens permeten de situar el context d'intervenció i la població a la qual s'adrecen la intervenció i l'estudi.
  - També disposem d'avaluacions del projecte LEADER, realitzades per altres participants, i d'informes d'observadors externs.
  - La premsa, diaris i revistes, es revisada dia a dia i se'n confecciona un dossier.
  - Algunes de les reunions i trobades són enregistrades en vídeo o cassette i les anomenem gravacions d'arxiu.

8.3 El qüestionari

El qüestionari s'utilitza en aquest estudi per contrastar, expostfacto amb els participants, el que ha estat la participació durant el programa LEADER.

Es tracta d'identificar les variables -i relacions entre aquestes- que han condicionat la participació en el procés de desenvolupament rural a la Comarca del Priorat (que es concreta en la realització del programa LEADER II) segons el punt de vista dels participants.

8.3.1 Construcció de l'instrument

Resultat de l'estudi del marc teòric, l'estudi dels mètodes de la investigació qualitativa, l'observació participant i una primera anàlisi dels documents, s'han concretat les variables a estudiar.

Les variables que s'identifiquen per formular preguntes i analitzar la participació són:

1. Subjectes
2. Moments
3. Qualitat
4. Quantitat
5. Funció
6. Dificultats
7. Interès

El qüestionari intenta establir **preguntes-indicadors** per a cada variable, obtenir elements quantitatius dels indicadors i altres dades d'opinió per a l'anàlisi qualitativa.

La confecció del qüestionari es va dur a terme en el període del final del projecte LEADER al novembre/desembre del 1999.

Primer es va confeccionar una taula amb les variables, i a partir d'aquí es varen anar formulant les preguntes, que finalment estan ordenades en tres blocs:

- Preguntes-indicadors personals: preguntes de la 1 a la 11

8. Els instruments per la recollida de dades

Per a les variables: 1- Subjectes
4- Quantitat

- Preguntes-indicadors per descriure la relació de cada subjecte amb el Consorci: preguntes de la 12 a la 23

Per a les variables: 1- Subjectes
2- Moments
3- Qualitat
4- Quantitat
5- Funció

- Preguntes-indicadors d'opinió sobre diferents aspectes del que ha estat el projecte LEADER: preguntes de la 23 a la 52

Per a les variables: 6- Dificultats
7- Interès

Un aspecte que es va discutir força, tant amb el director com amb els experts que van participar en la validació, va ser el tipus de resposta a les preguntes d'opinió.

Inicialment vàrem pensar en una escala gràfica, de numeració

-7---0----7, o -5----0----5:

Escala gràfica		
-5	0	+5
dolenta	correcta	bona

- Finalment es va optar pel model de resposta múltiple amb quatre opcions:
    - Molt bona / Bona / Dolenta / Molt dolenta
    - Molt / Bastant / Poc / Gens
    - Totalment d'acord / D'acord / En desacord / Totalment en desacord
-
- Altres preguntes incorporen diverses respostes possibles i l'opció "Altres". Per exemple:

19- Si hi va participar, quina va ser la seva participació?
Vaig participar en grups de discussió i reunions del Consorci aportant propostes.
Vaig participar en la difusió del projecte.
Vaig participar aportant recursos (econòmics, materials ...).
Vaig participar beneficiant-me d'una ajuda LEADER.
Altres funcions.

- Tenim també preguntes obertes.
- I preguntes en què s'ha d'assenyalar una opció entre varies.

8.3.2 Validació de l'instrument

Aquest instrument va ser contrastat abans d'aplicar-se.

- "Els Experts" van avaluar cada indicador en els aspectes següents:

8. Els instruments per la recollida de dades

Unívoc	Pertinent	Rellevant	Actual
S'entén i no es presta a confusió	Es adequat per a l'estudi que es realitza	Té interès i pot aportar informació interessant per a l'estudi	Té sentit en una investigació actual
sí/no	1-7	1-7	1-7

- I els "participants" que van opinar sobre el conjunt del qüestionari.

Els "experts" que havien de validar el qüestionari pertanyen als àmbits que es concreten en la taula següent.

NOM	TREBALL	AMBIT D'ESTUDI
Contxi	Ajuntament de Donosti	Tècnic en Assessor pel Desenvolupament Local
Joan Reig	Consell Comarcal del Priorat	Tècnic
Màrius Martínez	Universitat Autònoma de Barcelona	Ciències de l'Educació . Àrea de MIDE Docència en Educació Social
Xavier Ucar	Universitat Autònoma de Barcelona	Ciències de l'Educació No formal
Jaume Trilla	Universitat de Barcelona UB	Ciències de l'Educació No formal

Anna Ayuste	CREA Universitat de Barcelona UB	Ciències de l'Educació Ed. adults
Pere Soler	Universitat de Girona	Educació Social
Judit Fullana	Universitat de Girona	Ciències de l'Educació. Àrea de MIDE
Jordi Güell	Altres projectes LEADER de Catalunya	Projecte LEADER de la Fundació pel desenvolupament de la Garrotxa (Olot)
Isabel Sancho	Altres projectes LEADER Espanya	Projecte del CEDER Aitana a Cocentaina (Alicante)

Els participants amb qui s'ha validat han estat:

Joan Vaqué	Tècnic	Tècnic del Consell Comarcal Membre de la Comissió Tècnica
Montse Mateos	Representant del sector públic	Representant de l'Ajuntament de Falset en el Ple del Consorci

La validació es realitza durant el mes de gener, a finals i inici de febrer del 2000.

El procés de validació va ser el següent:

- Fer la llista de possibles experts.
- Localitzar cada una de les persones, via telèfon o correu electrònic, per plantejar la qüestió.
- Fer arribar el document d'explicació i el qüestionari a validar.

En molts casos es va fer a mans, i d'aquesta forma es va poder fer una presentació més extensa comentant-ne punt per punt. En alguna altra ocasió el document s'ha tramès via correu electrònic. (*Veure Annex 9*)

- Recollir els comentaris, propostes i valoracions de cada expert.
- Revisar i refer el qüestionari. Se'n varen realitzar fins a quatre versions diferents (*Veure Annex 10*).

8.3.3 Resultats de la validació:

Com a resultat de les opinions expressades pels "validadors", s'han descartat alguns aspectes del qüestionari:

- Utilització d'escala descriptiva, amb ponderació:

Assenyalar 3 opcions i numerar-les.

5- De les reunions i trobades el que més m'ha interessat...	
Assenyalar 3 opcions i numerar-les.	
5.1 Les informacions	
5.2 La documentació escrita	
5.3 El contacte amb la gent	

5.4 El diàleg amb les altres institucions	
5.5 El contacte amb els polítics	
5.6 Realitzar una activitat nova a la comarca	

De la versió 1: Qüestionari1

- Determinats tipus de respostes, per considerar-les poc unívocues:

24- Gestió i finançament. Disposició financera per dur a terme les actuacions amb independència.

24.1 Positiu

24.2 Inoperant

24.3 Negatiu

De la versió 1: Qüestionari1

- S'han descartat preguntes de les quals es pot obtenir la resposta a través de la documentació:

10- L'elecció de càrrecs

10.1 ha resultat difícil,

10.2 s'han escollit per votació,

10.3 s'han triat per consens.

- D'altres s'han descartat per considerar-les irrellevants en l'estudi:

8. Estat:

8.1 en parella

8.2 solter

8.3 altres

9- Nombre de fills

9.1 cap

9.2 un

9.3 dos

9.4 tres

9.5 més

16- Ha canviat de feina en els darrers 5 anys?

16.1 Sí, completament

16.2 Sí, en part

16.3 Pràcticament no

16.4 No

17- En quin nivell econòmic, respecte al seu entorn es considera?

17.1 Nivell baix

17.2 Nivell mitjà

17.3 Nivell alt

18- En quin nivell social i cultural, respecte al seu entorn, es considera?

18.1 Nivell baix

18.2 Nivell mitjà

18.3 Nivell alt

33. En relació a les altres activitats en les quals vostè participa, les relacions i tracte entre els participants en el Consorci han estat:

menys satisfactoris menys correctes més correctes més interessants

Un aspecte destacat pels "experts" va ser afegir l'opció "Altres" com a resposta possible en moltes de les preguntes. I va decidir-se "tancar" les respostes a determinades preguntes, per fer-ne més fàcil l'anàlisi posterior:

9- Les relacions i tracte entre la gent en el Consorci

9.1 han estat pitjors del que és habitual en altres organismes de la comarca,

9.2 han estat difícils,

9.3 han estat correctes,

9.4 han estat millors del que és habitual en altres organismes de la comarca,

9.5 han estat interessants.

13- L'experiència del projecte LEADER no ha estat beneficiosa:

13.1 Perquè no hi he pogut participar

13.2 Perquè no hi he pogut aportar res

13.3 No n'he tret cap aprenentatge

13.4 No m'ha facilitat invertir

33- Quina d'aquestes raons creus que dificulta més l'operativitat del projecte LEADER?

- 33.1 Projecte poc flexible
- 33.2 Massa canvis en l'equip tècnic
- 33.3 Poca atenció als coneixements de la població del Priorat
- 33.4 Poca implicació de l'equip tècnic

- 34- Quines condicions prèvies creus importants per realitzar un bon Projecte de Desenvolupament?
- 34.1 Voluntat d'actuar a nivell de Comarca
- 34.2 Líders forts a nivell comarcal
- 34.3 Confiança i bones relacions entre els membres de les entitats que hi participen
- 34.4 Capital humà. Persones preparades.
- 34.5 Recursos
- 34.6 Suficient estabilitat política
- 34.7 Xarxes de relacions entre l'administració local i les altres administracions
- 34.8 Temps

De la versió I: Qüestionari I

A més a més els "experts" han afegit els comentaris següents:

El dubte és si les persones han de respondre el qüestionari com a representants de les entitats que han participat en el projecte o bé a títol personal. En el primer cas, em pregunto si és gaire rellevant demanar edat, sexe... En el segon cas, hauria de quedar clar a la persona que el respon que ho fa a títol personal. (Judith Fullana)

No convindria fer una pregunta sobre com valoren la utilitat i/o el procés d'avaluació? (Anna Ayuste)

(Veure Annex 11: Validació del qüestionari per part dels experts)

Com a resultat tenim dos models de qüestionari:

- **Qüestionari Q1:**
Per a la població endògena que ha participat en diferents moments del projecte.
Conté un full de presentació i 52 preguntes.
- **Qüestionari Q2:**
Per als tècnics, contractats pel grup i tècnics col·laboradors.
Conté un full de presentació i 38 preguntes.

(Veure Annex 12: Qüestionari consorciats i qüestionari tècnics)

9. APLICACIÓ DELS INSTRUMENTS

9.1 Observació com a participant:

És l'experiència viscuda per la investigadora al llarg de sis anys, bàsicament els quatre de Consorci i de LEADER.

Aquesta experiència és molt intensa en quant a temps dedicat, implicació personal i identificació amb el projecte en qüestió.

Les notes de camp han estat nombroses i continuades, tot i que trobem diferències en les diverses etapes. Per exemple, en la primera fase hi ha molts papers amb anotacions sense massa ordre: llistes, bases de dades, agenda, resums de reunions... En la segona fase, inici de la Fase B, trobem molts informes de Direcció, adreçats als consorciats o a la presidenta del grup, i en la darrera fase trobem més articles a revistes, notes de premsa, etc.

Tot aquest material ha estat d'una banda difícil d'analitzar, ja que són materials diferents, i d'altra banda fàcil, perquè és material propi i conegut, que ajuda a recordar el que s'ha viscut.

La recuperació del material tampoc ha estat gaire difícil: gairebé tot ho posseïa jo; però sí que s'han hagut de traduir arxius informàtics en diferents formats i netejar-los de virus. Algun material, però, s'ha perdut, sobretot els "papers" de les primeres trobades.

9.2 Observació de la documentació:

- El procés per obtenir els documents ha estat llarg i complicat. En primer lloc es van sol·licitar en un Ple de primers d'octubre de l'any 1999. Posteriorment van sol·licitar-se per escrit, seguint indicacions del secretari interventor, i vaig anar personalment a demanar-ho a una Junta Executiva. A continuació i després d'haver intentat parlar amb el president i el nou gerent sense èxit, vaig poder entrevistar-me amb el gerent del Consell Comarcal. No va ser fins al mes de juny que vaig aconseguir les fotocòpies de les actes i vaig poder consultar els registres i fer còpia dels documents.

9.2.1 En relació a l'anàlisi del registre:

- No se'm va permetre de fotocopiar els fulls dels llibres de registre, així que vaig procedir de la forma següent:
  - Primer, mirar els llibres i apuntar el núm. de registre, data de registre i tipus de document que m'interessava revisar.
  - Segon, fotocopiar tots els documents.
  - Tercer, revisar document per document i ampliar l'explicació apuntada en els quadres.
  - Quart, reflectir per escrit i exemplificant-los amb referències d'entrades o de sortides (exemple E-43 de 5 de febrer de 1998 o S-2 de 2 de gener del 1997) els aspectes més destacats.

- Els següents documents, que tenen relació amb el tràmit d'expedients particulars, no s'han fotocopiats ni revisats en ser pràcticament tots iguals:
  - Hi consten la primera notificació de manca de documentació, la primera aprovació i el primer contracte signat, que correspon a l'expedient núm. 1, de la Cooperativa Sant Jaume Apòstol d'Ulldemolins.
  - No hi consten totes les convocatòries de reunions: Plens, juntes i comissions, perquè aquest aspecte ja es tracta en l'anàlisi de les actes.
  - Sí que es comenten les primeres convocatòries de Plens on s'hi afegeix força documentació.
- Les entrades i sortides de la primera Fase, l'any 1996, estan menys ben organitzades que la resta (quan ja es disposa de secretari propi).
- En algun cas manca el document en paper, ressenyat en el llibre d'entrades o de sortides.
- En algun cas hi ha numeració repetida, i a principis d'any hi ha els documents mal numerats (continuant amb la numeració de l'any anterior).

9. Aplicació dels Instruments

- Cal apuntar que el registre el feien diferents persones, pràcticament tots els treballadors del Consorci, tot i que en principi era una tasca de l'administratiu (per a documentació diversa) i del secretari-interventor (per a la documentació oficial: convocatòries, expedients...).
- També cal apuntar que la data de registre no ha de coincidir exactament amb la data del document.

9.2.2 En relació a l'anàlisi de les actes:

- S'ha treballat sobre el material que ha facilitat el secretari-interventor, que són les actes aprovades de cada reunió.
- Tant en l'època del primer secretari com en la següent, les actes estan força ben documentades. Els informes de direcció hi són normalment íntegres, ja que jo mateixa facilitava el text ja transcrit a l'ordinador.
- Les actes hi són totes i la informació que hi consta sempre és:
  - La data
  - L'ordre del dia
  - Els assistents i/o absents
  - L'hora d'inici
  - El que s'informa, es comenta o es pregunta
  - Els acords presos
  - Normalment, l'hora en que finalitza la reunió
- En l'anàlisi de les actes de cada reunió: ple, junta o comissió, ja s'especifiquen les característiques o particularitats de cada tipus de reunió.

9.2.3 En relació a les fonts secundàries:

- Al llarg de la investigació s'han consultat les diferents fonts apuntades en el capítol anterior, però en el redactat de la investigació destaquen les referències als estudis de diagnosi, que s'utilitzen per analitzar el context i la mostra de població.
- Ja he comentat anteriorment que una dificultat important a l'hora d'analitzar aquests documents és la poca homogeneïtat en els indicadors estudiats i en les dates en què s'han recopilat els índexs. Aquest fet fa que a vegades sigui difícil de concretar amb seguretat un indicador numèric, en poder trobar fins i tot diferents xifres del mateix any en diferents estudis.

Les entitats que fan estudis en aquest sentit o de les que podem obtenir dades són:

- Institut Català d'Estadística
  - Oficina Comarcal del DARP a Falset. Ha estat en ocasions difícil obtenir-hi dades actualitzades dels agricultors de la comarca, per considerar-se dades confidencials.
  - Anuaris de Caixa Catalunya, força ben documentats.
  - WWW del Consell Comarcal del Priorat : www.priorat.org.
  - WWW de la Generalitat de Catalunya: www.gencat.es.
- El propi consorci va impulsar diferents estudis de diagnosi de la comarca:
- GUIU, E. *Proposta DIDOP* presentada al LEADER II 1994.
  - MATEOS, M. *Diagnosi de la Comarca. Estudi LEONARDO*. Consorci per al Desenvolupament del Priorat. 1997

9. Aplicació dels Instruments

- MARÍN SALDO, A. (1996) *Informe socioeconòmic del Priorat*. Associació per a l'Estudi i la Promoció del Desenvolupament Comunitari.

- I des del Consell Comarcal també se n'han realitzat:
  - VAQUÉ, J. *Estudi socioeconòmic*. Consell Comarcal del Priorat, 1997.

- A banda podem trobar-hi algun llibre:
  - MARGALEF, J. I TASIÀS, J. (1985), *El Priorat, Anàlisi d'una crisi productiva*. Caixa de Catalunya, Barcelona.

- I força dades a la premsa :
  - *La Vanguardia*
  - *El Punt Diari*
  - *El Diari de Tarragona*

9.3 El Qüestionari:

En primer lloc apuntarem quins han estat els subjectes a qui se'ls ha demanat de respondre el qüestionari i posteriorment quin ha estat el procés que s'ha seguit per facilitar el qüestionari i recuperar-lo completat.

9.3.1. La mostra:

Recordem que s'han confeccionat dos Qüestionaris Q1 pels consorciats i el Q2 pels tècnics.

Els Subjectes de la mostra del qüestionari Q1 són:

	S'ha subministrat	Han respost
1- Organismes de l'administració		
• Consell Comarcal	4 presidents del Consell Comarcal	3
• Ajuntaments	20 representants dels ajuntaments	12
2- Altres Organismes		
• Entitats financeres	2	2
• Sindicat agrícola. Unió de Pagesos	1	1
• Cooperatives agrícoles locals	9	7
• Consell Regulador del vi	1	1
• Empreses de la zona	12	6
• Associacions	7	5
TOTAL	52	32

Els subjectes de la mostra del qüestionari Q2 són:

	S'ha subministrat	Han respost
3- Tècnics contractats pel Grup:	5	5
4- Tècnics col·laboradors del Grup:	6	5
• Diputació de Tarragona. Servei d'assessorament econòmic.		

9. Aplicació dels Instruments

• Generalitat de Catalunya . Departament d'Indústria, comerç i turisme.		
• Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura Ramaderia, i Pesca. Oficina comarcal.		
• Tècnic ADL del Consell Comarcal		
• Tècnic arquitecte del Consell Comarcal		
5- Tècnics supervisors del programa	2	2
• Observatori LEADER Espanya. Antena a Catalunya. URV.		
• Avaluadors. Departament d'Economia Aplicada. UAB		
TOTAL	12	12

No s'ha passat el qüestionari a aquests altres participants exògens:

Organismes de l'administració:

- Comissió Europea DG VI
- Ministerio de Agricultura Ramaderia y Pesca
- Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura Ramaderia, i Pesca. Servei de Desenvolupament Rural.

Altres Organismes:

- Empresa Tragsatec. Observatori LEADER España.

- AIDL. Observatori LEADER Europeo.
- Asociación REDR. Red Española de Desarrollo Rural.

Tècnics que han estat puntualment col·laboradors del Grup:

- Unió de Pagesos. Europ Consultora Reus.
- REDESA. Centre de desenvolupament d'empreses. Reus.
- Escola de Capacitació Agrària Mas Bové de Constantí.

9.3.2 Administració del qüestionari Q1

El qüestionari Q1 pels subjectes endògens, bàsicament els consorciats, fou presentat al final del Ple Ordinari del Consell de Govern del Consorci del mes de febrer.

Aquest va ser el primer Ple en el qual no era jo la gerent. També va ser el ple on es va notificar i ratificar l'elecció del nou gerent després de dos mesos d'haver estat nomenat pel President.

Considero que va ser justament el darrer moment en que podia subministrar-se aquest qüestionari per avaluar el que havia estat el LEADER dels darrers 4 anys, doncs a partir del canvi de gerència (i també de President poc abans) les actuacions del consorci, la relació amb els consorciats i tot plegat, va canviar substancialment.

Prèviament s'havia informat al President i al secretari de la voluntat d'explicar i repartir el qüestionari en el Ple. Cal dir però, que el president va tancar l'acte i vaig haver de cridar per demanar als assistents que no marxessin, que els volia repartir quelcom.

9. Aplicació dels Instruments

Vaig explicar breument la intenció del qüestionari i el vaig donar personalment un per un, senyalant en una llista qui rebia el qüestionari per tal d'enviar o portar en ma el qüestionari als consorciats que no havien assistit al Ple.

El qüestionari anava grapat i dins d'una carpeta de plàstic. Es va dir que el podien retornar a la secretaria del consorci en els dies següents o que se'ls hi aniria a buscar a casa seva.

Als consorciats que no varen assistir al Ple se'ls va portar el qüestionari a casa o a la feina. En tres casos es va enviar per correu.

A banda dels consorciats, s'havia contemplat en la mostra Q1 als representants de les associacions de turisme, que varen participar força en els inicis i que també han estat beneficiàries del projecte (tot i no haver estat mai consorciades). És el cas del Centre d'Iniciatives Turístiques del Priorat, de l'Associació de Cases de Pagès i de l'Associació de Restauradors.

9.3.3 Resposta de la mostra Q1:

Diversos subjectes no han contestat tot hi que se'ls hi ha insistit. En tots els casos és gent que ha participat molt poc en el projecte. Destacaríem el cas del nou gerent (anteriorment representant per part d'un ajuntament) que tampoc no ha respost.

Aproximadament la meitat de la mostra que ha respost, va aproximar-se al consorci per tal de retornar l'enquesta (molts d'ells després d'algun recordatori via telèfon). L'altre meitat se'ls va anar a recollir a casa.

No varen contestar el qüestionari els següents representants:

Públics: Ajuntament de Bellmunt
Ajuntament de Pradell
Ajuntament de La Morera
Ajuntament de La Torre de Fontaubella

Privats: TABI (empresa de transports)
FALBAR S.A (Empresa tèxtil)
Patronat de turisme de Cornudella
Patronat de turisme de La Morera
Cooperativa Agrícola del Molar
Celler Capafons-Ossó
Clos i Terrasses Espanya (no es va localitzar al representant)
Iniciatives del Montsant
Centre d'Iniciatives Turístiques (no van entrar-se les dades, doncs es va rebre amb retard)

9.3.4 Administració del qüestionari Q2:

El qüestionari Q2 dirigit als tècnics, es va subministrar en ma als tècnics endògens - els del propi consorci i els del consell comarcal- i es va enviar per correu electrònic, correu postal o fax als tècnics exògens.

9. Aplicació dels Instruments

9.3.5 Resposta de la mostra Q2:

En aquest cas varen contestar tots els subjectes de la mostra, llevat d'un que tan sols havia participat com a substitut al final del projecte.

Finalment es va descartar de la mostra als tècnics participants d'administracions exògenes que han tingut participació en el projecte però que no han tingut un contacte continuat amb la zona i el grup, per considerar que el qüestionari no era apropiat per aquests casos.

10. TRACTAMENT DE LES DADES

Les dades es recullen i s'ordenen més o menys de forma sistemàtica durant tot el desenvolupament de l'acció.

- Tenim documents molt ben recollits i ordenats, com el Registre de documents amb les entrades i sortides, els llibres d'actes, etc.
- I d'altres ordenats en carpetes, dossiers... com els informes, material de treball en els grups, cintes, vídeos, etc.

A l'hora de fer l'anàlisi de tota la documentació i del material fruit de l'observació participant, s'intenta reunir i ordenar-ho tot en forma d'hipertext per fer més fàcil la seva consulta.

En el CD-ROM que s'incorpora a l'annex, es trobarà el material original o referència de tots els materials analitzats.

L'anàlisi de la documentació, del material resultant de l'observació participant i de les respostes al qüestionari es fa a partir del marc teòric que concretem en els quadres següents, que relacionen les variables que hem establert.

10. Tractament de les dades

Dimensions	Variables
1. Què	Quantitat Moments
2. Qui	Subjectes Quantitat
3. Com	Funció Tècniques aplicades Qualitat Dificultats i Incentius
4. Context	Territori geogràfic Població Activitat econòmica

10.1 Tractament de les dades. Quadres

Les dades de l'observació participant es tractaran a partir d'una cronologia dels fets i a partir dels quadres, que intenten ordenar i crear les variables de la investigació.

- Subjectes participants:

Subjectes	Tècnics	Administració	Collaboradors	Beneficiaris
Participants endògens	P1	P2	P3	P4
Participants exògens	P5	P6	P7	P8

Qualitat	Desenvolu pament ideològic	Buscar finançament	Preparar la proposta escrita	Implementar	Presa de decisiones	Implementació	Beneficis	Avaluació	Continuïtat
Passiva									
Donant informació Per consulta									
A partir d'incentius materials									
Funcional									
Interactiva									
"Auto mobilització"									

□ Quantitat:

Quantitat Nombre Pobles Sectors	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8
1. Desenvolupament ideològic								
2. Buscar finançament								
3. Sol·licitar finançament								
4. Implementar la proposta								
□ Presa de decisions								
□ Implementació								
□ Beneficis								
□ Avaluació								
5. Continuitat								

Quantitat	Plens	Junta Executiva	Comissió Tècnica	Altres
Nombre de reunions				
1. Desenvolupament ideològic				
2. Buscar finançament				
3. Sol·licitar finançament				
4. Implementar la proposta				
☐ Presa de decisions				
☐ Implementació				
☐ Beneficis				
☐ Avaluació				
5. Continuitat				

□ Funció:

Funció	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8
Normativa								
De control								
Presa de decisions								
Aportació de propostes								
Subjecte beneficiari								
Avaluador del procés								
Coneixements tècnics								
Difusió del projecte								

Funció	Desenvolupament ideològic	Buscar finançament	Sol·licitar finançament	Presa de decisions	Implementació	Beneficis	Avaluació	Continuïtat
Normativa								
De control								
Presa de decisions								
Aportació de propostes								
Subjecte beneficiari								
Avaluador del procés								
Coneixements tècnics								
Difusió del projecte								

Fases del projecte	Grau d'aplicació	Tècniques aplicades
		- Fonts secundaries: informes, fotografies, articles, llibres, premsa...
		- Entrevistes semiestructurades
		- Informadors clau
		- Grups de discussió
		- <i>Do-it-yourself</i>
		- <i>They do-it</i>
		- Anàlisi participativa de les fonts secundàries
		- Mapes i altres recursos visuals
		- Visites
		- Cronologies d'esdeveniments
		- Històries rurals
		- Calendaris de les estacions
		- Anàlisi de l'horari diari
		- Anàlisi de la comunitat
		- Diagrama de relacions, causa i efecte.
		- Diagrames de venn: per identificar individus i institucions en la comunitat
		- Identificar els subjectes o entitats més carismàtiques
		- Anàlisi de les diferències
		- Matrius de dades
		- Estimacions i qualificacions utilitzant judicis locals
		- Preguntes clau
		- Històries, estudis de cas
		- Contractes de grup
		- Anàlisi i presentacions visuals
		- Planificació participativa, implementació i quadres econòmics
		- Grups de discussió i " <i>brainstorming</i> ":
		- Petits protocols per obtenir dades concretes

Dificultats	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8
• Factors biològics i físics								
• Factors econòmics								
• Factors polítics								
• Factors socials								
• Factors culturals								
• Factors històrics								
◆ Nivell tecnològic								
◆ Requisits dels recursos per ser beneficiari								
◆ Estructura dels beneficis								
◆ Relacions entre programes								
◆ Flexibilitat del programa								
◆ Accés a l'administració								
◆ Cobertura administrativa								

Dificultats	Desenvolupament ideològic	Buscar finançament	Sollicitar finançament	Presa de decisions	Implementació	Beneficis	Avaluació	Continuïtat
◆ Flexibilitat del programa								
◆ Accés a l'administració								
◆ Cobertura administrativa								

10. Tractament de les dades

10.2 Tractament informàtic de les dades del qüestionari

Les dades del qüestionari s'entraran en un full de càlcul utilitzant el programa Excel de Microsoft. Posteriorment s'utilitzarà el programa StatBox¹ que funciona a partir de l'Excel, per obtenir els percentatges, els gràfics i els quadres producte del creuament de les variables.

StatBox © 1995-1997

Grimmer Logiciels Version 2.1

34 bis rue de Dunkerque 75010 Paris

Tel. 33 0142809337

A l'inici vaig crear el full de càlcul posant cada pregunta i cada resposta possible en una fila, i cada subjecte en una columna. Després va caldre canviar l'entrada de les dades per adaptar-ho als requisits del programa StatBox.

Aquest programa precisa d'un full amb totes les preguntes i respostes possibles, ordenades en les files de la primera columna i deixant una fila d'espai entre pregunta i pregunta, tal com mostra la taula següent:

---

¹ Aquest programa l'havia utilitzat per fer el tractament de les dades de l'enquesta sobre la Pluriactivitat -de 250 preguntes a 80 subjectes- dins del programa LEONARDO, en què vèrem participar com a "partners" de l'Escola de Formació Agrícola de Florac, França.

Q0 NÚMERO D'ENQUESTA
Q1 ASSENYALI EL SEU GRUP D'EDAT
de 16-25 anys
de 26-35 anys
de 36-45 anys
de 46-55 anys
de 56-65 anys
més de 65 anys
Q2 ASSENYALI EL GÈNERE
Home
Dona

Les dades de les respostes s'han de posar en un altre full. Les respostes a cada pregunta -o cada tipus de resposta- ocuparan una columna i cada subjecte ocuparà una fila.

Q0-	Q1-	Q2-
1	3	1
2	3	1
3	4	1
4	4	1
5	4	1

En tenir diferents tipus de preguntes i respostes, ha estat més fàcil distingir diferents arxius de dades EXCEL:

1. Tractament de les preguntes que tenen una sola resposta:

Nom de l'arxiu EXCEL: preparació statbox

Nom dels fulls de càlcul: preguntes a
dades a

10. Tractament de les dades

Després representem en un gràfic cada indicador: edat, gènere, treball...

En algun cas podem reunir en un sol full les respostes a diverses preguntes: les relacionades amb interessos, les relacionades amb mancances...

LIMITACIONS DEL PROJECTE LEADER.		
MANCA DE FORMACIÓ		
Molt	4	16,67%
Bastant	12	50,00%
Poc	6	25,00%
Gens	2	8,33%
Total respostes	24	100,00%

2. Tractament de les preguntes que tenen més d'una resposta:

Nom de l'arxiu EXCEL : preparació

Nom dels fulls de càlcul : preguntes v
respostes v

S'ha confeccionat un quadre creuant cada individu amb totes les seves respostes, per a cada pregunta.

NÚMERO D'ENQUESTA	Alcalde	Secretari	President	Tresorer	Altres	Total
1	1					1
2	1		1			2
3						0
4					1	1

Els quadres que es presenten són: subjectes/entitats, subjectes-entitats, subjectes-càrrec, subjectes-feina, subjectes-preparació, subjectes-execució, subjectes-avaluació, participació-reunions, aspectes a treballar.

3. Tractament de les preguntes obertes que no es poden quantificar i que tenen resposta de text escrit.

Nom de l'arxiu EXCEL: preparació escrit
 Nom dels fulls de càlcul: Grup sectorial
 Com ha participat en cada fase
 Entitats que hi han participat
 Persones
 Dificultats
 Positius
 (...)

En cada full es fa una taula on podem visualitzar les diferents respostes de cada subjecte. Aquestes respostes s'hauran d'analitzar qualitativament.

10. Tractament de les dades

Quines han estat les principals dificultats del projecte LEADER?

NÚMERO D'ENQUESTA (subjecte)	1	2	3
1	Les relacions amb l'administració autonòmica		
2	Definició de polítiques i estratègies inicials	Inseguretats pressupostària i manca de recursos	Irresponsabilitat de les administracions superiors (DARP)
3	Polítics negatius	Un inici difícil	Un final estressant

4. Tractament de les variables que es creuen amb d'altres:

S'ha considerat oportú de creuar alguns indicadors amb l'indicador públic-privat.

Es crea una nova variable (la Q13-B) a partir de les respostes a la pregunta 13:

Q13- A QUINA ENTITAT REPRESENTAVA?
Ajuntaments o Consell Comarcal
Empresa agrícola
Cooperativa local agrícola
Empresa turística

Empresa de servei o indústria
Associació
Sindicat Agrícola
Altres
Q13B GRUP
Públic
Privat

Aquest nou indicador el creuem amb les preguntes-indicadors corresponents a:

2- Moments de la participació:

Q15, Ajudes

Q16, Preparació

Q18, Execució

Q20 Avaluació

6- Tècniques aplicades:

Q26 Interès

7- Dificultats:

Q27 Ha faltat

10. Tractament de les dades

Nom de l'arxiu EXCEL: preparació creuat

Ha trobat a faltar més trobades amb el seu sector d'activitat?

GRUP	Molt	Bastant	Poc	Gens
públic	4	2	2	4
privat	2	9	1	8
Total	6	11	3	12

5. Per acabar fem un arxiu per creuar algunes preguntes de varies respostes, corresponents a la variable funció, amb els mateixos grups (públic-privat).

- Nom de l'arxiu EXCEL: creuat-grups

Q17 funcions en la preparació

Q21 funcions en l'avaluació

Q23 funcions en l'avaluació

Q9 entitats

Vaig participar...

NÚMERO D'ENQUESTA	En grups de discussió i reunions	En la difusió del projecte	Aportant recursos	Beneficiant-me d'una ajuda	Altres funcions	Total
Total privats	12	1	2	5	1	21
Total públics	9	3	4	4	1	21

Amb les dades del qüestionari dels tècnics s'han confeccionat tres arxius EXCEL:

- Dades simple
- Dades múltiple resposta
- Dades escrites

En aquest cas, en comptar amb pocs subjectes, no s'han creuat les variables informàticament ni tampoc s'han fet subgrups.

10.3 Tractament de les dades d'observació dels documents:

VARIABLES	2. Subjectes	2. Moments de la participació	4. Qualitat	5- Quantitat	6- Funció	7- Tècniques aplicades	8- Dificultats
Registre d'entrada: Cartes, convocatòries de reunions, informacions d'altres entitats, documents administratius	Participants: endògens, exògens	Calendari de reunions, participants i objecte de la reunió Activitats que es van realitzant	Aportacions	Freqüència de reunions o trobades dins del projecte Subjectes beneficiaris...	Reclamació d'informacions		
Registre de sortida: Cartes, convocatòries de reunions, informacions cap a les entitats, documents administratius	Participants: endògens, exògens	Calendari de reunions, participants i objecte de la reunió Activitats que es van realitzant Notificacions als beneficiaris. Convocatories per la presa d'acords.	Demandes d'informació que s'han realitzat....	Freqüència de reunions o trobades dins del projecte Nº de subjectes convocats	Demandes realitzades als subjectes: endògens i exògens		Conflictes que s'han produït amb persones o entitats
Estudis formals, avaluacions del projecte....	Tipologia dels subjectes			Altres indicadors valoratius dels efectes del programa.	Informe: UAB, Informe:URV Avaluació del procés		Informe MAPA
Actes de reunions: . Comissió . Junta . Plens	Consortciats i tècnics participants en les diferents reunions		Temes tractats, intervencions				

11. RESULTATS

11.1. Resultats de l'observació com a participant

El camp¹ de la investigació és la comarca del Priorat (context físic), les seves entitats i població (context social) en els anys 1996 a 1999.

L'investigador s'integra en la situació estudiada, viu a la comarca del Priorat (context) al llarg de tot el període estudiat 1996-1999, participa de la vida social de la comarca, festes, trobades... i forma part de l'entitat principal estudiada amb el càrrec de director executiu.

Manté una relació professional amb els subjectes de la investigació i a la vegada personal en molts de casos.

En la primera etapa de definició de la investigació es fa ús de les coneixences personals. El contacte i els intercanvis d'impressions amb les persones i el context és el que motiva l'inici de la investigació.

Goetz i LeCompte (1984) ho anomenen “*vagabundejar*”:

“Procés per iniciar els contactes informals de cara a obtenir una representació viscuda de la població que serà objecte d'estudi.”

---

¹ Definim el “camp” com el context físic i social on tenen lloc els fenòmens objecte de la investigació.

11. Resultats

Per realitzar el reconeixement del marc i l'entorn d'estudi, es contacta amb el màxim de gent, es realitzen visites, es realitzen diverses entrevistes no estructurades i 10 entrevistes estructurades, amb la intenció de recollir el màxim d'informació.

Posteriorment es faran entrevistes amb diferents autoritats locals per tal d'informar-los de la intenció de la investigació.

L'accés al camp s'inicia formalment uns divuit mesos abans de l'aprovació del projecte LEADER II.

Distingim les següents figures que col·laboren des del camp, en diferents rols (segons la classificació de Rodríguez i Gil 1996:130):

Coneguts:

a) Els porters.	Joan Reig	Ajuden en l'accés de l'investigador al camp	35-40 anys Falset Llicenciat Tècnic antic treballador al Consell Comarcal
a) Informadors clau	Carme Simó	Tenen accés a la informació més important sobre les activitats de la comunitat, grup o institució.	45-50 anys Bellmunt Estudis bàsics Pagesa Participant en entitats culturals de la comarca
b) Tractants d'estranyers	Montse Bargalló	Introdueix l'investigador en el camp, ajuda a conèixer les altres persones del grup, fa les presentacions, descripcions, i ens condueix fins als llocs	35-40 anys Porrera Estudis bàsics A l'atur

	Eduard Duran		35-40 anys Porrera Estudis bàsics Pagès
	Josep Grau		40-45 anys Porrera Estudis bàsics Pagès
c) Col·laboradors o informadors ajudants	Ricard Pasanau	Persones disposades a col·laborar	40-45 anys Poboleda Llicenciat Tècnic, docent i vitivinicultor

Alguns tècnics experts en desenvolupament varen tenir un paper d'assessors o col·laboradors informals en la primera fase de la preparació el projecte:

	CIDEM	Professor d'un curs de postgrau que realitzo en aquell moment (curs 93-94). M'ajuda en una primera definició del projecte, a donar-li el sentit "integral", i m'anima a presentar-lo a la convocatòria LEADER II
Carles Riera Josep Maria Navarro	Associació per l'Estudi i Promoció del Desenvolupament Sociocomunitari	Orienten en relació als passos a seguir en l'inici de la concreció del projecte, sobretot en quant al tractament amb les institucions i els polítics
Francesc Busquets	Consell comarcal	Proporciona dades estadístiques i dels recursos existents a la comarca

11. Resultats

Persones de l'administració i polítics que podríem considerar entre "tractants d'estrany" i "porters":

Salustià Alvarez	Consell Regulador Denominació d'Origen Priorat. Alcalde de Porrera PSC	Representant "polític" en la primera proposta de projecte que es presenta al DARP. Ajuda a fer contactes i a promocionar la "idea"
Joan Vallvé	Eurodiputat CDC Descendent del Priorat	S'interessa pel projecte i en fa un seguiment "en la fase d'aprovació" i també durant tota la implementació
Jaume Domenech	Alcalde entrant a Falset Grup FIC	Figura "política" que ajuda a posar en marxa el projecte

En preparar l'accés al camp hem de prendre tres decisions:

- Amb qui es contacta
- Com iniciem el contacte
- Com mantenim el contacte

Inicialment s'intenta contactar amb el màxim de gent i representativitat.

El contacte s'inicia normalment anant a trobar la gent en el seu lloc de treball o domicili.

En els inicis els contactes són continuats, amb visites i moltes trucades telefòniques.

Un cop iniciat el projecte els contactes amb les persones que han facilitat l'accés al camp es dilueixen força. Podríem buscar l'explicació en la forta tensió política que viu la comarca en aquell moment, o també en un intent de cercar més neutralitat.

La selecció dels informants és deliberada i intencionada sempre. Les persones són escollides un a un d'acord amb el contingut de la investigació en cada moment.

11.1.1. Cronologia de fets del projecte de desenvolupament

1) Desenvolupament ideològic de la proposta:

CURS 1992-1994	<ul style="list-style-type: none"> - Curso el Doctorat d' Investigació en l'Educació de Persones Adultes, al Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona. - Elaboro el projecte de tesi "Dinamització de la població en una zona rural".
Estiu 1993	<ul style="list-style-type: none"> - Realitzo 10 entrevistes estructurades a 5 homes i 5 dones de Porrera. Franges d'edat: 20-25, 25-30, 30-35, 35-40, 40-45, on es demana pels seus temes d'interès, informacions que desitjarien rebre, formació que necessiten...
CURS 1993-1994	<ul style="list-style-type: none"> - Realitzo un curs de "Desenvolupament Local i Elaboració de Plans Estratègics". Fundació Pro-Penedès a Vilafranca del Penedès.² - Visito i m'entrevisto diverses vegades amb els responsables de l'Associació per al Desenvolupament Sociocomunitari, a Barcelona. - Realitzo lectures de projectes de desenvolupament sociocomunitari a l'estat espanyol. - Visito en Centre d'Informació Europea a la Universitat Autònoma de Barcelona i faig un recull d'informació.

² Posteriorment es convertirà en un Postgrau de Desenvolupament al Palau de les Heures, Universitat de Barcelona

2) Buscar finançament:

GENER 1994	- Presento el projecte de tesi al president de la Denominació d'Origen Priorat i alcalde de Porrera (en Salustià Alvarez).
MARÇ 1994	- Intento desxifrar quina institució pot donar ajuda econòmica a un projecte com el meu. - Presentem (en Salustià Alvarez i jo) el projecte al Sr. Fuster, Cap de la Secció de Desenvolupament Rural del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.
MAIG 1994	- M'entrevisto amb tècnics del Consell Comarcal i intento aconseguir entrevista amb el gerent del consell, però no se'm concedeix. - Busco posar-me en contacte amb persones i entitats "actives" a la comarca.

3) Preparar proposta escrita del projecte, per sol·licitar finançament:

<p>JUNY, JULIOL I AGOST 1994</p>	<ul style="list-style-type: none"> - El 14 de juny del 1994 surt la Comunicació de la UE LEADER II als Estats Membres.³ - Animada per les persones de les ONGs amb les quals he tingut contactes preparo la sol·licitud al LEADER II per la zona Denominació d'Origen Priorat (DO). <p>La tria de la zona DO, i no de la comarca, com a territori d'actuació és deguda a:</p> <ul style="list-style-type: none"> - El millor coneixement que tinc d'aquesta zona, - L'existència d'una identitat territorial sentida, en aquesta zona, - Una potencialitat comuna en l'explotació d'un producte agrícola, - La falta de confiança que es detecta cap a les entitats d'àmbit comarcal per part de la població, - I la poca resposta que rebo per part del Consell Comarcal. <ul style="list-style-type: none"> - Faig visites i xerrades als nou pobles de la DO. - Recullo més de 20 signatures d'entitats (ajuntaments, cooperatives i associacions culturals dels pobles), que donen suport al projecte.
--	--

³ Veure Annex 14

11. Resultats

Finals d'AGOST 1994	<ul style="list-style-type: none"> - Reunió al Consell Comarcal. D'una banda quatre representants del projecte LEADER de la DO i d'altre el gerent del Consell Comarcal, senyor Enric Anguera i altres dos alcaldes de la comarca. - Reunió amb els representants a la zona d'Unió de Pagesos. - Presentació de la sol·licitud al LEADER II per la zona Denominació d'Origen Priorat⁴
SETEMBRE, OCTUBRE 1994	<ul style="list-style-type: none"> - Demano entrevista i presento el projecte a:<ul style="list-style-type: none"> - Director de l' Institut Català del Vi, INCAVI - Comissionat d'Universitats. Dr. Laporte. - Comissionat d'Assumptes Externs. Sr. Vallvé (Ex Conseller d'Agricultura)

---

⁴ Veure Annex 15

4) Implementació de la proposta. Cronologia del LEADER II al Priorat. Fase a:

JUNY - JULIOL 1995	<ul style="list-style-type: none"> - Eleccions municipals - Nova configuració del Consell Comarcal - Elecció de president CDC - Dimissió de president CDC - Elecció d'un president d' UDC i nou gerent
SETEMBRE - OCTUBRE 1995	<ul style="list-style-type: none"> - Reunió amb el nou alcalde de Falset (FIC) i posteriorment reunió amb el nou president del Consell Comarcal (UDC) - Reunió al DARP i aprovació d'una proposta unificada per realitzar la FASE A del LEADER II a la comarca del Priorat. - Treball amb els tècnic en Desenvolupament econòmic del Consell Comarcal, per elaborar una proposta conjunta. - Es publica en el DOG l'inici del LEADER II a Catalunya i al Priorat⁵. - Aprovació unànime del Ple del Consell Comarcal de crear el Consorci per al Desenvolupament del Priorat. - Elaboració dels estatuts, amb el secretari del Consell Comarcal.⁶ - Aprovació dels estatuts del Consorci pel Ple del Consell Comarcal - Vist-i-plau dels estatuts del Consorci pel Consell Regulador DO Priorat

⁵ Veure Annex 16

⁶ Veure Annex 17

11. Resultats

NOVEMBRE 1995	<ul style="list-style-type: none"> - Es dona informació sobre el projecte en un despatx del Consell Comarcal. - Xerrades als pobles de la comarca. - Recepció de sol·licituds de consorciació.
DESEMBRE 1995	<ul style="list-style-type: none"> - Esclata "El cas Priorat".⁷ - El 14 de desembre l'actual gerent, amb el suport del president de UDC i els Consellers de la FIC, presenta a la fiscalia de Tarragona la documentació sobre les irregularitats detectades en el Consell. "La Història pública del Cas Priorat comença el 16 de desembre en què apareixen les primeres notícies als mitjans de comunicació"⁸ - Dia 16 de desembre 1995, creació del Consorci per al Desenvolupament del Priorat format per:<ul style="list-style-type: none"> - 19 Ajuntaments - 1 Consell Comarcal - 22 entitats privades - Primer Ple Ordinari del Consorci:<ul style="list-style-type: none"> - Aprovació del pressupost del 1996 de 10.000.000 pts - Se'm nomena Directora Executiva. La Tresoreria i la secretaria-intervenció les realitzaran les mateixes persones que fan aquestes uncions en el Consell Comarcal, Anna Soldevila i Artur Gonzalez.

⁷ Veure dossier de premsa.

⁸ Veure "SOS Priorat. Sumari d'un consell Comarcal" de Natàlia Borbonès. Edicions Cossetània. 1999 plana 107, plana 32, plana 110.

<p>GENER - FEBRER 1996</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Segon Ple Ordinari del Consorci: <ul style="list-style-type: none"> - Aprovació de les propostes per a la realització del Diagnòstic Comarcal - Aprovació de les Normes de Règim Intern - L'oficina del Consorci se situa formalment en les dependències del Consell Comarcal (<i>en 3 mesos canviaré 3 vegades de despatx</i>). - S'inicien les reunions per grups sectorials per tal de fer la sensibilització i confeccionar un diagnòstic participatiu. - M'entrevisto individualment amb cada representant al Consorci, per tal de presentar-me, informar del tema LEADER i llimar possibles suspicàcies respecte a temes polítics. <i>(Amb algun dels representants és la primera i darrera vegada que hi parlo).</i> - Comença a col·laborar com a administrativa en el Consorci Teresa González, que ve del Consell Comarcal. - Cada mes el Consell Comarcal treu un Butlletí amb notícies. El Consorci escriu una plana d'informació en cada número.⁹ - Es realitza un programa de ràdio setmanal de 20' a Ràdio Municipal Falset. - L'Associació Catalana de Municipis, ACM organitza un curs pels gerents i tècnics dels LEADER a Catalunya. Assistim al curs el ADL del Consell i jo mateixa. És allí on tenim un primer contacte amb els altres grups LEADER de Catalunya (Garrotxa, la Conca de Barberà, El Massís dels Ports...).
--------------------------------	---

⁹ Veure Annex 18

MARÇ 1996	<ul style="list-style-type: none"> - Els consorciats privats inicien l' ingrés de la seva quota de consorciació que s'ha establert en 100.000 pts. - El Consell Comarcal fa una aportació de 1.000.000 pts als comptes del Consorci, corresponen al primer any. - Tercer Ple Ordinari del Consorci:<ul style="list-style-type: none"> - Informació de despeses de material informàtic i personal - Sol·licitud de consorciació per part del Consell Regulador DO Priorat - Es nomena vice-president del Consorci al President del Consell Regulador DO Priorat - Publicació al DOG i al BOP de la constitució del Consorci. - Continuen les reunions per grups sectorials, aproximadament una al mes, on es van debatent els problemes, possibilitats i actuacions que s'haurien de realitzar per cada sector.
---------------------	--

ABRIL 1996	<ul style="list-style-type: none"> - Es nomenen els col·laboradors per realitzar les tasques d'assessorament als empresaris: - SECTOR EMPRESA RedeSA (Viver d'empreses de Reus) i Joan Vaqué (Consell Comarcal Priorat) - SECTOR TURISME a Salvador Anton (URV) i Rafel López (URV) - SECTOR AGRÍCOLA OLI i SECTOR D'ARTESANIA a Jaume Civit (Tècnic d'Unió de Pagesos) - SECTOR AGRÍCOLA VI a Joan Farreres (Ceimp. Camp Joliu) - SECTOR FORMACIÓ I DINAMITZACIÓ CULTURAL a Eulàlia Guiu (Directora Consorci i docent a l'UAB) - Els assessors dediquen un dia a la setmana a atendre els promotors que ho desitgin, per tal d'orientar-los de cara a futurs projectes empresarials.
------------	--

11. Resultats

MAIG 1996	<ul style="list-style-type: none"> - Ple del Consorci actualment format per:<ul style="list-style-type: none"> - 27 consorciats privats - 21 consorciats d'administració pública - Sol·licitud de NIF pel Consorci i núm. de registre d'entitats al Departament de Governació (<i>Aquest darrer tràmit resultarà extremadament lent</i>). - Compte corrent a Caixa Tarragona i Caixa de Pensions, amb NIF propi. - Des de febrer que es demana certificat del Pressupost i nombre d'habitants als ajuntaments, per tal d'establir el quadre d'aportacions per part de cada entitat municipal. Es confecciona un quadre d'aportacions municipals que es presenta en el ple i s'envia per correu. Es dona un termini de reclamacions. - A partir d'unes Jornades a Mas Sedó, Reus, inicio contactes amb el Centre de Formació de Florac, França (<i>Posteriorment col·laborarem com a socis en la realització d'una acció en el programa LEONARDO</i>).
JUNY 1996	<ul style="list-style-type: none"> - Jornades de Sensibilització a Falset: Jornades organitzades pel Consorci, al llarg d'una setmana es realitzen a l'Ajuntament de Falset. Cada dia hi ha la presentació de 4 o 5 experiències empresarials, d'un dels sectors d'activitat que s'han treballat i, posteriorment, taula rodona amb participació dels assistents.¹⁰

¹⁰ Veure programa a l'Annex 19

JULIOL 1996	<ul style="list-style-type: none"> - Ple del consorci. - Recepció d'avantprojectes d'inversió previstos per als propers tres anys. - Reunions conjuntes del tècnics-assessors per definir les estratègies globals de la Fase B del LEADER II al Priorat¹¹. - Presentació pública del que ha estat la FASE A del LEADER II al Priorat. <p>Es presenten en plafons a la paret els resultats del diagnòstic participatiu i els avantprojectes presentats per cada poble. Es convida a la premsa.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Es reparteix i recull un qüestionari d'avaluació de la FASE A¹². - Reunió dels grups LEADER de Catalunya a la seu del Consell Comarcal a Montblanc, convocats per l'ACM que ens presenta uns estatuts per crear una Associació de Grups LEADER a Catalunya.
AGOST 1996	<ul style="list-style-type: none"> - Ple del Consorci: <ul style="list-style-type: none"> - Aprovació de les estratègies, les accions prioritàries i els requisits dels projectes a subvencionar en la FASE B. - Presentació de la documentació al DARP per optar a la Fase B.
SETEMBRE 1996	<ul style="list-style-type: none"> - Es confeccionen unes orientacions per presentar els projectes subvencionables al LEADER II¹³

¹¹ Veure documentació a l'Annex 20

¹² Veure resultats a l'Annex 21

¹³ Veure documentació a l'Annex 22

Implementació de la proposta.

□ Fase B:

<p>OCTUBRE 1996</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Es realitzen un munt de tràmits amb el Departament de Governació a Barcelona, per tal que es registri el consorci com entitat. <p>Finalment s'acaba fent una reunió conjunta a Barcelona.</p> - Signatura del conveni per a la realització de la FASE B del LEADER II. <p>A la Delegació del DARP a Tarragona es reuneixen els cinc grups LEADER de la província de Tarragona.</p> <p><i>(Amb algun gerent amb qui parlo, coincidim a considerar que la signatura del conveni és precipitada i els punts del conveni poc clars, sobretot els econòmics. Aquesta confusió sobre els aspectes econòmics del programa perdurarà al llarg de tota l'execució).</i></p> - El final de l'any és una etapa de presses en la qual cal aprovar un seguit de qüestions importants, sense quasi assessorament i quan el Consell Comarcal torna a patir un període molt crític.
<p>NOVEMBRE 1996</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ple de Consorci. - En el si del Ple del Consorci es creen set grups: <ul style="list-style-type: none"> - 3 grups entre els representants públics: <ul style="list-style-type: none"> - pobles de la zona nord - pobles de la zona centre - pobles de la zona sud - 4 grups entre els representants privats: <ul style="list-style-type: none"> - Agricultura vi - Agricultura oli - Turisme

	<p>- Altres empreses</p> <p>Cada grup escull un representant (el qual formarà part posteriorment de la Junta Executiva, juntament amb el president).</p>
DESEMBRE 1996	<p>Ple presidit per Manel Miralves:</p> <p>- S'aproven les Bases Reguladores de les Ajudes LEADER¹⁴ al Priorat i els barems per puntuar els projectes.</p>

---

¹⁴ Veure Annex 23

<p>GENER- ABRIL 1997</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Període de baixa maternal de la direcció. - Moció de Censura al Consell Comarcal. Cessa el President de UDC. - Canvi de Presidència al Consell Comarcal i al Consorci. Entra Roser Vives, alcaldessa del Masroig, independent inscrita a llista de CDC. - Es reclamen a tresoreria i a intervenció diversos informes. - Es configura la Comissió Tècnica, a partir de propostes que realitzen la presidència, la vicepresidència, la gerència del Consell Comarcal, etc. <ul style="list-style-type: none"> - 2 tècnics del consell comarcal - 1 de la Diputació - 1 de la DG de Turisme - 1 de l'oficina comarcal del DARP - Plantejo a la presidenta la necessitat de contractar un secretari i un tresorer, com a personal propi del Consorci. - Es demana tota la documentació que té el Consell i és del Consorci. - En aquest període no es realitza quasi res pel que fa a la dinamització. Hi ha força confusió respecte als aspectes polítics de la comarca i també respecte a la implementació de la Fase B del LEADER II. Ambdues qüestions, sumades a la meva poca activitat, ja que estic en baixa maternal, farà que es produeixi un refredament i distanciament amb els promotors i entitats que havien col·laborat al llarg de la Fase A.
------------------------------	---

ABRIL 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Primera Junta Executiva amb els representants escollits per cada sector. - Primera reunió amb els tècnics de la comissió tècnica. - Inici del projecte Leonardo, sobre la pluriactivitat. Reunió a Montpel·lier. - Reunió amb el DARP a Barcelona per repassar els temes actuals.
MAIG 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Es realitza la selecció de personal per contractar un tècnic en economia que s'ocupi de la tresoreria del Consorci. Es contracta Laura Masip. - Es cerca un secretari-interventor i es contracta Juan Carles Lacueva.
JUNY 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Dossier Diagnòstic Comarcal, pel programa LEONARDO.
JULIOL 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Iniciem la recepció de sol·licituds al LEADER II. Els primers a presentar són els que tenen inversions de finals del 1996. Cal realitzar força propaganda per tal que els promotors presentin projectes. - Comissió on es valoren els primers expedients.
AGOST 1997	<ul style="list-style-type: none"> - S'inicien els tràmits administratius de reclamació de documentació de les sol·licituds presentades. - Rebem fortes crítiques: pel procés de reclamació, per les dates en què es fa, per la documentació que es requereix (permís d'obres, llicència d'activitats classificades...).

11. Resultats

SETEMBRE 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Es publica al BOPT el Reglament Orgànic del Consorci, en espera de modificar els estatuts del consorci. - Rebem la primera queixa formal en requerir a l'empresa FALBAR (empresa tèxtil de 200 treballadors a Falset) que justifiqui la inclusió de la seva petició en el LEADER. La queixa la formula l'Ajuntament de Falset a través d'una carta dirigida al Consorci. - Hi ha també força nervis per part de la nova presidenta.
OCTUBRE 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Assistència a la comissió de govern del Consell Comarcal del dia 6-11-97, on es planteja la realització del programa LEONARDO i el pagament de la quota anual del Consell Comarcal al Consorci. - Hi ha molta discussió sobre les Bases Reguladores de les Ajudes. Si són massa restrictives, si cal ampliar-les... El sector públic, ajuntaments i Consell Comarcal volen incloure en el LEADER obres d'infraestructures (com es ara un polígon de sòl industrial a Falset, instal·lació de gas ciutat a la comarca...). D'altra banda les empreses de serveis, que no han estat capaces de fixar durant la fase A una estratègia clara per al seu sector, intenten presentar sol·licituds per comprar maquinària, elements de transport, etc., inversions que són difícilment auxiliables en el LEADER.

NOVEMBRE 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Reunió, durant tres dies, de grups LEADERs Europeus a Brusselles. És on coneixem una mica el que s'està fent a altres zones d'Europa i també l'Observatori Europeu (encarregat a l'empresa-consultoria francesa AEIDL¹⁵) que organitza un sopar-festa per a tots els participants (uns 600 grups). - Conec algú dels grups d'Aragó i la responsable de la <i>Red Aragonesa</i>. - Els grups de Catalunya parlarem de crear una Xarxa de Grups a Catalunya (sense la ACM).
DESEMBRE 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Es concedeix a TRANSATEG (empresa mixta, amb participació del MAPA) el que s'anomena el <i>Observatorio LEADER Español</i>.
GENER 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Després de força discussió s'aprova per acord en el Ple del Consorci, una petita ampliació de les bases. (Es tem que no es rebin prou sollicituds per cobrir el pressupost LEADER). - Primera notificació definitiva d'ajuda LEADER a la Cooperativa d'Ulldemolins. - Curs del sector turisme.
FEBRER 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Visita al Priorat del DG d'Estructures Agràries, del DARP, per discutir l'aplicació de la normativa LEADER II, l'ampliació de les Bases d'Ajuda, etc. <p>(Ens reunim a la seu del Consell Comarcal, la presidenta, la Junta Executiva, els tècnics del Consorci i els tècnics del DARP. El DG, Sr. Juanola, defensa que les Estratègies han estat ben definides i no cal modificar res).</p>
MARÇ 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Domini i servidor Web del Consorci. Iniciem la confecció de les primeres planes Web del Consorci. - Collocació de 3 Cartells LEADER a les entrades de la comarca.

¹⁵ Veure Annex 24

11. Resultats

ABRIL 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Trobada de Grups LEADER Catalunya a Poblet, amb el President de la Generalitat. Cada grup fa un estand amb els seus productes i una petita explicació del que és el LEADER a la seva zona. Editem el primer tríptic explicatiu del LEADER i el Consorci.¹⁶ - Impulsat pel Consorci, es lloga un estand conjunt a la Fira Internacional de l'Oli a ExpoReus entre totes les cooperatives del Priorat productores d'oli. (En aquest moment, i amb menys d'un any, totes les cooperatives a excepció de la del Molar, fan embotellat amb ampolla de vidre d'un litre).
MAIG 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Es realitza a l'IES de Falset un curs d'Internet. Hi ha dos grups, un per a gent del sector turístic i l'altre per a persones de cooperatives agrícoles o cellers. - Presentació i contrast amb els participants dels resultats de les Enquestes Leonardo al Priorat. Aquest acte es realitza al IES de Falset.¹⁷
JUNY 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Seminari Leonardo a Mas de'n Frares. El Molar, Priorat. El Seminari és d'una setmana, amb assistència de dues persones de Portugal, cinc de França i tres del Priorat. - Encara hi ha tres ajuntaments : La Vilella Alta, La Torre de Fontaubella i Poboleda, que no han pagat l'aportació corresponent a la consorciació. - Iniciem el PLA BOTIGUES. Es tracta de definir una estratègia per augmentar la venda dels productes locals en les botigues de la comarca.¹⁸

¹⁶ Veure Annex 25

¹⁷ Veure imatges vídeo

JULIOL 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Canvi de Presidència al Consell Comarcal i al Consorci. El nou president serà en Salustià Alvarez del PSC (president de la DO Priorat i alcalde de Porrera).
AGOST 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Participo en unes Jornades que organitza el Grup LEADER de Valle del Esse-Entrecabos a Astúries¹⁹. És la primera vegada que visito un altre Grup LEADER i conec els seus projectes. <p>En aquestes Jornades participo explicant l'experiència al Priorat. Conec altres grups de l'estat i algun membre de la Junta de <i>la Red Española de Desarrollo Rural</i>, REDR.</p>
SETEMBRE 1998	<ul style="list-style-type: none"> - Darrer Seminari LEONARDO al Alenteixo, Portugal. <p>És la trobada per posar en comú els resultats de les tres zones i fer-ne una anàlisi conjunta. La reflexió conjunta és molt interessant. Visitem també la zona, les seves cooperatives i coneixem els seus "agents".</p> <ul style="list-style-type: none"> - Assistència al <i>Comité Nacional de Seguimiento</i> convocat pel MAPA a Madrid.

¹⁸ Veure documentació Annex 26

¹⁹ Veure publicació premsa Annex 27

11. Resultats

<p>OCTUBRE 1998</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Reunió amb els comerços de la comarca per discutir el PLA BOTIGUES, que vol endegar el Consorci; decidim fer un dossier amb els productes, un logo identificatiu i promoure punts de venda. - Publicació definitiva dels segons Estatuts del Consorci, on s'inclou la Junta executiva i la Comissió Tècnica. - Es pren l'acord d'inclusió a l'Associació Catalana de LEADERS. <p><i>(Altres dos grups LEADER: La Conca i Garrotxa, aproven els estatuts en el si dels seus grups, però la xarxa no arribarà mai a constituir-se).</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Es pren l'acord d'incorporació a la <i>Red Española de Desarrollo Rural</i>.
<p>NOVEMBRE 1998</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Reunions de revisió de l'estat del LEADER amb cada grup sectorial. Convoco cada sector i al seu representant a la Junta Executiva, per fer repàs del que s'ha presentat al LEADER i dels expedients aprovats, del que queda pendent d'aprovació, del que està previst que es presenti i del que s'hauria d'impulsar...²⁰ - Participo en el viatge a Valle del Napa i Valle Sonoma a Califòrnia amb viticultors de la comarca. <p><i>Aquest viatge és finalment organitzat per l'Ajuntament de Falset, amb una ajuda del COPCA.</i></p> <p>La visita a les bodegues de Califòrnia resulta molt interessant i també tot l'aprenentatge que faig fruit del contacte amb els viticultors.</p>
<p>DESEMBRE 1998</p>	<p>Ple</p>

²⁰ Veure documentació Annex 28

GENER 1999	<ul style="list-style-type: none"> - Envio a les cooperatives el LOGO Botigues²¹. Hi ha queixes, perquè hi posa "Productes de Qualitat. Priorat". Cal revisar i canviar el Logo i posant "Productes seleccionats. Comarca del Priorat". - Queixa de Caixa de Pensions, perquè tenim més diners al compte de Caixa Tarragona. - Inspecció del MAPA al Consorci.²² <i>(En aquesta inspecció és posa de manifest l'acord que hi ha entre els del DARP i el MAPA per "aprovar o desaprovar" determinats aspectes del programa).</i> - S'emet per TV3 el programa de "30 minuts"²³ sobre el "Priorat, la força d'un vi". Aquest programa mostra la introducció dels vins del Priorat en el mercat dels Estats Units, el preu i el prestigi que estan adquirint els vins i l'aposta de diversos vitivinicultors del Priorat per fer grans inversions i reformes per millorar-ne la qualitat i la comercialització. <i>(A partir d'aquí ningú posa en dubte l'estratègia LEADER, ni la dificultat d'aconseguir inversions pel Priorat. Les sollicituds per a fer inversió en el sector vitivinícola i també en el turístic van creixent exponencialment. En els propers sis mesos es presentaran sollicituds per un valor d'inversió d'uns mil milions).</i>
------------	--

²¹ Veure logo a l' Annex 29

²² Veure l'Informe resultant de la inspecció

²³ Veure Programa "30 minuts"

FEBRER 1999	<ul style="list-style-type: none"> - La Junta Executiva fa petició al DARP d'un informe jurídic sobre l'expedient Vall Llach-Mas Martinet SCP. <i>(Aquesta empresa està formada per altres dues, que ja han rebut ajuda LEADER).</i> - Es fan diverses reunions amb la direcció de l' IES de Falset per realitzar un curs de formació en temes de vitivinicultura en el proper curs acadèmic. <i>(Aquestes reunions no són gens operatives i es detecta una manca d'interès total, potser per raons polítiques, de cara a organitzar aquest curs a l'Escola d'Enologia de Falset).</i> - Es demana al DARP canviar de mesures l'aportació local - il'aportació autonòmica-, per tal d'aconseguir "quadrar" el quadre financer. <i>(Es pretén concentrar la inversió pública en la mesura B6 de Millores en el medi ambient i qualitat de vida, realitzant un projecte més o menys conjunt. Plantejo que no vull ni puc coordinar aquestes accions en el sector públic i que el millor fóra contractar els serveis d'un organisme extern -aspecte que ja s'ha plantejat al DARP i al MAPA).</i> - Es tramet al Consell Comarcal el Conveni Marc de col·laboració amb el Consorci, que ha de regular les aportacions econòmiques del Consell al Consorci. - S'inicia la recerca de possibles projectes de cooperació internacional dins del marc de la mesura C del LEADER.
-------------	--

MARÇ 1999	<ul style="list-style-type: none"> - El DG, Sr. Albert Juanola, del DARP respon que les despeses del viatge a Califòrnia, no són subvencionables pel LEADER i que no s'escau la contractació d'una empresa externa al Consorci per ajudar a la realització de les tasques de coordinació de les inversions públiques. - Com a alternativa, proposo la contractació d'un tècnic per un període de quatre mesos, per tal de tancar el programa incentivant les mesures més fluïxes: <ul style="list-style-type: none"> - B2 d'Ajudes a la Contractació i Formació - B4 d'Inversions en la petita empresa artesana i Pla Botigues - B6 on es concentraran les actuacions del sector públic - Es realitza una convocatòria pública i es fa la selecció de personal, per contractar posteriorment a Jordi Caceres com a tècnic. - Acord per realitzar un projecte de Cooperació Transnacional, amb dos grups de Grècia i altres dos d'Espanya, sobre "Promoció de vins de qualitat". - Problemes per la contractació de les feines d'impressió del Dossier Productes de la Comarca del Priorat. <i>(Anteriorment s'havia encarregat feina a l'empresa Gràfiques Octavi de Falset, però ara es planteja que pot haver una incompatibilitat, donat que un dels propietaris, el Sr. Octavi, és membre de la Junta).</i> - En vistes a l'Assamblea General de la REDR, que es reuneix anualment, proposo que s'anomeni un representant de Catalunya per formar part de la Junta de la REDR (on participa una persona de cada comunitat autònoma). A falta de més propostes sóc nomenada representant.
-----------	--

11. Resultats

ABRIL 1999	<ul style="list-style-type: none"> - "Jornadas El futuro Desarrollo Rural" a Córdoba, organitzades per l'<i>Observatorio LEADER Español</i> i la <i>Universidad de Córdoba</i>. (Es comença a parlar del nou programa LEADER +). - S'aprova el Projecte Integral de la Iniciativa Local ²⁴ per coordinar les accions-inversions dels ajuntaments en el LEADER II (<i>que finalment ha realitzat l'empresa Agro 3 de Reus, contractada pel propi Consell Comarcal</i>). - Es redacten les Bases d'ajudes a la contractació i s'inicia la recepció de les sollicituds . - Avís d'esgotament de les mesures LEADER a tots els consorciats, ajuntaments i promotors.
------------	--

---

²⁴ Annex 30

JUNY 1999	<ul style="list-style-type: none"> - Es tanca la recepció de sollicituds. - Es fa una reunió per informar els promotors que hi ha llista d'espera per a les mesures B3 de Turisme Rural i B5 de Valorització i Comercialització de Productes Agrícoles. <i>(El total de la inversió sollicitada supera en 700 mil.lions la prevista en el nostre quadre econòmic).</i> - Tenim confeccionat tot el disseny i contingut del Dossier Productes de la Comarca. <i>(Després d'un any de feina)</i>. Es confecciona una WEB²⁵ per tal que tot l'arxiu sigui consultable <i>on-line</i>. Seguint amb el PLA Botigues, diversos establiments disposen ja del moble i els logos identificatius. - Jornada a l'IES per presentar el document final i el vídeo realitzat amb el LEONARDO. També es presenta el projecte de cooperació Transnacional i els Cursos de Formació previstos pel proper curs²⁶. - Assisteixo a una reunió informativa al Centre de Lectura de Reus, organitzada pel GEPEC, sobre els projectes d'instal.lació de Centrals eòliques al Montsant i a d'altres espais PEIN de les comarques de Tarragona.
-----------	---

²⁵ Veure planes a l'Annex 31

²⁶ Veure fotos

<p>JULIOL 1999</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Petició al DARP de canvi de fons de mesura B a la mesura C de cooperació Transnacional, per realitzar el projecte de cooperació aprovat. - Enquesta d'avaluació que realitza el tècnic del consorci a uns 20 promotors. - Darrera Junta Executiva del President Salustià Alvarez i d'alguns membres de la Junta. El programa està pràcticament tancat. En aquesta Junta, i d'acord amb un informe del secretari-interventor, es decideix no concedir la publicació del Dossier Productes a l'impremta Gràfiques Octavi. <i>(Durant el dia ja he tingut una conversa telefònica amb el Sr. Octavi)</i>. Arrel d'aquest fet el Sr. Octavi es mostra molt contrariat. Posteriorment hi ha sopar d'acomiadament de la Junta. - Primera Trobada del Projecte de Cooperació Transnacional a l' illa de Samos, Grècia. Coneixem personalment als tècnics dels altres grups i definim el projecte.²⁷ - Nou president al Consell Comarcal i al Consorci. Es nomenat el Sr. Miquel Gomis, alcalde de Cornudella, de CDC. <i>(Fins al moment havia estat membre de la Junta Executiva del Consorci)</i>.
--------------------	---

²⁷ Veure documentació Annex 32

AGOST 1999	<ul style="list-style-type: none"> - Faig vacances del Consorci. - Visito <i>l'Institut for Development Studies a Sussex University. UK.</i> - Des de finals de l'estiu, participo a la Plataforma per la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat, que defensa una racionalització en la instal.lació de centrals eòliques en les nostres comarques²⁸. <i>(Aquesta plataforma es crea a partir de la reacció que provoca en certes persones i entitats la proliferació de projectes per instal.lar centrals eòliques en les muntanyes i espais PEIN de les comarques de Tarragona. Ja tenim l'experiència de la Central de Pradell - Teixeta).</i>
SETEMBRE 1999	<ul style="list-style-type: none"> - Es renova fins a desembre el contacte amb el tècnic Jordi Caceres. - Es sollicita la fase B de projecte de cooperació internacional. - Es recull l'enquesta d'opinió que responen una vintena de promotors. - El DARP ens convida a una Jornada sobre Desenvolupament, organitzada a Barcelona per la Fundació Narcís Montoriol. - Jornades de DELOS a Siracuse, Sicília. - Aconseguim l'edició en paper dels Dossiers Productes de la Comarca del Priorat.
OCTUBRE 1999	<ul style="list-style-type: none"> - Nous representants dels ajuntaments a la Junta Executiva. - Ple del Consorci: <ul style="list-style-type: none"> - Ratificació del nomenament de nou president - Faig demanda d'excedència per 1 any, per raó d'estudis. Es proposa que mantindré el càrrec de directora del Consorci i la responsabilitat de coordinar les reunions LEADER fins a finals d'any 99.

²⁸ Veure documentació a l'Annex 33

11. Resultats

	<ul style="list-style-type: none"> - Seminari temes d'oli i presentació de l'Associació AEMO, a Reus. - Faig presentació a les Jornadas LEADER de Navarra, de la WEB de Productes que ha desenvolupat el Consorci. - Cartes i trucades del DARP, on demanen pel tema de la gerència. <p><i>(No admeten un director-gerent que no tingui contractació laboral directa amb el grup ni que treballi de forma voluntària. Cal dir però que hi ha dos altres gerents de Grups Leader a Catalunya, no contractats directament pel GAL).</i></p>
NOVEMBRE 1999	<ul style="list-style-type: none"> - Escric una carta a tots els consorciats, avisant que caldrà escollir un nou gerent, i que el Ple del Consorci és, a raó dels estatuts, l'òrgan que haurà de ratificar el nomenament del gerent quan hi hagi una proposta del president. - El president nomena un nou gerent per Decret de Presidència. Primer de tot es notifica al DARP. No hi ha cap consulta a la Junta Executiva ni al Ple. El nou gerent és alcalde de La Torre de Fontaubella, membre de CDC i secretari de l'ajuntament de Porrera. (Tot i ser membre consorciat, no ha participat mai en els actes del Consorci, ni tan sols ha aportat la quota de consorciat). - Incorporació del Consorci a AEMO-REMO en qualitat de soci col·laborador.

DESEMBRE 1999	<ul style="list-style-type: none"> - Es notifica a La Caixa de Pensions el nomenament del nou director del Consorci. - Es realitza la segona reunió del Projecte de Cooperació Internacional a Múrcia. <i>(Inicialment he d'anar a la trobada, juntament amb el nou gerent, però davant la indefinició del paper que he de fer, i les dificultats de comunicació que ja es detecten, decideixo que no té sentit la meua participació en aquesta trobada).</i> - Es comunica la denegació de subvenció a Vall-Llach Mas Martinet. <i>(Després de rebre l'informe jurídic demanat al DARP).</i> - A proposta del secretari del Consorci, presento per escrit petició al Consorci per obtenir còpia de les Actes dels Plens, Juntes i Comissions; còpia dels Informes que s'han fet sobre el LEADER Priorat i còpia d'alguns documents del Registre d'entrades i sortides.
------------------	--

11. Resultats

5) Continuitat:

GENER 2000	<p>Ple ordinari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Es comunica als consorciats el nomenament del nou gerent. - Assisteixo al Ple i reparteixo el Qüestionari elaborat per a la tesi, en finalitzar aquest.
FEBRER 2000	<p>Junta Executiva:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sollicito personalment a la Junta la documentació que ja he demanat per carta: Actes, Informes i consulta del Registre d'entrades i sortides.
MARÇ, ABRIL, MAIG 2000	<ul style="list-style-type: none"> - Moltes dificultats de comunicació amb els responsables del Consorci. - No aconsegueixo parlar ni entrevistar-me amb el president, ni amb el gerent del Consorci. - Aconsegueixo un contacte amb el gerent del Consell Comarcal, que inicialment està disposat a ajudar-me amb el tema de la documentació i vol que col·labori amb el Consorci. Finalment em comunica que es crearà una comissió per preparar propostes pel LEADER +, però que el president i el gerent del Consorci s'oposen a la meua participació en aquesta comissió. <p><i>(Els membres d'aquesta comissió són anomenats per Decret de Presidència, sense elecció per part dels sectors).</i></p>

JUNY 2000	- Participo en una taula rodona sobre Participació i Desenvolupament, a una Jornada organitzada per COAG a Madrid.
JULIOL 2000	<ul style="list-style-type: none"> - Se'm facilita còpia de les Actes i se'm permet la consulta del Registre. - Presento Comunicació al <i>Seminario Internacional de Sociologia</i> a Barbastro. - Després d'uns mesos de certa inactivitat torno a participar de forma activa a la Plataforma per la Defensa del Patrimoni Natural del Priorat.²⁹
SETEMBRE 2000	<ul style="list-style-type: none"> - Presento Comunicació al <i>X Coloquio de Geografia Rural</i> que se celebra a la Universitat de Lleida. - Vaig fent el seguiment de les reunions de la comissió LEADER +.

---

²⁹ Veure documentació Annex 33